

Şehitlik Dergâhı'nda Yenilikçi, Modern ve Bilge Bir Bektaşî Babası Nafi Baba (1835-1912)

Nafi Baba an Innovative, Modern and Wise Bektashi Baba at The Sehitlik Lodge (1835-1912)

Fahri Maden RÖR

Sorumlu Yazar / Correspondence

Özet

Nafi Baba, Bektaşîliğin yasaklı dönemi şartlarında yetişen en önemli Bektaşî babalarındandır. 1835 yılında Şehitlik'te dünyaya gelmiştir. Küçük yaşta özel dersler alarak eğitim hayatına başlamış, zamanın önemli dersianlarından dini ilimler tahsil etmiştir. 1846'da kendisine tevcih edilen İstanbul müderrisliği payesiyle ilmi kariyeri başlamıştır. Medrese tahsili de alan Nafi Baba'nın ilmi payesi Süleymaniye müderrisliği ve Halep mevleviyetine kadar yükselmiştir. 1861 yılında Şehitlik Dergâhı postnişinliğine getirilmiş, medrese eğitimi almasına rağmen sıradan bir müderris gibi hareket etmediği gibi kendine mahsus bir Bektaşî babası olmuştur. Arapça ve Farsça dillerinin yanı sıra Batı dillerinden Fransızca ve İngilizce'yi de öğrenmiş, düşünce dünyası ve yaşam tarzı olarak modern ve yenilikçi bir anlayışı benimsemiştir. Şehitlik Dergâhı'nı bir ilim, kültür ve sanat merkezine dönüştürerek İstanbul'un entelektüel kesiminin müdavimleri arasında yer aldığı bir kurum haline getirmiştir. Bu dönemde dergâhın müdavimleri arasında Filozof Rıza Tevfik, Karikatürist Cem, Gedai, Rami, Hüseyin Kamî ve Künci (Günci) gibi dönemin meşhur düşünür, sanatkar ve şairleri de bulunuyordu. Jön Türklerle siyasi ilişkiler kurup meşrutî idareye geçişi savunması ve bir misyoner okul olan Robert Kolej'in kurulmasına katkılar sunması Nafi Baba'nın modern kişiliğinin yansımalarıdır. Torunlarına da Robert Kolej'de eğitim aldırılmış, onlardan bu okulda öğretmenlik ve idarecilik yapanlar çıkmıştır. Bu çalışmada bir İstanbul beyefendisi, modern, yenilikçi ve bilge bir kişilik olarak Nafi Baba'nın hayatı ana kaynaklar ışığında ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, II. Mahmut, Bektaşîlik, Şehitlik Dergâhı, Mahmut Baba, Nafi Baba.

Abstract

Nafi Baba is one of the most important Bektashi fathers who grew up under the conditions of the banned period of Bektashism. He was born in the Martyrdom Lodge in 1835. He started his education life by taking private lessons at a young age, and he learned religious sciences from important classes of the time. His scientific career started with the title of Istanbul professor conferred on him in 1846. The scientific rank of Nafi Baba, who also received a madrasa education, rose to the position of professorship in Süleymaniye and the Mevleviyeh of Aleppo. In 1861, he was brought to the post of the Martyrs' Lodge, and although he received a madrasa education, he did not act like an ordinary mudarris and became a special Bektashi father. He learned French and English, as well as Arabic and Persian languages, and adopted a modern and innovative understanding as a world of thought and lifestyle. He transformed his lodge into a center of science, culture and art, making it an institution where the intellectual part of Istanbul is among the regulars. Among the regulars of the lodge were famous thinkers, artists and poets of the period such as Philosopher Rıza Tevfik, Cartoonist Cem, Gedai, Rami, Hüseyin Kamî and Künci (Günci). The fact that he established political relations with the Young Turks, defended the transition to the constitutional administration and contributed to the establishment of Robert College, a missionary school, are reflections of Nafi Baba's modern personality. He had his grandchildren educated at Robert College, and some of them were teachers and administrators at this school. In this study, the life of Nafi Baba as an Istanbul gentleman, a modern, innovative and wise personality is discussed in the light of main sources.

Keywords: İstanbul, Mahmut II, Bektashism, Sehitlik Lodge, Mahmut Baba, Nafi Baba.

Giriş

Hacı Bektaş Veli'nin XIII. yüzyılda Anadolu'da uyandırdığı çerağ yüzyıllar boyunca Türk toplumunu ve insanlığı aydınlatmıştır. Bektaşilik yolunda tarih boyunca nice aydın babalar ve dervişler yetişmiştir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve yükselişinde rol alan bu babalar ve dervişler üç kitada meydana gelen İslam kültür ve medeniyetinin gelişmesinde rol aldıkları gibi her çağda ilmin öncüsü ve destekçisi olmuşlardır. Bektaşilik XIX. yüzyılda yasaklanıp zor yıllar geçirmesine rağmen ilimden ve devlete hizmetten vazgeçmemişlerdir. "İlimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır" diyen Hacı Bektaş Veli'nin açtığı ilim ve irfan yolunda gidenlerden biri Nafi Baba'dır. Nafi Baba İstanbul'un Türkler tarafından fethedilmesinde önemli bir dini sembol olan Rumelihisarı üstündeki şehitlikte ve hisarın burçlarından Boğaz'ın temaşa edildiği bir arazide (Gören, 2016, s. 104) kurulan dergâhın Osmanlı'daki son dönemine damgasını vurmuş bir şahsiyettir. Burası İstanbul'un Avrupa (Rumeli) yakasında kurulan ilk dergâhtır ve şehrin en büyük dergâhlarından biridir. XIX. yüzyılın zor şartlarında ve Bektaşiliğin yasaklı yıllarında yetişen Nafi Baba'nın hayatına dair epeyce bir literatür oluşmuş olmasına rağmen, yeni bilgi ve belgeler böyle modern ve yenilikçi bir şahsiyet hakkında son sözün söylenmediği muhakkaktır. Bu çalışmada Nafi Baba'yı yetiştiren koşullar, Şehitlik Dergâhı'nı bir ilim, kültür ve sanat merkezi haline getirmesi ve yetiştirdiği şahsiyetler arşiv belgeleri ışığında ortaya konulmaktadır.

1. Nafi Baba'nın Cediti ve Şehitlik Dergâhı

Bektaşilik tarihinde diğer tarikatlarda da olduğu üzere İstanbul'un özel bir yeri vardır. Şehrin payitaht olmasının yanı sıra çoğu kurumun merkezileşmesinde ve teşkilatlanmasında etkili olmasının rolü yadsınamaz. Ayrıca çağlar içerisinde İstanbul'un sosyal ve kültürel gelişimi de o özel oluşunda pay sahibidir. Zira Bektaşiler şehrin fethinde, yerleşim ve iskanında başat roller üstelenmişlerdir. Denilebilir ki İstanbul'un Osmanlı'nın her yönüyle başkenti olmasında Bektaşiler inanç ve kültürünün, Bektaşilerin edebiyattan sanata, şiirden musikiye katkıları saymakla bitmez. İstanbul'un kadim Bektaşiler kurumlarından biri (Kut & Eldem, 2010, s. 15) olan Rumelihisarı üstündeki Şehitlik Dergâhı'nın kuruluşundan günümüze bu anlamda ehemmiyeti büyüktür. Bu Bektaşiler dergâhının belirttiğimiz hususlarda ön plana çıkmasında ise Nafi Baba'nın kayda değer bir etkisi söz konusudur.

Nafi Baba'nın bilinen ilk cediti "serdengeçti" Seyyid Şeyh Mahmut Bedrettin Baba olup aile, Sevgili Peygamberimizin (SAV) torunu Hz. Hüseyin'in neslinden "Seyyid" soyludur. Seyyid Bedrettin Baba'nın Somuncu Baba (Şeyh Hamidüddin Veli)'nin müridi olup Tebriz'den Anadolu'ya geldiği, Somuncu Baba'nın Aksaray'da vefatından sonra Hacı Bayram Veli ile birlikte Ankara'ya geçtiği ve Hacı Bayram Veli'nin vefatına kadar burada kaldığı tespit edilmiştir (Gören, 2015, ss. 64, 66). Seyyid Bedreddin Baba, İstanbul'un fethi öncesi Akşemseddin ile birlikte buraya gelmiş ve fetih hazırlıklarına iştirak etmiştir. Fatih Sultan Mehmet'in yakın dostu olan ve "Kızılca (Ahmer)" unvanıyla da anılan şeyhin tam adı Seyyid

Şeyh Bedrettin olup babasının adının Seyyid Şeyh Mahmut, dedesinin adının ise Seyyid Şeyh Mustafa olduğu belirtilmektedir. Bu durumda Nafi Baba'nın bilinen ilk cediti Seyyid Mustafa isimli zattır (Ş. Koca, 2005, s. 186; Koman, 1958, ss. 8, 11). Fatih Sultan Mehmet'in özel statüde Nafi Baba'nın ceddine verdiği ve zamanla Rumelihisarı'ndan Zincirlikuyu kadar uzanan geniş araziler üzerinde Şehitlik Dergâhı'nı bina ve ihya eden (Gören, 2015, s. 66), Kızılca Seyyid Bedrettin Baba'nın Fahreddin-i Irakî'nin ünlü *Lemaat* adlı tasavvuf risalesini Türkçeye çevirdiği tespit edilmiştir (Yiğit, 2011, s. 255, 262). Bu itibarla ailenin kökenlerinden itibaren ilim ve irfan ile iştigalin nesilden nesile Nafi Baba'ya kadar ulaştığını söylemekte fayda vardır.

Dergâhın kurulduğu yer fetih için ilk duaların yapıldığı, sonradan dergâhın üzerinde inşa edildiği "Dua Meydanı/Tepesi"¹ aynı zamanda şehrin fatihi II. Mehmet'in otağını kurduğu yerdir. Rivayete göre Bizans ile yapılan ilk çatışma da burada yaşanmış ve bazı Osmanlı askerleri şehit olmuştur. İstanbul'un fethini sağlayan kuşatmanın başlangıcı kabul edilen bu çatışmada şehit olan askerler (nime'l-ceyş), bu bölgede "Şüheda Kuyusu" ismi verilen alana defnedilmişlerdir. Bu şehitliğin Osmanlı Devleti'nin Avrupa kıtasındaki ilk şehitliği olması kadar, Uhud savaşı şehitliğinden sonra İslam tarihinin ikinci şehitliği bulunduğu ifade edilmektedir.² Bu özelliklerinden dolayı Tefvik Fikret burayı Türk-Osmanlı tarihine "ayna" olarak tarif etmiştir. Fethin ilk şehitlerinden biri de Nafi Baba'nın cediti Seyyid Bedrettin Baba'dır. Mahmut Çelebi³ gibi diğer şehitlerle birlikte mezarının 1451 tarihi ve "haza makam-ı şüheda (burası şüheda makamıdır)" yazılı bir şahide konulmuştur (Kazan, 2016, s. 105; Ş. Koca, 2000, s. 45; Ş. Koca, 2005, s. 186; Birinci, 2001, s. XXXIX-XL; Koman, 1958, s.8). Nafi Baba ailesinin günümüzdeki son temsilcilerinden Prof. Dr. Süheyla Artemel'in ifadeleriyle "Şehitlik 1451, sadece stratejik değil, sembolik önemi olan yeni düzeni, yani Fatih'in doğuyla batıyı sarmalayan evrensel dünya görüşünü ve Rönesans vizyonunu simgelemekteydi."⁴ Seyyid Bedrettin Baba'nın İstanbul kuşatması hazırlıklarına ve Rumelihisarı'nın inşasına büyük katkıları olduğu, kerametler gösterdiği dilden dile aktarılmıştır (Çelik, 2012, s. 52).

Nafi Baba XIX. yüzyılın ikinci yarısında Ahmet İsmet Efendi'ye verdiği icazetnamede Şehitlik Dergâhı'nın kurucusu olarak Seyyid Bedrettin Baba'yı göstermesi bu aile bağının yerleşmiş olduğunu göstermektedir (Alkan, 2015, s. 44). II. Abdülhamit tarafından 1893 yılında Şehitlik Ali

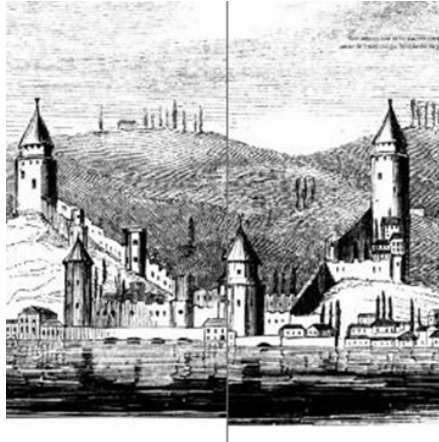
1 Celâleddin Çelik, İstanbul muhasarasından önce fetih duasının burada yapılmasından dolayı "Dua Tepe" olarak anılan bölgenin günümüzde "Doğa Tepe"ye dönüştüğünü üzülererek ve hayıflanarak tarihi tahribata vurgu yapmaktadır (Çelik, 2012, s. 54).

2 İbrahim Ethem Gören, "Feth-i Mübîn'in unutulmuş şehitleri-I", <https://www.ittifakgazetesi.com>, Erişim: 22.12.2022.

3 Mahmut Çelebi'ye ait mezar taşını bölgeyi 1922 yılında bir genç arkadaşıyla konuşa konuşa gezen Yahya Kemal görmüş, Aziz İstanbul adlı eserine aldığı yazısında "Bektaşî Dergâhı'nın tâ önünde burma kavuklu küçük bir mezar taşı" olarak tarif ettiği fetihten bir yıl önce şehit düşen Mahmut Çelebi'nin mezar taşının Türk nesillerine hayat vermesi için yok olup gitmemesini temenni etmiştir (Yahya Kemal, 1969, ss. 84-89).

4 İbrahim Ethem Gören, "Feth-i Mübîn'in unutulmuş şehitleri-I", <https://www.ittifakgazetesi.com>, Erişim: 22.12.2022.

Baba Dergâhı'na Abdünnafi Baba tüm zaviyedarlık hisseleri birleştirilerek postnişin olarak atanırken bu dergâhı mezarı şehitler arasında bulunan, eazze-i kiramdan Seyyid Bedrettin Baba'nın bina ve ihya ettiği belirtilmektedir. Ayrıca Seyyid Mahmut Bedrettin Baba'nın Ehl-i Beyt soyundan ve Hacı Bayram Veli'nin halifelerinden olduğu, bu yönüyle buranın bir Bayrami dergâhı olarak kurulup daha sonra Bektaşiliğe geçtiği ifade edilmektedir (Kazan, 2016, s. 105). Bu bağlantı Bayrami tarikatının öteden beri köklerinden nereye dayandığına dair tartışmaların da bir parçasını meydana getirmektedir. Bayramilikle Bektaşilik arasında bir gönül bağı olmalı ki Şehitlik Dergâhı böyle bir aktarıma tabi olmuştur. Ayrıca Bektaşiliğin başkentte Yeniçerilerle sıkı temaslarının oluşmasında Rumelihisarı'nın etkisi vardır. II. Mehmet şehitliğin bulunduğu bölgeyi üzüm bağlarına sahip araziyle birlikte kurucu Şeyh Bedreddin Baba ve ailesine vererek (Birinci, 2001, s. XLI) onlara şehit Yeniçerilerin "Çerağlarını uyandırmak ve boğaza gözcülük yapmak" görevlerini vermiştir (Gören, 2015, ss. 64-65). Bektaşilerle Yeniçeriler arasındaki bu sıkı temas Bayrami olarak kurulan Şehitlik Dergâhı'nın Bektaşiliğe geçişini hızlandırmıştır. Osmanlı ordusunun bel kemiğini oluşturan Yeniçerilerin Bektaşî tarikatına mensup olmalarından ötürü, Mesut Koman'ın ifadesiyle Bayrami Şeyh Bedrettin'in ismi bilinmeyen oğlunun Bektaşî yolunu kabul etmesi üzerine tekke Bayramilikten çıkıp aileyle birlikte Bektaşîleşmiştir (Koman, 1958, s. 11).

Şekil 1: Rumelihisarı'nın üstündeki tepede Şehitlik Dergâhı ve sağ tarafında servi ağaçlarının yer aldığı alanda Fetih Şehitliği'ni gösteren 1698 tarihli muhtemelen bölgeye ait en eski gravür.

Seyyid Bedreddin Baba'dan Nafi Baba'ya gelinceye kadar Şehitlik Dergâhı'nda posta geçenler hakkında detaylı bilgiler bulunmamaktadır. Nafi Baba'ya gelinceye kadar dergâhta görev yapan ve muhtemelen soyun da temsilcileri postnişinlerden Hacı Kuddusi Mehmet Baba, depremde vefat eden, tekke haziresinde elifî tâclî mezar taşı bulunan Derviş Mahmut (v. 1766) (Çetintaş, 2014, s. 113), Şeyh Ali Baba (v. 1767)⁵, Şeyh Ali Baba'nın oğulları Mustafa Baba (v. 1771) ve Hisarlı Seyyid Ahmet

⁵ Dergâhın XVIII. yüzyılının en önemli babasıdır. O yüzden 1784 tarihli tekke listesinde "Şehitlik Ali Baba Dergâhı" ibaresi bulunmaktadır (Çetin, 1981, s. 590).

Baba (v. 1784)⁶, Ramazan (Veli) Baba, Şeyh Ali Baba evlatlarından silahtar kalemi baş halifesi Mazlum Mustafa Baba (v. 1812) ve Mahmut Baba (v. 1861)'nin isimleri tespit edilebilmektedir (Maden, 2019, ss. 159-160; Kut & Eldem, 2010, ss. 31, 187, 322, 327, 349, 361). 1826'da dergâh kapatılıp o sıradaki şeyh Mahmut Baba ve dervişler sürgün edilirken önceki vefat eden şeyhin hanımı, kız kardeşi ve üç küçük kızının mevcut olduğu, bunların ikameti için dergâhın beş odalı eklentisinin yıktırılmayıp onlara tahsis edildiği anlaşılmaktadır⁷. Aileyle ve dergâh postnişinlerinin yakınlarıyla ilgili mezar taşlarındaki bilgiler de aydınlatıcı olmaktadır. Keza 1826 sırasında dergâhta postnişin bulunan Mahmut Baba'nın yakınlarından ile annesi Ayşe Molla Nine (v. 1822), kızı Salise Hanım (v. 1840) ve eşi Hayriye Hanım'ın isimleri mezar taşlarından tespit edilmektedir (Kut & Eldem, 2010, ss. 53-54, 187, 198). O döneme kadar aileyle ilgili bilgiler bu kadarla sınırlıdır.

Şekil 2: Şehitlik Dergâhı'ndan Boğaziçi manzarası.

Ailenin ilk cediti Seyyid Şeyh Bedrettin Baba'dan başlayarak "Mahmut" isminin yaygın olarak kullanıldığı ve muhtemelen bu münasebetle Nafi Baba'nın da oğluna ailede sevilen bu ismi verdiği görülmektedir. Ayrıca dergâhın haziresindeki Bektaşî babalarının mezar taşları incelendiğinde 1826'dan önce de örneğin Salih Baba (v. 1766) ve Mec Ali Baba (v. 1776)'da görüldüğü üzere⁸ mezar taşı başlığında sarık bulunanlar görülmektedir. 1826 sonrası için böyle bir durum yasaklılık ve ilmiyenin baskıları ile yorumlanabilir. Ancak daha önce böyle bir durumla karşılaşılması Şehitlik Dergâhı'nın öteden beri medrese ve ilmiye ile yakın teması bulunduğu şeklinde yorumlanabilir. Dergâh haziresindeki Molla Ali (v. 1760), Molla Mehmet (v. 1764), Molla İbrahim (v. 1767), Şerife Molla

6 Mezarı dergâh haziresinde bulunan Hisarlı Ahmet Baba (v. 1783 ya da 1784)'nın Mahmut Baba'nın babası ve Nafi Baba'nın dedesi olduğu tahmin edilmektedir. (Kut & Eldem, 2010, s. 185; Bu durumda mezar taşı kitabesinden H. 1198 (M. 1783-1784) tarihinde vefat ettiği anlaşılan Hisarlı Ahmet Baba'nın eşinin de Ayşe Molla Nine olduğu tahmin edilmiştir. Ancak Ayşe Molla Nine 1822 tarihinde vefat ettiğine göre ikisi arasındaki en az 38 yıllık yaşam süreci bu ihtimali zayıflatmaktadır (Kut & Eldem, 2010, ss. 185, 198).

7 BOA, MAD, 9731, s.407; BOA, MAD, 9766, s.339.

8 Salih Baba ve Mec Ali Baba'ya ait mezar taşı için bakınız: Kut & Eldem, 2010, ss. 188, 253.

(v. 1797), Halil İbrahim Molla (v. 1806), Mehmet Molla (v.1807), Kadı Mustafa Efendi kerimesi Necibe Molla (v. 1813) gibi ilmiye mensuplarının mezarlarının (Kut & Eldem, 2010, ss. 313-314, 315, 318, 338, 340, 360) bulunması da buna işarettir.

2. Yasakla Mücadele Eden Bir Baba ve Nafi Baba'yı Yetiştiren Zor Yıllar

Müstesna bir mekânda, İstanbul'un fethiyle birlikte kurulan ve şehrin ilk şehitliğinin muhafazasıyla görevlendirilen Şehitlik Dergâhı 1826 yılında kapatılıp yıktırılana kadar devletin bekası ve milletin selameti için hizmet vermiştir. Ancak kuruluşundan XIX. yüzyıla kadar dergâhın tarihiyle ilgili elimizdeki bilgiler yok denecek kadardır. 1764 yılında dergâhta bir vakıf tesis eden⁹ Şeyh Ali Baba ve dergâh haziresindeki mezar taşları olmasa neredeyse dergâhın dört asırlık geçmişi hakkında hiçbir şey söylemek mümkün olmayacaktır. Bununla birlikte 1826 yasağının hemen öncesinde ve yasağın sırasında tutulan kayıtlar sayesinde dergâhın tarihi aydınlatılabilmektedir. Az önce sözü edilen Yeniçeri-Bektaşî ilişkisi Şehitlik Dergâhı'nın kapatılıp Bektaşîlerin elinden alınmasıyla sonuçlanmıştır. Tarihi boyunca Şehitlik Dergâhı nice münevver insanların yetişmesine katkı sunmuştur. Zikredilen tarihte 8 Temmuz'da o günün padişahı II. Mahmut'un isteği, ulemanın gayret ve teşvikiyle Bektaşîlik yasaklanmıştır. Bu yasağın Şehitlik Dergâhı'na etkisi de çok şiddetli olmuş, dergâh padişahın "gazabından" (Kut & Eldem, 2010, s. 44) kurtulamamıştır. Dergâh şeyhi Mahmut Baba üzerindeki Bedrettin Baba Dergâhı şeyhliği payesine son verilerek¹⁰ yedi kadar (kardeşi Seyyid Ali ve biri misafir altı derviş) efradiyla birlikte buradan çıkarılıp sürgüne gönderilmişlerdir. Bektaşî yasağıyla birlikte 10 Temmuz 1826'da İstanbul'da idam edilen Bektaşî babaları da olmuştur. Mahmut Baba sorgulamasında zekâsını da kullanıp padişahı etkileyen cevaplar vererek (Kut & Eldem, 2010, s. 51) sürgünle kendini kurtaranlar arasındadır.

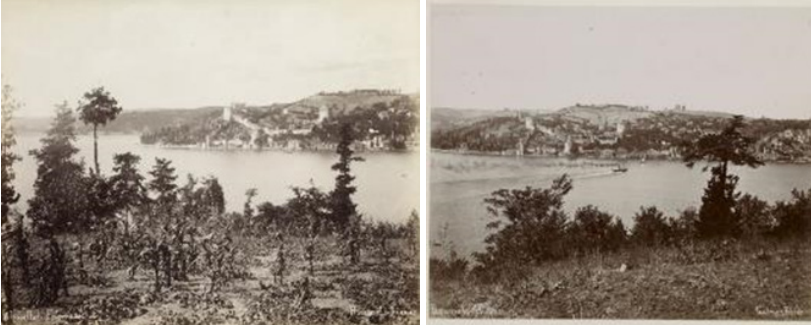
1826'da Mahmut Baba idamdan kurtulup sürgüne gönderilirken dergâhın sahip olduğu Rumelihisarı'ndan Zincirlikuyu'ya kadar 88 dönümlük (Varol, 2016, s. 102) geniş araziye (içerisinde 8 veya 10 dönüm kadar üzüm bağlarını barındıran) (Polat, 2015, s. 113) ve binalara (tevhidhane, beş odalı hane ve derviş odaları) devlet tarafından el konulmuştur. Tekke arazisinden sekiz dönümlük bağın beş dönümü Sultan Bayezid Veli vakfına, kalanı mülk olarak Mahmut Baba'nın varislerine bırakılmıştır. Tevhidhane ve derviş odaları yıktırılırken beş odalı hane şeyh yakınlarının ikametine verilmişti.¹¹ Ancak geride kalan arazi ve üzüm bağları bir süre kiraya verilmiş ya da daha sonra satılmıştır. Tekke mülklerini satın alanlar arasında kimler bulunuyordu? Boğaziçi Üniversitesi tarih hocalarından Selçuk Esenbel'in annesi Emine Esenbel hatıratında büyük annesinin tekkeye ait arazide inşa edilmiş bir konakta yetiştiğini yazmıştır (Varol, 2016, s. 102). Bu hatıralar tekke arazisinin zamanla kimler tarafından tasarruf edildiğine dair ipuçları

9 VGMA, Defter nr. 627, s. 44.

10 BOA, MAD, 9766, s. 339.

11 BOA, MAD, 9731, s. 407; BOA, MAD, 9766, s. 339.

vermektedir. Bununla birlikte Robert Kolej kurulurken dergâh yakınındaki arazisini veren (satan) Ahmet Vefik Paşa'nın bu araziyi satın mı aldığı yoksa miras yoluyla mı kendisine intikal ettiğini tespit edemedik. Ayrıca aileden gelen bilgilere göre dergâh yakınındaki bir miktar arazi Mahmut Baba'nın damadı Navarin kahramanı Ferik Şişman (Büyük) Ahmet Paşa'ya aitti (Aksu, 2017, s. 314). Ona bu arazinin nasıl intikal ettiğini de belirleyemedik. Muhtemelen 1826 sonrası devletin arazilere el koyup kamulaştırması sırasında bu tür el değiştirmeler yaşanmıştı.

Şekil 3: 1880'lerde Abdullah Freres ve Gulmez Freres fotoğraflarında Boğaziçi, Rumelihisarı ve Nafi Baba Dergâhı.

Şehitlik Dergâhı ile birlikte Nafi Baba'nın babası "Büyük" Mahmut Cevad Baba Bektaşiliğın üç farklı dönemine hem şahitlik etmiş hem de yön vermiştir. Ayrıca onun devir açıp kapatan olaylara şahitlik etmesi ve bizzat olayların içinde bulunması oğlu Nafi Baba'nın yetişmesinde, eğitim ve sosyal hayatının şekillenmesine de doğrudan etki etmiştir. Mahmut Baba 1826 travmasını en acı tecrübeleriyle yaşamış bir Bektaşî babasıdır ve dönemin Osmanlı iktidarıyla inişli yokuşlu ilişkileri bir arada cereyan etmiştir. Bu sürecin ilk iki bölümü adaşı olan Osmanlı padişahı II. Mahmut ile yaşanmıştır. Câbi Ömer Efendi'nin naklettiğine göre II. Mahmut, 11 Temmuz 1812 tarihinde Rumelihisarı'ndaki Şehitlik mahalline bir gezintiye çıkmış iken oradaki Bektaşî Dergâhı'na uğrayıp türbeyi ziyaret etmiş, bu arada dergâhın dedesi Seyyid Mahmut Baba'yı çağırıp biraz sohbetten sonra, "Bu dergâhın iradı (geliri) var mıdır?" diye sormuştur. Bu soru üzerine sözünü sakınmayan ve adeta ileride olacaklara da bir nazire niteliğinde Mahmut Baba, "Efendim var imiş, lakin Halil Paşa merhum kesmiş" deyince padişah, "İşte ânı dahi kesmişler¹² ya" diyerek buraya bir Camii-i Şerif yapıp üzerine şeyhin nazır olmasını, hatta dilediği gibi yaptırmasını ferman buyurmuştur (Câbi Ömer Efendi, 2003, s. 869).¹³

¹² Burada kast edilen I. Abdülhamit döneminde iki buçuk yıla yakın sadrazamlık mevkîinde bulunmuş olan Halil Hamit Paşa (1736-1785) olsa gerektir. Keza paşanın önce 31 Mart 1785 tarihinde sabaha karşı aniden azledilip mal varlığına el konularak Gelibolu'ya sürgün edildiği, ardından Habeş eyaleti valiliğine tayin edilmişse de ondan da azledilip idamına ferman buyurulduğu ve 27 Nisan 1785'de başı kesilerek öldürüldüğü nakledilmektedir. Paşanın vücudu Bozcaada'da defnedilip kesik başı İstanbul'a gönderilmiş, Ortakapı'da bir süre teşhir edildikten sonra Karacaahmet Mezarlığı'na gömülmüştür (Beydilli, 1997, ss. 317-318). Mahmut Baba ile II. Mahmut arasında muhtemelen bu hadise hatırlanmıştır.

¹³ II. Mahmut'un bir dergâha bağlılanmış iradı kesenin de cezasız kalmaması yorumuna göre

Burada bir cami yapılmadığı, ancak padişah ile baba arasında böyle bir diyalog ve yakınlaşmanın meydana geldiği anlaşılmaktadır. 1826'da ve sonrasında yaşananlar yanında bu karşılaşmanın gayet samimi bir havada gerçekleştiğinde şüphe yoktur.

Mahmut Baba kişilik olarak ilim erbabıyla, okuyup yazan kişilerle ahabplık eden kültürlü bir zattır. Ahmet Rifki "o zamanın zarif kişilerinden olup, birçok meşhur ricali sohbet meclisine almış ve dergâh-ı şerif adeta bir encümen-i hamiyet ve irfan haline gelmişti" demektedir. Dönemin vakanüvislerinden Lütfi Efendi'nin onun ikrar bendelerinden olduğunu ve baba vefat ettiğinde "Gerçek er idi Mahmut Baba sır oldu acep" dizesiyle biten bir şiir kaleme almıştır (Ahmed Rifki, 2013, s. 210). Mehmet Süreyya onu "bir hazır cevap ve natuk (güzel konuşur)" olarak nitelirmektedir (Mehmed Süreyya, 1996, s. 909). Ahmet Rifki, Mahmut Baba'nın birçok zarifâne nüktelerinin cemiyet-i zürefa arasında nakledildiğini, bunların birçoğunun muhibbanın hatırında olduğunu, bunlar bir yerde toplansa mükemmel bir mecmua şeklini alacağını söylemektedir (Ahmet Rifki, 2017, ss. 180, 466). Şair olduğu da rivayet edilmektedir¹⁴. Dönemin ilim mahfili olan Beşiktaş Cemiyet-i İlmiyesi mensuplarıyla dostluk ve ahablığı bu cemiyetin de dağıtılmasına ve müntesiplerinin bazılarının da Bektaşilik suçlamasıyla sürgünlerine yol açmıştır (İnal, 1969, ss. 115-116). Mahmut Baba kimi yazarlarca sözü edilen cemiyetin ilk on üyesinden olması yönüyle alkışlanmaktadır. Torunu "Küçük" Mahmut Beybaba ve Uzunçarşılı, Mahmut Baba'yı bu cemiyetin üyeleri arasında zikretmektedir (Mahmut Cevad, 1338, s. 69; Uzunçarşılı, 1956, ss. 485, 508-509). Cemal Kutay ise onu "müsbet ilimler cemiyetini kurabilme yürekliliğini gösteren on mübarek adam"dan biri diye överek, cemiyetin "Tarihatlar Tarihi" derslerinin sorumlusu olduğunu belirtmektedir (Kutay, 1975, ss. 107, 113). Bu itibarla Şehitlik Dergâhı ilim, kültür, sanat ve musiki gibi alanlara ilgi duyan kişilerin uğrak yeri olmuştur. Ancak sözünü ettiğimiz yasak dergâhın yıktırılmasıyla sonuçlandığından uzun süre hizmetinde kesinti yaşanmıştır. Yasak sırasında Nakşi olmaya zorlanan Bektaşiler çaresiz

"Rumelihisar'daki Şehitlik Dergâhı da denen Nafi Baba Tekkesi, Mahmut Baba zamanında 1826'da yıkılınca, yani Bektaşilik yasaklanınca, o çevredeki canlar (Bektaşiler) Rumelihisar, Nalbur Yokuşu sonundaki Hisar Meydanı denilen yere bakan, Kışlak sokak başındaki Nalbur Mehmet Efendi Nakşibendî Tekkesi'ne devam etmeye başlamışlar."

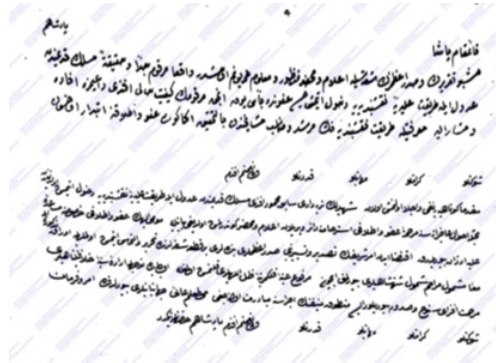
Bu bilgiye veren İhsan Kesedar olayın şahidi olarak Nafi Baba'nın oğlu, Şehitlik Dergâhı'nın son postnişini Abbas Nüzhet Baba'yı göstermektedir (Kesedar, 1999, s. 96). Bazı araştırmacılar Mahmut Baba'nın Beşiktaş

değerlendirecek olursak, 1826'da kendisinin de Bektaşiliği yasaklayıp tüm iradları kesmesi ilginç bir şekilde bu tarihten itibaren sultanın verem hastalığından ölümüne kadar devletin üzerinden kara bulutların bir türlü dağılması neticesini doğurmuştur. Yeniçeri Ocağı'nı kaldıran ve beraberinde Bektaşiliğin amansız düşmanı haline gelen II. Mahmut yeni kurduğu ordunun "muzaffer" olacağını ilan etmiş ise de bir daha Osmanlı'nın belini doğrultması ve askeri anlamda başarı elde etmesi mümkün olmamıştır. II. Mahmut'un "bir fakirlik hastalığı" olan veremden ölmesi - son Osmanlı padişahı Vahdettin'in de aynı hastalıktan ölmüştür - ve türbesinin yanındaki sokağa Yeniçeri caddesi adının verilmesini (1934 yılında) "ironik" çerçevede ele alan bir yayın için bakınız: Soyşekerci, 2020, ss. 1067-1077.

¹⁴ Mahmut Baba'nın şiirlerinin Azmi Baba tarafından derlendiği, ancak yayınlanmadığı ifade edilmektedir (Kutay, 1975, s. 107).

Cemiyet-i İlmiyesi ile irtibatının olmadığını belirtse de yine bu cemiyetin müdavimlerinden Mustafa Safvet Efendi'nin vefatında babanın ölüm tarihini düşmesi ve mezar taşı kitabesini hazırlaması her ikisinin bu cemiyetten tanışıklığına dayandırılmıştır (Kut & Eldem, 2010, s. 187).

Dergâhın bu dönemdeki son postnişini Mahmut Baba 1832 yılında affedilinceye kadar sürgünde kalmıştır. Mahmut Baba'nın sürgün yeri dönemin vakanüvislerinden Esad Efendi, Lütfi Efendi, Cevdet Paşa ve Ahmet Rıfkı'ya göre Kayseri (Ahmed Lutfi Efendi, 1290, s. 150; Ahmed Cevdet Paşa, 1309, s. 182; Esad Efendi, 1243, s. 211; Ahmed Rıfkı, 2013, s. 175),¹⁵ Ayvansarayî'ye zeyl yazan Ali Satı Efendi ile Mehmet Süreyya'ya göre Birgi (Ayvansarayî Hüseyin Efendi-Alî Sâti Efendi-Süleymân Beşim Efendi, 2001, ss. 530-531; Mehmed Süreyya, 1996, s. 909), Uzunçarşılı'ya göre ise Kütahya'dır (Uzunçarşılıoğlu, 1932, s. 157). Şevki Koca'ya göre ise Mahmut Baba, Kayseri'nin Develi ilçesinde sürgün yaşamıştır (Ş. Koca, 2005, s. 187). Ali Birinci hoca bu karışıklığı Baba'nın önce Kayseri'ye sürgün edildikten sonra sürgün yeri Kütahya olarak değiştirilip altı sene burada sürgünde kaldığını belirterek çözmüştür (Birinci, 2001, ss. 9-11). Bununla birlikte arşiv belgelerine göre Mahmut Baba'nın sürgününden yaklaşık altı yıl sonra gündeme gelen affı sırasında onun Kütahya'da sürgünde bulunduğu, Bektaşiliği bırakıp Nakşi tarikatına dâhil olduğu, bu münasebetle merhameten affedilmesi isteği 30 Mayıs 1832'de Bektaşilerin en amansız düşmanı II. Mahmut'a arz edilmiştir. Sultan kendisine arz edilen bu af isteğine "merkum cidden ve hakikaten meslek-i kadiminden dönüp Nakşibendi tarikatına dâhil olmuş ise affında be'is yok. Ancak merkumun keyfiyet hâli Nakşibendiye'nin mürşid ve münasip meşayihinden tahkik ile ona göre af edilip saliverilsin" buyurmuştur. Bu itibarla affedilmesi ancak Bektaşiliği bırakıp Nakşi tarikatından icazet alması, bu durumu ilmiye ve Nakşi şeyhleri nezdinde kanıtlaması şartıyla gerçekleştirilmiştir.¹⁶ Ayrıca Şeyhülislam Yasincizâde Abdülvehhab Efendi Mahmut Baba'nın "gurbetten kurtarılmasının umur-ı hayriyeden" olduğunu söylemesi de bu affın gerçekleşmesine katkı sağlamıştır (Kut & Eldem, 2010, s. 49).

Şekil 4: 1826 yılında Kütahya'ya sürgün edilen Şehitlik Dergâhı Türbedarı Mahmut Baba'nın Bektaşilikten vazgeçip Nakşi tarikatına intisabının gerçek olup olmadığının Nakşi şeyhleri tarafından incelenip ona göre affedilmesinin uygun olduğu emri.¹⁷

¹⁵ Baba ile dergâhtan çıkartılan dervişler de Kayseri'ye sürgün edilmişlerdir (*Kayseri Şer'iyye Sicili*, nr. 193, s. 99).

¹⁶ BOA, HAT, 502/24676.

¹⁷ "Şevketlü kerâmetlü mehâvetlü kudretlü veli ni'metim efendim padişahım. Mukaddema

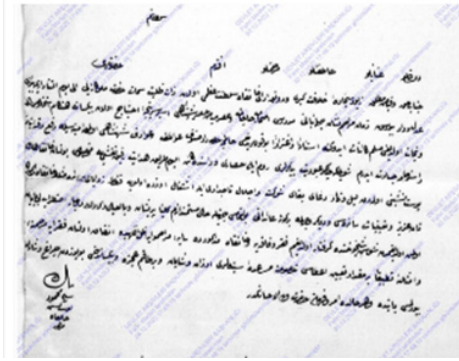
Öte yandan Mahmut Baba'nın Sultan II. Mahmut ile arasında özel bir iletişim olduğu ve bunun onu sultan nezdinde "ayrıcıklı" (Kut & Eldem, 2010, s. 51)¹⁸ bir konuma yükselttiği konusu hayatının sözünü ettiğimiz idamdan kurtulup sürgün edilmesi ve af aşamalarında tezahür etmiştir. Rivayete göre II. Mahmut 1826'da Bektaşilerin tutuklanıp sorgulanmalarını kafes arkasından dinlerken, Mahmut Baba'ya Muaviye'yi bilip bilmediği sorulduğunda "cahil biri olduğunu, kendisine yalnızca Ebubekir ile Ali'nin öğretildiğini, Muaviye isminde birini tanımadığını" söylemesi karşısında bu cevabı gayet zekice bulup onu ve dervişlerini sürgün cezasına çarptırmakla iktifa etmiştir (Kut & Eldem, 2010, s. 51). Mehmet Süreyya'nın onu "hazır cevap ve natuk" bir kişi olarak nitelemesi padişahla yaşadığı sürgün sonrası karşılaştıklarında "Canlar nerede?" sorusuna "Sizi görende can mı kalır, padişahım?" demesi, "sen nasıl kaldın?" diye sorduğunda ise "Efendim, kulunuzu tohumluk olarak alıkoydular" cevabını yetiştirmesi bu kişiliğinin tezahürleridir. Nafi Baba'nın çocukluk yıllarına rastlayan bu olaylar onun kişiliğinin gelişmesinde babası Mahmut Baba'nın bu "hazır cevap ve nüktedan" oluşunun yanı sıra asıl yasakla mücadelesinin ve Bektaşilerin genel olarak yaşadıkları korkunun izler bıraktığı muhakkaktır. Mahmut Baba her ne kadar 1832 yılında affedilip yeniden Şehitlik'e dönmüş ise de dergâhı yeniden faaliyete geçirmesi kolay olmamıştır. Bu konuda yapılan

Kütahya'ya nefy ve icla olunmuş olan Şehidlik Türbedarı sâbık Mahmud Efendi meslek-i kadiminden udûl ile Tarikat-ı Aliyye-i Nakşibendiye'ye duhul etmiş olduğundan bahisle ahval-i âcizanesine merhameten afv ve ıslakı istirhamına da'ir verilen i'lam ve muhızır gönderilmiş olduğu beyanıyla mumaileyhin afv ve ıtlakı hususuna müsa'ade-i aliye erzan buyurularak iktiza eden emr-i şerifin tasdir ve tesyirini sadr-ı a'zamları bendeleri bir kıt'a şukkalarında tahrir ve iltimas etmiş olmalarıyla evrak-ı mezkure ile ma'an mesmûl-i merahim şumûl-i şehinşahileri buyurulmak için merfu'-i ayine-i felekmertebe-i zillullahileri kılınmış olmağla olbada ne veçhile irade-i seniyye-i hilafetpenahileri merhamet efza-yı sunuh ve sudur buyurulur ise mantuk-ı münifinin icrasına mübaderet olunacağı mehat-ı ilm-i âli-i cihanbanileri buyuruldukda emr u ferman şevketlü kerâmetlü mehabetlü kudretlü veli ni'metim efendim padişahım hazretlerindir.

Kâ'imakam Paşa. İş bu takririn ve sadra'zamin şukkasıyla i'lam ve mahzar manzur ve ma'lum-ı hümayunum olmuşdur vâkı'a merkum cidden ve hakikaten meslek-i kadiminden udûl ile Tarikat-ı Aliyye-i Nakşibendiye'ye duhul etmiş ise afvında be'is yok ancak merkumun keyfiyet hâli efendi da'imize ifade ve müşarünileyh ma'rifetleriyle tarikat-ı Nakşibendiye'nin mürşid ve münasib meşayihinden bi't-tahkik ana göre afv ve ıtlakına ibtidar olunsun. Tarih 29 Zilhicce 1247/30 Mayıs 1832." (BOA, HAT, 502/24676).

18 Mahmut Baba'nın yasakçı sultan yanındaki bu konumunu diğer Bektaşilere karşı tavırlarından da anlamak mümkündür. Örneğin yasak sonrası Mayıs 1827'da Amasya'ya sürgün edilen Bektaşiliğin merkezi Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın postnişini ve Hacı Bektaş Veli'nin soyundan geldiği kabul edilen, Bektaşî dergâhlarına baba atanmasında yetkili kılınan, 1824'te onu atarken II. Mahmut'un "takva ehli" şeklinde övdüğü Hamdullah Çelebi'nin de hayat şartlarındaki zarurete binaen affedilmesi muhtelif defalar hatırlı kişilerce talep edilmiş, ancak II. Mahmut bu taleplerin hiçbirine olumlu karşılık vermemiştir. Hamdullah Çelebi'nin affı da ancak Sultan Abdülmecit döneminde mümkün olmuştur (Maden, 2020, ss. 123-134). Bu konuda bir diğer çarpıcı örnek İstanbul'da Karaağaç Dergâhı'nda "Hacı Bektaş vekili" unvanıyla bulunan ve sekiz müridiyle Birgi'ye sürgün edilen, yine sürgün öncesi itikat yoklamasından geçirildiği sırada - muhtemelen bu sorgulamayı da II. Mahmut kafes ardından dinlemektedir- tüm dini suallere doğru cevap vermesi karşısında Şeyhülislam'ın "Bu suallerin cevabını biliyorsun da bu Bektaşilik nedir? şeklinde tepki gösterdiği İbrahim Baba'dır. Her ne kadar Birgi uleması ve ileri gelenleri İbrahim Baba'nın itikadının düzeldiğine dair İstanbul'a mektup yazmışlar ve affedilmesini talep etmişlerse de muvaffak olamamışlardır (Maden, 2020, ss. 93, 206).

araştırmalara göre dergâhın faal hale gelmesi Nafi Baba'nın gençlik yıllarına denk gelmiştir. Bu itibarla Nafi Baba'nın çocukluğu ve gençliği dergâhı yeniden ihya etme mücadelesine şahitlik etmiştir.¹⁹

Şekil 5: Mahmut Baba'nın 1846 yılında Şehitlik Dergâhı'na maddi sıkıntılardan dolayı emsalleri gibi nân-ı aziz (ekmek) ve sair yiyecek tayinat isteği.²⁰

Ahmet Rıfki, Mahmut Baba'nın II. Mahmut'un vefatından sonra İstanbul'a geldiğini söylüyorsa da bu doğru bir bilgi değildir. Ancak Ahmet Rıfki'ya göre Sultan Abdülmecit'in "tarikat-ı Bektaşîye'ye nisbeti bulunduğundan" Şehitlik Dergâhı'na birçok hediyeler gönderdiği, hatta bizzat dergâha gelerek dervişleri şereflendirdiği rivayeti kuvvetlidir. Ayrıca Mahmut Baba'nın bir resmine kitabında yer vereceğini ifade ediyorsa da bu gerçekleşmemiştir. Ahmed Rıfki da "Büyük" Mahmut Cevad Baba'nın nüktedan yönüne vurgu yapmaktadır. Birçok zarifane nüktelerinin muhibbanının hatırında olduğunu ve zürefa arasında anlatıldığını, bunların bir araya toplanmasıyla mükemmel bir nükte mecmuası meydana geleceğini söylemektedir (Ahmed Rıfki, 2013, ss. 211-212). Sultan Abdülmecit'in Şehitlik Dergâhı'na ilgi ve alakasını gösteren bir başka husus 18 Aralık

19 Kut ve Eldem'in yaptıkları araştırmada Şehitlik Dergâhı'nın en erken 1839'da II. Mahmut'un ölümünden sonra Nakşi adı altında faaliyete başladığı, Bektaşî kimliğinin ise ancak 1850'lerde en azından mezar taşlarında görünür hale geldiğini tespit etmişlerdir (Kut & Eldem, 2010, ss. 53-54).

20 "Devletlü inayetlü atufetlü merhametlü efendim sultanım hazretleri. Cenab-ı Hak ve feyyaz-ı mutlak zeyûr-ı (?) seccade-i hilafet-i kübra ve devlet (?) eda-yı hângâh-ı saltanat-ı uzma olan zat-ı zilliyet-semat-ı hazret-i mülukaneyi ila yevmi't-tenâdârî ki (?) pirâ-yı adl-i vidâd buyursun zaman-ı merahim-nişan-ı cihanbani müderris-i ashab-ı hâcât ve asr-ı meyamin-i hazret-i şehinşahi esir-i serpençe-i ihtiyaç olan bi-kesane-i hengâm-ı istihlas ve necat olduğu müsellim-i kâinat idüğüne istinaden ve iğtiraren ve iğtiraren bu kulları dahi halce hissedar-ı sınıf-ı avatuf ve avaruf-ı şehinşahi olmak emniyesiyle def '-i ref'-i niyaz ve istirhama cesaret ederim şöyle ki çaker-i ubudiyet peykerleri Rumilihisarı verâsında ka'in el-yevm tarik-i hidayet-refik-i Nakşiye mahsus bulunan hângâhın postnişini olarak leyl ve nehar du'a-yı beka-yı şevket ve iclal-i tacdârî ile iştilgal üzere olub fakat zevayayı sa'ire misillü hângâh-ı mezkure nân-ı aziz ve ta'yinât-ı sa'iresi ve diğer veçhile bir güne â'idatı bulunmaması cihetiyle hâl-i müstemindânem külliyan perişan ve bi'l-iyâl ve evlad düçar-ı ızdırab-ı bî-payân olmuş olduğundan şu (...) hattında giriftar olduğum fakr ve fâkaya ve hangâh-ı mezkûrda saye-i merahimvâye-i zillullahide infak olunan fukaraya merhameten ve emsaline tatbiken bir mikdar ta'yin i'tası hususuna müsa'ade-i seniyyeleri erzan ve şâyân ve bir takım acze ve bi-kesan dahi bu yüzden çerağ ve şâdân buyurulması babında ve her halde emr u ferman hazret-i veliyyü'l-ihsanıdır. Bende-i Şeyh Mahmud postnişin-i hângâh-ı mezbur." (BOA, İ.DH, 125/6395, Tarih 23 Şaban 1262/16 Ağustos 1846).

1839'da mülkname-i hümayun ile dergâha 88 dönüm bağ ve tarlanın verilmesidir. Bu mülknâme 1826'da el konulan dergâh arazilerinin tekrar iadesine işaret etmektedir. Bu belgede dergâhın Sultan Bayezid vakfına tabi 88 dönüm arazisinin 10 dönümlük bağının tasarruf hakkı Mahmut Baba ile eşi Fatma Hayriye Hanım, kız kardeşi Züleyha Hanım ve üç kızı Ferhunde, Hatice Şevkiye ve Salise hanımlara verilmiştir. 1845 yılında ait mülkname de ise Züleyha Hanım'ın kendi payı olan beşte bir hissesini yeğeni Nafi Baba'ya başısladığı anlaşılmaktadır. Vefatlar dolayısıyla 1872 yılında yapılan güncellemede söz konusu arazilerin dörtte üçü Nafi Baba'nın bir hissesi ise kız kardeşi Ferhunde Hanım'a intikal etmiştir. Ferhunde Hanım'ın kızı Cazibe Hanım binti Müteveffâ Ahmet Paşa adına düzenlenen 16 Nisan 1927 tarihli tapu senesinde 1872 yılında dergâhın Sultan Bayezid-i Veli vakfından olan arazilerin dört hisse itibarıyla üç hissenin Nafi Baba ve bir hissenin Ferhunde Hanım uhdesinde olduğu yazılıdır. Bunlardan Ferhunde Hanım H. 1306 (M. 1888/1889)'de vefat edince hissesi kızları Cazibe, Bedriye, Nesibe, Salise ve Nafia ile kardeşi Nafi Baba'ya kalmıştır (Polat, 2015, ss. 113, 117). Bu gelişmeler II. Mahmut döneminde yaşanan gerginliğin kısmen de olsa yumuşadığına ve Sultan Abdülmecit'in tekkeyi birkaç kez ziyareti neticesinde devlet ricaliyle tekke mensuplarının arasında düzelme ve yakınlaşma yaşandığını göstermektedir (Varol, 2016, s. 103).

Yaşanan bu zorlu süreç hem Şehitlik Dergâhı'nın yeniden açılmasında hem de ilerleyen dönemlerde mensuplarının hayatlarının şekillenmesinde etkili olmuştur. Bir defa dergâhın resmi olarak Bektaşî adıyla açılması ve faaliyet göstermesi mümkün olmamıştır. Yasağa rağmen dirayetli duruşu ve dergâhı yeniden ihya etme gayretleriyle ikinci banisi olması hasebiyle dergâh Mahmut Baba'nın adıyla da anılmıştır (*Muhibban*, Yıl 1, Sayı 12, s. 97). Sürgünden dönen Mahmut Baba dergâhı ancak Nakşî adı altında açabilmiştir. Zor şartlarda dergâhı yeniden Nakşî adı altında tesis ettikten sonra Mahmut Baba 1846'da "şeyh" unvanını kullanarak Osmanlı hükümdarından tayinat talebinde bulunmuştur. Rumelihisarı yakınında Nakşî tarikatına mahsus hângâhın postnişini olarak gece gündüz padişahın bekası için dua ettiğini, fakat dergâhın diğerleri gibi ekmek (nân-ı aziz) ve sair tayinatı olmadığını, bu sebeple evlat, derviş ve yakınlarının ıstırap içinde kaldıklarını, dergâhtaki fukaraya merhameten ve benzerinde olduğu üzere bir miktar yardım bağlanmasını talep etmiştir.²¹

İleride dergâhı canlandıracak ve İstanbul'un en gözde Bektaşî Kurumu haline getirecek olan oğlu Nafi Baba da bu ortamda dünyaya gelmiştir. XIX. yüzyılın sonlarında Nafi Baba döneminde bile dergâh Nakşî olarak anılmaktadır (Bandırmalızâde Ahmed Münib, 1307, s. 14). Hatta Sultan Vahdettin tarafından 27 Eylül 1922'de dergâhın son şeyhi Abbas Nüzhet Baba'ya verilen beratta da "tarik-i Nakşibendiye usulü üzere ifa-yı vazife eylemek" ifade eyer almıştır (Gören, 2015, s. 72). 10 Temmuz 1826'da ilan edilen ferman bir daha ortadan kaldırılmayıp devlet Bektaşî tekkelerini Nakşî olarak tanımayı sürdürmüş, Bektaşîliğin yeniden resmi hüviyete kavuşturulması isteklerini ve girişimleri geri çevirmiştir. Mahmut Baba öteden beri ilme düşkün ve ilim adamlarıyla düşüp kalkmayı seven bir zat olmasının yanı sıra Bektaşîlik üzerindeki devlet baskısı onu çocuklarını

21 BOA, İ.DH, 125/6395, Tarih 23 Şaban 1262/16 Ağustos 1846.

mevcut vaziyete göre yetiştirme zaruretine yönlendirmiştir. Keza II. Mahmut'un yasakçı tavrı, Mahmut Baba'nın hayatının önemli bir kısmını sürgünde geçirip Nakşi olmadıkça affedilmemesi -Mahmut Baba'nın mezar taşında bile sarık bulunup Bektaşî alametlerine yer verilememiştir.²² Bektaşîler üzerindeki siyasilerin ve ilmiye mensuplarının o yoğun baskıları, dolayısıyla Bektaşî kimliğini açıkça ortaya koymanın mümkün olmaması nedeniyle Mahmut Baba oğlu Nafi Baba'yı medreseye göndermiştir.²³ Ancak Nafi Baba sıradan bir medreseli gibi yetişmemiş ve davranmamıştır. Yenilikçi, modern ve bilge bir şahsiyet olarak kendini geliştirmiştir.

3. Nafi Baba'nın Tahsil ve Memuriyet Hayatı

Tam ismi Mehmet Abdünnafi olan Nafi Baba Bektaşîliğin yasaklı olduğu bir ortamda Sicill-i Ahvâl Dosyası'ndaki Terceme-i Hal'ine göre 1 Haziran 1836'da Şehitlik Dergâhı'nda dünyaya gelmiştir (Alkan, 2015, s. 53).²⁴ Nafi, Allah'ın güzel isimlerinden biri olup "fayda veren şeyleri Yaratan" anlamındadır. Allah sürekli fayda veren ve yarar sağlayan şeyleri Yaratan, istediği kuluna fayda ve yarar sağlar. Nafi Baba'nın adı buradan gelmektedir. Babanın yaygın olarak kullanılan "Nafi Baba" ismi resmi kayıt ve icazetnamelerde "Abdünnafi Baba" şeklinde geçmektedir. Nafi Baba vermiş olduğu bir icazetnameyi "Rumelihisarı'nda vaki' Makâm-ı Şuheda post-nişini halife-i Hacı Bektaş-ı Veli Abdünnafi Baba. Hadimü'l-fukara Seyyid Mehmet Abdünnafi Baba" şeklinde mühürlemiştir (Alkan, 2015, ss. 27, 44).

Şekil 6: Nafi Baba'nın orta yaş dönemlerine ait bir resmi.

22 Mahmut Baba'nın mezar taşında Bektaşî babası olduğuna dair alametler bulunmamaktadır. Ancak hem kendi mezar taşı kitabesinde hem de erken yaşta vefat eden kızı Salise Hanım'ın mezar taşı kitabesinde kendisi hakkında "Şeyh" tabiri kullanılarak Bektaşî kimlikleri "örtülü" halde kalmıştır. Bununla birlikte muhtemelen dergâhın 1826 sonrası yeniden kurucusu olması hasebiyle yine mezar taşı kitabesinde "Pir" unvanıyla anılmaktadır (Kut & Eldem, 2010, ss. 53-54, 187, 194).

23 Bunun benzeri bir durum 10 Temmuz 1826'da Üsküdar'daki dergâhında idam edilen Kıncı Baba'nın evlatlarının başına gelmiştir. Kıncı Baba'nın oğlu Hasan Efendi de medreseli olmak durumunda kalmış ve bu olay A. Yılmaz Soyger tarafından romanlaştırılmıştır (Soyger, 2008).

24 Nafi Baba'nın doğum tarihi ile ilgili 1249 (1833/1834) ve 1251 (1835/1836) gibi iki farklı tarih bulunmaktadır. Bu iki tarihin ortaya çıkmasının sebebi Hicrî ve Rumî yıl karışıklıkları ve muhtemel yanlış yazımlardır (Alkan, 2015, s. 33).

Tahsiline küçük yaşta başlayıp Şeyhülislam Pirizâde Mehmet Sahib Efendi (v. 1910) ile birlikte İsmet Bey'in Rumelihisarı'ndaki yalısında üç yıl özel ders görmüştür. Türkçe dilbilgisi yanında Arapça ve Farsça konuşmayı öğrendi. Ulum-ı ibtidaiyeyi ve dini ilimleri Osman Efendi, Silivri Müftüsü Sadık Efendi ve Adanalı İsmail Efendi'den almıştır. Bu hocalardan Hanefi fıkına dair meşhur iki kitabı, Molla Hüsrev'in *Dürrü'l-hükkam*'ı ile Halebi'nin *Mülteka*'sını okumuştur (Alkan, 2015, ss. 33, 52-55). Ardından sekiz yıl Fatih Camii Dersiâmlarından ve Mızıka-i Hümayun hocalarından Afyonlu Musa Kazım Efendi'den ulûm-ı Arabiye'den çeşitli ilimler tahsil etmiştir. 27 Temmuz 1846'da daha küçük yaşta kendisine İbtida-i Haric İstanbul Müderrisliği tevcih edilip, Bab-ı Meşihat-ı Ulya memurin sınıfına alınıp yirmi yaşında İstanbul Ruus-ı Hümayun'a nal olmuş ve kendisine 13 Mart 1855 tarihinde seksen kuruş maaş bağlanmıştır. 13 Nisan 1859'de maaşına elli kuruş zam yapılmıştır.

Zamanla ilmi payesi giderek yükselen Nafi Baba'ya 10 Ekim 1871'de Mûsıla-i Süleymaniye müderrisliği tevdi edilmiştir. Yaptığı devlet memuriyeti dolayısıyla 14 Aralık 1907'ye kadar maaş almaya devam etmiştir. Rütbesi 4 Şubat 1908'de mahreçten Halep Mevleviyeti'ne yükseltilmiştir. Mevleviyet görevine 24 Ocak 1909 tarihine son verilmiştir (Albayrak, 1980, ss. 92-93; Birinci, 2001, s. XLIV; Alkan, 2015, ss. 34, 52-55). Ercan Alkan'a göre "ilmiyeye mensubiyeti ve müderris kimliği Abdünnafi Baba'nın üzerinde durulması gereken önemli yönüdür. Nitekim Şehitlik Dergâhı'nda postnişinlik vazifesi yapmış diğer Bektaşî babalarından farklı olarak Abdünnafi Baba'nın müderrislik vasfı, dergâhın dini-tasavvufi tavırda benimseyeceği mutedil çizginin de habercisi olmuştur."²⁵ Kut ve Eldem onun bu durumunun "birçok Bektaşî babasından farklı olarak tasavvufî İslam ile Sünnî İslam arasında bir denge" oluşturduğuna işaret etmişlerdir.

Nafi Baba'nın medrese tahsili görmesinde doğrudan dönemin padişahı Sultan Abdülmecid'in rolü de bulunmaktadır. Bektaşîlere karşı çok sert ve tavizsiz davranan II. Mahmut'a nazaran daha yumuşak bir politika takip eden Sultan Abdülmecid'in, Şehitlik Dergâhı'na birkaç defa hediye gönderdiği (Ahmed Rifki, 2013, s. 125) ve 1846'da devlet hazinesinden dergâha yardım yapıldığı²⁶ gibi Sultan, Balta Limanı'nda oturan kızını görmek için gittiği sıralarda iki defa dergâha uğramış (Gören, 2015, s. 72), bir ziyareti sırasında Mahmut Baba'ya iltifat olarak oğlu Nafi Baba'ya ilmi paye vermiştir. Bunun üzerine medreseye alınan ve derslere devam eden Nafi Efendi'nin ilmi payesi Halep mollalığına kadar yükselmiştir ("Nafi Efendi", 1946, s. 272).

25 Ercan Alkan Nafi Baba'nın aldığı eğitimi ve ilmi seviyesini dikkate alarak Ahmet Safi'nin "Mahmut Baba'nın oğlu Nafi' Baba'yı tanırım. İلمي olmamakla beraber natuk, mütekellim, latife-gu, hazır cevap bir adamdır." şeklindeki tanıklığına ihtiyatla yaklaşmak gerektiği kanaatindedir (Alkan, 2015, s. 34).

26 BOA, İ.DH, 125/6395; BOA, HR.MKT, 13/29.

Şekil 7: Nafi Baba'ya ait resimler

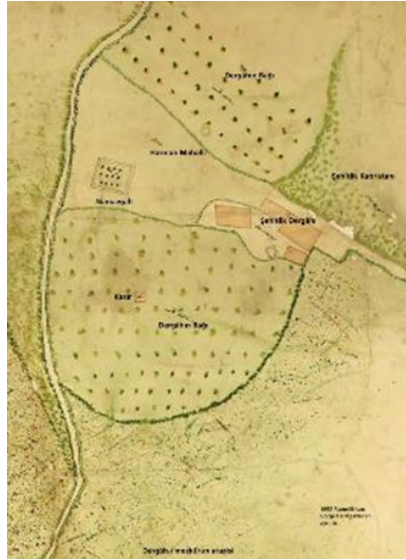
Kut ve Eldem, Nafi Baba'nın ilmiye arasında temayüz etmesiyle ilgili şu değerlendirmede bulunmaktadır "Nafi Baba'nın ilmiye kariyerinde dikkati çeken bir nokta, ilk müderrislik payesini henüz 11 yaşındayken almış olmasıdır. Bu tür onursal paye tevdielerine önde gelen ulemanın çocuklarında sıkça rastlanmakla birlikte, Mahmut Baba'nın -bildiğimiz kadarıyla- ilmiyeye mensup olmadığı ve üstelik Bektaşî olarak sürgüne kadar varan kötü muameleye tabi tutulduğu düşünüldüğünde, Nafi Baba'nın bu tür bir ayrıcalıktan istifade etmiş olması şaşırtıcıdır... *Türk Meşhurları Ansiklopedisi'*nde Nafi Baba'ya bir makale ayıran Alâettin Gövsa'ya göre, Sultan Abdülmecit Baltalimanı'nda oturan kızını ziyarete giderken iki defa Şehitlik Dergâhı'na uğramış, Mahmut Baba'ya iltifat olarak da oğlu Mehmet Abdünnafi'ye ilmî paye verilmesini emretmişti. Gerçeğe yakın görünen bu rivayet, Nafi Baba'nın medrese eğitimi alıp ilmiyede yükselmesini izah ettiği gibi, Mahmut Baba'nın Abdülmecit döneminde tekrar göze girmeyi başardığı konusundaki bilgileri de doğrulamaktadır." (Kut & Eldem, 2010, s. 56). Aslında 1826 yılında sürgün edilen Nafi Baba'nın babası Mahmut Baba'nın gözden düşmesinde genel manada Bektaşîliğin yasaklanmasının rolü büyüktü. Keza yukarıda da izah edildiği üzere Bektaşîliğin amansız düşmanı Sultan II. Mahmut'un Mahmut Baba'ya karşı onun özel hususiyetlerinden ve kişiliğinden dolayı olsa gerek diğerlerinden farklı yaklaşımı söz konusuydu. Hele hele Mahmut Baba'nın "sureta" (Kut & Eldem, 2010, s. 49) da olsa Bektaşîlikten vazgeçip Nakşî olması yasakçı padişahın bir kat daha ona karşı kanaatinin olumlu olmasına yol açmıştı. Böyle bir taraf değişikliği Sultan Abdülmecit tarafından da ödüllendirilmek istenmiş olmalıdır.

4. Şehitlik Dergâhı Postunda 53 Yıl

Mahmut Baba (v. 1861) ve biraderi Ali Agâh Baba (v. 1856)'nın²⁷ vefatlarından sonra Şehitlik Dergâhı şeyhliğini oğulları müderrislerden

²⁷ Ali Agâh Baba'nın dergâh haziresindeki mezarı ve mezar taşı kitabesi için bakınız: Kut & Eldem, 2010, s. 190.

Mehmet Nafi Baba ve Ahmet Baba müştereken devralmışlardır. Ancak tekke daha çok Mahmut Baba'nın küçük oğlu Nafi Baba'nın tasarrufunda olup onun ismi etrafında şekillenmiştir. Bu sebeple zamanla kendisine "Koca Nafi Baba" unvanı da verilmiştir ("İstanbul, Rumelihisarı, Nafi Baba Türbesi ve Hazire Alanı", s. 3.). Nafi Baba'ya, babasının vefatının ardından gerçekleşen Şehitlik Dergâhı postnişinliğine görevlendirilmesinden kısa bir süre sonra Bektaşiliğin merkezi Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nda gerçekleştirilen hususi bir ayin ile halifebabalık makamı da tevdi edilmiştir ("Nafi Efendi", 1946, s. 272). Halifelik icazetini Ali Tûrabi Dedebaba'dan almıştır ("Nafi Baba'ya Aid", 1328, ss. 245-246; Engin vd., 2022, ss. 39, 40).

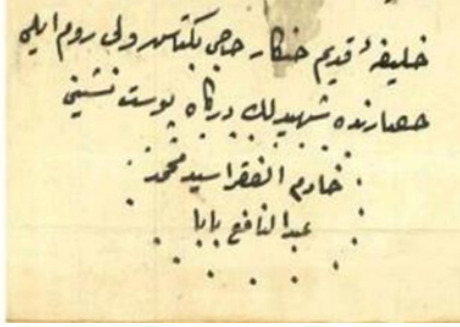
Şekil 8: Şehitlik Dergâhı'nın sahip olduğu arazinin sınırlarını gösteren 1862 tarihli harita (Polat, 2015, s. 115).

Nafi Baba kardeşiyle müştereken Şehitlik Dergâhı'nda posta geçtikten kısa bir süre sonrasında (1862 yılında) ait bir haritada Rumelihisarı bölgesinin ve dergâhın durumu hakkında bazı detaylı bilgiler vermektedir. Rumelihisarı'ndan Şehitlik Kabristanı'na kadar bölgeyi ayrıntılı gösteren haritada dergâha ait alanlar Şehitlik Dergâhı, Şehitlik Kabristanı, dergâhın bağı (2 adet), harman mahalli, namazgâh, kasır, derhâhın arazisi (2 adet) ve dergâhın tarlası (2 adet) şeklinde isimlendirilmiştir (Polat, 2015, s. 113; Polat, 2016, s. 111).

Ahmed Rıfki, Mahmut Baba vefat edince yerine küçük oğlu Nafi Baba'nın şeyh tayin edildiğini, buarada büyük oğlunun bu makamdan mahrum bırakıldığını yazmaktadır (Ahmed Rıfki, 2013, s. 26). Nitekim 1869 yılında tekkedeki dervişler ve bölge halkı tarafından Nafi Baba'nın müştereki Ahmet Baba'yı tekkeden atıp uzaklaştırdığı, vakıf hazinesinden tahsis edilen erzak ve yemek parasını kendi nefesine harcayıp Ahmet Baba'ya, tekkeyi ziyaret eden misafirler ile dervişlere ikramda bulunmadığı yolunda bir şikayet vaki olmuştur. Bu şikayette dervişler ve ahali, Nafi

Baba'nın güvenilir bir kişi olmadığını; bir takım kötü hareketleri, hal ve tavırları sebebiyle şeyhliğe layık bulunmadığını belirterek emniyet ettikleri Ahmet Baba'nın tekkede iskan edilmesini istemişlerdi. Sonuçta olayı araştırması için tayin edilen vakıf müfettişinin yapmış olduğu soruşturma neticesinde Nafi Baba'nın belirtilen eylemleri gerçekleştirdiği tespit edilmiştir. Olayı inceleyen Meclis-i Meşayih kurumu, Nafi Baba ile birlikte Ahmet Baba'nın da tekkede ikametini; ayrıca üçe taksim edilen tekke gelirinin bir hissesinin Nafi Baba'ya, bir hissesinin Ahmet Baba'ya, kalan bir hissesinin de yemek masrafı olarak fukarâ ve dervişlere verilmesini uygun görmüştür.²⁸

Hakkında tekkedeki bazı dervişler ve ahalinin olumsuz kanaati olmuşsa da Nafi Baba babasının ardından henüz genç yaşta -yirmili yaşlarda- sorumluluk alıp tekkenin başına geçmiştir. Nafi Baba, Hacı Bektaş Veli Tekkesi'ne giderek burada kendisine "merasim-i mahsusa" ile halifelik verilmiş, böylece Yanbolulu Türabî Ali Baba'nın halifesi olup irşad hizmetine başlamıştır ("Nâfi Baba'ya Âid", 1328, s. 245).

Şekil 9: Nafi Baba'nın Ali Ulvi Baba'ya verdiği icazetnamede künyesi (Halife-i Kadîm Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî Rumelihisarı'nda Şehîdlik Dergâh Postnişini Hâdimü'l-fukarâ Seyyid Mehmed Abdünnâfi Baba).²⁹

Ahmet Baba tekke haziresinde bulunan mezar taşı kitabesinden tespit edildiği üzere 1 Eylül 1892 tarihinde vefat etmiştir (Kur & Eldem, 2010, s. 191). Rumelihisarı'nda Bedrettin Baba Tekkesi zâviyedarlık cihetinin yarım hissesine mutasarrıf olan Ahmet Baba'nın vefatıyla münhal olan yarım hisse zaviyedarlık cihetinin Mehmet Baba ve Hasan Baba³⁰ ile diğer yarım hisse Abdünnafi Baba'nın uhdesine tevcih edilmiştir.³¹

Nafi Baba'nın Bektaşîliğe intisabı dışında farklı tasavvufi muhitlerle de temasları olmuştur. Bu dönemde özellikle Nakşî şeyhlerle Bektaşîlerin

28 BOA, EV.MKT, 591/110.

29 Bu icâzetnâme için bkz. Bora, 2019, ss. 129-135.

30 Rumelihisarı'nda Bedrettin Baba Zaviyesi'nin yarım zâviyedarlık hissesine mutasarrıf olan Ahmet Baba'nın vefatı üzerine münhal hissenin uhdesine tevcih edilmesini isteyen merhumun oğlu Hasan Baba'nın cinayetle mahkûm olduğu haber alındığından gerçeğin ortaya çıkarılması istenmiştir (İMMM, Defter nr. 1771, s. 53).

31 İMMM, Defter nr. 1771, s.70; Bununla birlikte ehliyeti imtihanla anlaşılan Abdünnafi Baba'ya yarım hisse zaviyedarlık hissesi tevcih edilirken Mehmet Baba'nın vefatı sebebiyle hisse talebi hakkı kalmamış, Abdünnafi Baba fakir durumda bulunan Hasan'a münasip miktar bir şey vereceğini ifade etmiştir (İMMM, Defter nr. 1773, s. 59).

temaslarının olması tarikat üzerindeki yasak dolayısıyla adeta elzemdır. Bu itibarla Nafi Baba, Nakşibendi ve Melami-Hamzavi kutbu Seyyid Abdulkâdir Belhi'nin (v. 1923) meclisine devam edip ona intisap etmiştir. Böylece Şehitlik Tekkesi'nde Bektaşilikle beraber bu tasavvufî neşe de temsil edilmiştir (Alkan, 2015, s. 36). Brown adeta bu duruma şahitlik ederek 1868 tarihli eserinde Şehitlik Dergâhı'nı Melamiliğe bağlı olarak göstermektedir (Brown, 1868, s. 175).

Nafi Baba döneminde 1881 yılında Şehitlik Tekkesi'ne günlük 5 kıyye eklemek tahsis edilmiştir³². İstanbul tekkeleri nüfus vukuatı defterinde Nafi Baba döneminde tekkede baba ve dervişlerden 16 kişinin ikamet ettiği tespit edilmektedir (Galitekin, 2003, ss. 385-586). Yine bu dönemde tekkenin girişinde büyük bir sarnıç ve üzerinde kuğuların yüzdüğü şirin bir havuz bulunmaktaydı (Ş. Koca, 2005, s. 189).

Nafi Baba'nın uzun süren şeyhlik yıllarında Şehitlik Tekkesi en önemli ve faal dönemini yaşamış (Albayrak, 1996, s. 149), özellikle II. Meşrutiyet'in ilanı ile Sultan Reşad döneminde en parlak devresine girmiştir. Onun ilme olan düşkünlüğü "Boğaziçi'nde ilim tarihi Bektaşî bilge Nafi Baba ile başlar" hükmünü doğurmuştur. "Zarif, nuktedan ve nev'-i şahsına munhasır bir kişiliğe sahip oluşu dolayısıyla Abdünnafi Baba döneminde Şehitlik Dergâhı toplumsal cazibe merkezlerinden biri haline gelmiştir. Abdünnafi Baba'nın muhitinde 'ulema, şua ve sufiyye' zümresinden toplumun pek çok farklı kesimi, kimisi muhib kimisi ise muntecip düzeyinde kendisine yer bulmuştur." (Alkan, 2015, ss. 36-38) Bu dönem Nafi Baba'nın istisnai kişiliğinin katkısıyla dergâh ilim, hikmet ve irfan ocağı işlevi görmüştür. Nafi Baba'nın Şehitlik Tekkesi'ndeki yoğun faaliyetleri ve yaşadığı devrin en önemli Bektaşî şeyhi olması münasebetiyle tekke o dönemin kayıtlarında "*Nafi Baba Tekkesi*" olarak anılmakta (Hacı İsmail Beyzâde Osman Bey, 1304, s. 74; Galitekin, 2003, s. 255), ayin günü olarak ise Perşembe gösterilmektedir (Galitekin, 2003, s. 249).

Şekil 10: Nafi Baba'nın postnişinliği sırasında 1867 yılında Kuleli Askeri Lisesi'nin arkasındaki İcadiye Tepesi'nden çekilen fotoğrafta Şehitlik Tekkesi (Polat, 2015, s. 116).

32 İMMM, Defter nr. 1762, s. 21.

Nafi Baba'nın verdiği bir icazetnamede künyesi "Halife-i kadîm-i Hünkâr Hacı Bektâş Velî Rumelihisârî'nda Şehidlik Dergâhı postnişîni, hâdim'ul-fukarâ es-Seyyid Mehmed Abdunnâfi Baba" şeklinde geçmektedir. Nafi Baba'nın 1908 yılında verdiği bir icazetnamede geçen "Dersaadet'te Rumelihisârî'nda Şehitlik nam mahalde vaki' ve Arnavutluk ve bi'l-cümle Rumeli ve Anadolu'dan gelip ahz-i dest-i biat ve icâzet eyleyen muhibbanın melcei olan eben an ceddin sakin olduğumuz eş-Şeyh es-Seyyid Bedreddin Baba Kuddise Sırruhu hazretlerinin dergâh-ı şerifine gelerek bir kıt'a icazetnâmeyle talib ve rağib olmağın" ifadeleri o dönemde Şehitlik Tekkesi'nin önemini ve nüfuz alanını ortaya koymasına bakımdan kayda değerdir (Alkan, 2015, s. 44). Nafi Baba zamanında Şehitlik Tekkesi hilafet ve icazet verilen bir Bektaşî merkezine dönüşmüştür. Keza Mehmet Zeki Pakalın'ın verdiği bilgilere göre "Bektaşîlik'te ilk zamanlarda hilafet ancak Kırşehir'deki Hacı Bektaş Dergâhı'nda verilirdi. Hilafet verilmesi lazım gelen bir babaya yalnız Pirevi postnişîni hilafet verebilirdi. Bilahare daha altı yerde hilafete izin verme makamı ihdas olundu. Bunlar da Mısır, Seyyid Ali Sultan, Abdal Musa, Durbali Sultan, Rumelihisârî tekkeleriydi. Merdivenköyü'nde hilafet makamının ihdası muahhardır. Son zamanlarda her Bektaşî tekkesinde hilafet verilmeye başlanmıştır." (Pakalın, 1993, s. 829; Alkan, 2015, s. 40).

Nafi Baba halk ile çok yakın temas içerisinde olmuş, halka ve çocuklara şeker dağıttığından "Şekerci Baba" diye anılmıştır. O ve oğlu Mahmut Cevad Beybaba devrin "hem entelektüel hem de efsâneleşmiş" (Çelik, 2012, s. 54) şeyhleri olarak anılmıştır. Nafi Baba kişilik olarak doğal bir insandır ve etrafında herhangi bir hiyerarşik yapı oluşturmamıştır. Ayrıca insanlar arasında herhangi bir ayırım yapmadan herkese yardım etmeyi şiar edinmiş olan Nafi Baba döneminde tekke bağları ve hayvanlarıyla bölgedeki tüm halka hizmet etmekteydi. Dönemin Rumelihisârî halkı tekkeden hizmet almaya o denli alışmışlar ki, zamanla şöyle bir latife yerleşmiştir: "Rumelihisârî sakinleri pek çalışmayı sevmezler, yemek pişirmeye üşenirler, zira keşkek yemek için Halim Paşa'ya, aşure yemek için ise Nafi Baba'ya giderler".³³ Aşure geleneği Nafi Baba döneminin de vazgeçilmezi olmuştur. Muhibban dergisinin verdiği bilgilere göre 1911 yılında Muharrem'in onuncu gününden yirmi dokuzuncu akşamına kadar Nafi Baba Dergâhı'nda aşure pişirilip mersiye okutulmuştur (*Muhibban*, 1329/1911, s. 120).

33 İbrahim Ethem Gören, "Boğaziçi Üniversitesi'ndeki Gizli Hazine: Nafi Baba Tekkesi", <https://www.dunyabulteni.net>, Erişim 06.11.2012.

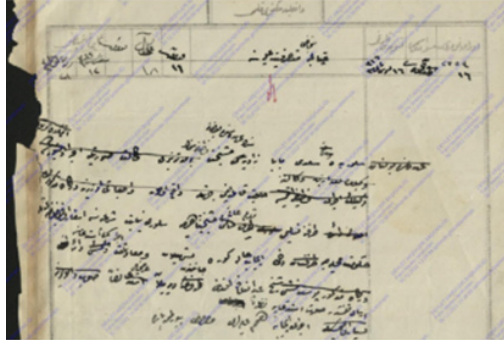

Şekil 11: 1893 yılında Şehitlik Ali Baba Dergâhı'na Abdünnafi Baba'nın tüm zaviyedarlık hisseleri birleştirilerek postnişin olarak atanması.³⁴

Bandırmalizâde Ahmet Munib, 1890'larda tekkenin ismini Şehitler, şeyhi Nafi Baba, ayin günü Perşembe olarak kaydetmektedir (Bandırmalizâde Ahmed Munib, 1307, s. 14). Nafi Baba döneminin en eski ve yaşlı Bektaşî babası olması sebebiyle "*Halife-i Kadîm*" namıyla yâd edilirdi. Ahmet Safî Bey, Nafi Baba hakkında, "*Nafi Baba'yı tanırım. İlmi olmamakla beraber konuşkan, esprili, hazır cevap bir adamdır. Hasan Baba ve Hacı Zikri ve saire ile de aşinalığımız vardır. Bunlardan cümlesi ehl-i işrettir. İçki içilmesi şeriat-ı Muhammediye de memnudur. Evvelâ şarap içmek ve menhiyyât-ı irtikâb eylemek hangi tarihte vardır*" şeklinde eleştiri de bulunmaktadır (Yücer, 2003, s. 504). Oysa Tarihçi Ahmet Lütfî'ye göre Mahmut Baba, irfan ehli ve maneviyat sahibi, kâmil bir mürşitti (Düzlü, 2008, ss. 194-196). Nafi Baba'nın sade bir yaşamı olup başına mukavvadan ferahi giyerdi (Üçok, 2002, s. 264).

34 Belgenin transkripsiyonu: "Sultan Abdülhamid bin Abdülmecid el-Gâzî (Tuğra). Nişân-ı şerif-i âlişân-ı sâmfî-mekân-ı Sultânî ve tuğra-yı garrâ-yı cihân-sitân-ı hakâni nuffise bi'l-avni'r-rabbâni bi's-savni's-samedâni hükmü oldur ki Rumelihasarı'nda mekâbir-i şühedâ nezdinde eazze-i kiramdan es-Seyyid Bedreddin Baba'nın binâ ve ihyâ eylediği Ali Baba Zâviyesi vakfının vazife-i mu'ayyene ile zâviyedarlık cihetinin nisf hissessinın tevcihine dair vaki' olan inha üzerine kuyûd-ı lâzimesi bi'l-ihraç mu'amele-i kalemiyyesi lede'l-icrâ ol bâbda cânib-i mahkeme-i teftişden olunan il'lam mucebince zikr olunan türbedarlık cihetinin nisf hissessi mutasarrıfi es-Seyyid Ahmed Baba'nın vefatı vuku'uyla mahlulünden oğlu Hasan Baba ile biraderi Mehmed Baba'nın adem-i ehliyetlerinden lede'l-imtihan ehliyeti nümâyân olan müştereki ve hissedarı işbu rafi'-i tevki'-i refi'ü's-şân-ı hakâni es-Seyyid Abdünnafi Baba zîde ilmuhunun kadîm uhdesinde olan nisf hissesine ilhâken Meclis-i Meşayih'in mazbatası mucebince mumaileyh Hasan Baba ile Mehmed Baba'yı işe etmek şartıyla bi't-tevcih yedine berât-ı âlişânım i'ta olunmak babında cânib-i Nezaret-i Evkâf-ı Hümayunumdan bi't-telhis ifade kılınmağla mucebince tevcih olunmak fermanım olmağın bin üç yüz on senesi Şa'ban-ı Şerifi'nin yirmi beşinci günü (14 Mart 1893) işbu berât-ı âlişânımı verdim ve buyurdum ki mumaileyh kadim uhdesinde olan nisf hissesine ilhâken müştereki müteveffayı mumaileyhin cihet-i mezkûrede olan nisf hissesine dahi vazife-i mu'ayyenesiyle şurut-ı mezkûr üzere mutasarruf ola tahriren fi'l-yevmi's-sânî aşer min şehri Şevvâl-i Şerife li-sene aşere ve selâsemi'e (12 Şevvâl 1310/29 Nisan 1893)." (Kazan, 2016, s. 105).

1893 yılında Sultan Abdülhamit'in fermanıyla daha önce vefat eden Seyyid Ahmet Baba'nın oğlu Hasan Baba ve kardeşi Mehmet Baba'nın tekkenin idaresine ehliyetleri olmadığından bu kişilerin işleri sağlanmak şartıyla Şehitlik Dergâhı vakfının tüm hisselerinin idaresi Seyyid Abdünnafi Baba'nın uhdesine bırakılmıştır. Böylece dergâh vakfının idaresi tek bir hisse haline getirilerek istikrarlı hale getirilmiştir. Böylece Nafi Baba hem tekke idaresinde hem de aile içerisinde lider konumuna gelmiştir (Kazan, 2016, s. 105). Ayrıca bir döneme damgasını vurup Şehitlik Dergâhı'nı 1826 öncesi canlılığına kavuşturması neticesi olarak hem dergâhın yer aldığı tepe ve buraki mezarlık hem de dergâh Nafi Baba'nın adıyla anılır olmuştur (Göncüoğlu, 2016, ss. 56, 251, 255, 279, 285, 287).

Şekil 12: Şeyh Abdünnafi Efendi'nin Silivri'deki Sadi Baba Zaviyesi'nin şeyhlik makamının kendisine verilmesi talebinde bulunduğu.³⁵

Arşiv kayıtları Nafi Baba'nın Şehitlik Dergâhı'na ilave olarak Silivri'deki Sadi Baba Zaviyesi'nin postnişinliğini de yürüttüğüne işaret etmektedir. Aralık 1900'de Nafi Baba adı geçen dergâhın meşihat vazifesinin kendi üzerine kaydedilmesini talep etmiş, bu konuda Silivri niyabet-i şer'iyesine verildiği arzuhal işleme alınarak gerekli muamelenin yapılması için içişleri mektubi kalemine gönderilmiştir.³⁶

Nafi Baba elli üç yıl Şehitlik Tekkesi'nde hizmet verdikten, "Şehitlik Tekkesi'nin çerağını yandırıp, susuz gönülleri sohbetleriyle akındırdıktan sonra" 16 Haziran 1912'de vefat etmiş, "dâr-ı ukbâyı teşrif ve tezyin buyurdu." (Birinci, 2010, s. 61)³⁷ Onun vefat tarihi sohbetlerine katılan

35 "Dâhiliye Mektûbi Kalemî. Evrak numarası 2753. Tesvidi tarihi 16 Teşrin-i sani sene 316 (29 Kasım 1900). Tarih-i tebyizi 12 Şa'ban sene 316/22 Teşrin-i sani sene 316 (5 Aralık 1900). Çatalca Sancağı Mutasarriyyet-i Aliyyesine. Uhdesinde bulunan Silivri'de vâki' Sa'di Baba Zâviyesi'nin uhdesinde bulunan meşihat vazifesinin bir müddetten berü vekâlet suretiyle icrâ olunuyorsa da etmekte olan vekilin ba'de üzerine vekate vekilin icrâ-yı vazife etmiş hacet kalmadığı cihetle vâki' olan müraca'atı üzerine dergâh-ı mezkûrun usulü dâ'iresinde tarafında teslimi makam-ı âli-i taraf-ı sami-i meşihatpenahiye Silivri niyâbet-i şer'iyesine iş'âr olduğundan bahisle hükûmet-i mahalliyece tarafından dahi icab-ı hâline göre tescilat ve mu'avenât icrası istid'âsına dâ'ir dergâh-ı mezkûr postnişini Şeyh Abdünnafi Efendi canibinden tarafından verilen arzuhâl istid'â leffen savb-ı vâtalâlarına irsal kılınmıştır suret-i istid'âya nazaran tesyar olunmuşken icrâ-yı icabına himem-i aliyyeleri havale buyurulmak babında." (BOA, DH.MKT, 2434/113, Tarih 12 Şaban 1318/5 Aralık 1900).

36 BOA, DH.MKT, 2434/113, Tarih 12 Şaban 1318/5 Aralık 1900.

37 Ekrem Işın vefat tarihini 1899 yılı olarak göstermekteyse de (Işın, 1994, ss. 134, 136) bu tarih Şir Ali'nin vefat tarihidir.

Hüseyin Kamî tarafından; "*Dem gelüb hâtif-i gaybî dedi Kâmî târih, aldı Nafi Baba'yı sâki-i Kevser yanına*" şeklinde düşürülmüştür. Ebced hesabına göre bu mısralardaki harflerin sayıca toplamı şeyhin vefat tarihine tekabül etmektedir (Banarlı, 1971, s. 148). Banarlı bu tarihin H. 1329 (M. 1911) tarihine tekabül ettiğini söylüyorsa da Nafi Baba'nın mezar taşında vefat tarihi olarak Hicrî gurre-i Receb 1330 tarihi (16 Haziran 1912) yazılıdır. Yine Seyyid Burhaneddin Hüseyinî Efendi, "*Geldi Hüseyinî rikkate tarih yazdı rihlete/Gitti bezm-i vuslata Mevlâ deyüp Nâfi Baba 1330 (1912)*" tarihini düşürmüştür ("*Nâfi Baba'ya Âid*", 1328, s. 246). Ayrıca Hüseyin Kamî'nin Nafi Baba'ya yazdığı mezar taşı kitabesi şu şekildedir:

*Yüzü ak, alını açık gitti Cenâb-ı Nâfi
Emel-i hâssı olan Hazret-i Hayder yanına
Dâr-ı dünyada temennîsi esâsen bu idi
Ala ukbâda yedullah onu çâker yanına
Mütebessimdi vefâtında emînim geldi
Rûh-ı Şibbîr u Şebber Bâkır u Ca'fer yanına
Elli üç yıl ileri vâlidî Mahmûd Baba
Yürüyüp girmiş idi sıhr-i Peygamber yanına
Şimdi elbette girerler ikisi dest-be-dest
Mefhar-ı âlemiyânın da berâber yanına
Elli üç yıl bu Şehîdlik'de mübârek nefesi
Gönderirdi vatanın hayr duâ her yanına
Hazret-i Nâfi'i endişe ederdim Dehrî
Evliyâdan ona almış idi kimler yanına
Geldi bir "dem" çekerek söyledi Bektâş Veli
Aldı Nâfi' Baba'yı sâki-i kevser yanına
Gurre-i Receb 1330 (16 Haziran 1912) (Alkan, 2015, s. 51; Dehri (Huseyin
Kamî), 1330, s. 123).*

Şekil 13: 1950'lerde Nafi Baba'nın mezarından Boğaziçi'ne doğru bir görüntü ve Nafi Baba'ya ait mezar taşı kitabesi (Kut & Eldem, 2010, s. 148).

Mezar taşı kitabesi şöyledir:

*Hû
Yüzü ak alını açık gitti Cenâb-ı Nâfi'
Emel-i Nafi olan Hazret-i Haydar yanına
Sinni seksen bir idi zinde olup nutk u veli*

*Gönderirdi vatanın hayr duâ her yanına
Bu mücerrebdî umûmen ki ferîh ü mesrûr
Avdet eyler idi kim girse mükedder yanına
Elli üç yıl ileri validi Mahmut Baba
Yürüyüp gitmiş idi âl-i peyember yanına
Şimdi elbette girerler ikisi dest be dest
Mefhar-ı âlemiyânın da berâber yanına
Mürşid-i kâmilimiz kanda deyû ağlardık
Cem' olub cüme muhibbân ile rehber yânına
Dem gelip hâtif-i gaybî dedi Kâmi tarih
Aldı Nâfi' Babayı sâki-i Kevser yânına
Gurre-i Receb sene 1330 (16 Haziran 1912) (Kut & Eldem, 2010, s. 367).*

Nafi Baba bilime değer verdiği için 1870 yılında Robert Koleji'nin kuruluşuna ön ayak olmuş, tekkenin bazı arazilerini Prof. Dr. Cyrus Hamlin ve eşi Maria'ya devrederek (satarak) okulun kurucuları arasında (Ş. Koca, 2005, s. 189; Artemel, 2005, ss. 12-15),³⁸ hatta kolejin mütevelli heyetinde yer almıştır.³⁹ Kolejin Fatih'in İstanbul'u fethetmek için inşa ettirdiği Rumelihisarı, ilk şehitlik ve fethin sembollerinden Bektaşî tekkesinin yer aldığı bölgeye kurulması "son derece anlamlı, bilinçli ve mesaj yüklü" olarak değerlendirilmiştir. Koleji kuran Hamlin'in "Fatih nasıl ki İstanbul'u fethetmiş buradan başladıysa ben de onu geri almaya buradan başlayacağım" dediği de halk arasında dolaşan bir dedikodu olsa bile okul inşaatının başladığı köşe taşı indirme töreninde Rum avukat Philip Apostolides'in "Bu bina o surlardan daha yüksek bir yerde bulunmaktadır. Onlara hükmetmektedir. Bu binanın gücü manevidir ve ebedidir. O surların yıkılıp gittiğini görecektir." sözleri de aynı manaya yorumlanmıştır.. Böyle olmakla birlikte kolejin kurulmasında Ahmet Vefik Paşa'nın katkılarına da dikkat çekilmiştir.⁴⁰

38 Hasan Yüksel tarafından "Türkler Arasında" adıyla tercüme edilen Cyrus Hamlin'in anılarında Nafi Baba olan münasebetleri hakkında bilgi bulunmamaktadır (Hamlin, 2011, ss. 234-235). Ayşe Aksu tarafından "Robert Koleji Uğrunda Bir Ömür" adıyla çevrilen anılarda da Nafi Baba'dan bahis bulunmamaktadır (Hamlin, 2012, ss. 366-438).

39 Mustafa Batuhan Bozkurt, "Gelin Ey Nâzenin Canlar", <https://twitter.com>, Erişim 14.04.2023, s. 2.

40 Ahmet Vefik Paşa'nın kolejin kurulması için arazilerini satmasının sebebi olarak Paris'teki sefaretî sırasında müsrif bir hayat yaşayıp yüklü miktarda borca girmesi gösterilmiştir. Paşa borç batağından kurtulmak için elindeki en kıymetli hazinesi olan bu araziye yok pahasına satmıştır (Gündüz, 2013, s. 87). Bununla birlikte ilk ânda Paşa'nın "Frenk Protestanlarına verecek arazim yok" dediği ve "paşayı böyle bir karara sevk eden, paşanın Paris'teki sefirliği sırasında hükümet adına masraflarda bulunması ancak hükümetin bu masrafları karşılamaması üzerine ekonomik açıdan bir darboğaza girmiş olması ve haysiyet ve şerefini korumak istemesi" de dile getirilmiştir (Coşğun & Kandal, 2017, s. 96). Ayrıca iddiaya göre Ahmet Vefik Paşa'nın arazisini satarak Robert Koleji adlı Protestan misyoner okulunun kurulmasına katkı sağlamasından dolayı vefat ettiğinde vasiyeti olan Eyüp Sultan Mezarlığı'na defnedilmesine dönemin padişahı Sultan II. Abdülhamit izin vermemiştir. Sultan, "Protestanlara arsa satan adam, kıyamete dek onların çan sesini dinlesin" diyerek kolejin aşağısındaki Rumelihisarı (Kayalar) Mezarlığı'na defnedilmesini emretmiştir (Özer, 2018, s. 266).

Şekil 14: İlk resimde Rumelihisarı üstünde solda Robert Koleji, tepede Şehitlik Dergâhı. İkinci resimde Robert Koleji'nden dergâhın görünüşü (1920'ler) (Freely, 2009, ss. 287, 290).

Ahmet Vefik Paşa kolejin kurucusu misyoner Cyrus Hamlin'e arazisinin ilk kısmını 1862'de, kalan iki arazisini ise kolejin yapılması onayının alındığı 1868'e kadar sattığı tespit edilmiştir (Polat, 2015, s. 112). 1862-1868 arasında resmi işlemler için yaptırılan haritada bugün Boğaziçi Üniversitesi sınırları içerisinde kalan dergâh arazileri (haritada namazgâh olarak gösterilen yer bugün kampüs içindeki 39 ada 1 parseldeki helikopter pistinin bulunduğu alandır) ve Ahmet Vefik Paşa'nın arazisi gösterilmiştir (Polat, 2016, s. 110). Keza okulun kurulabilmesi için arazi satmasının yanı sıra hükümetten gerekli izin de paşanın nüfuzuyla alınabilmişti. Hatta paşanın azlinin bu izinden sonraya denk gelmesi bu işe aracı olmasının görevine mal olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Aksu, 2017, s. 313). Nafi Baba ailesinin torunu Artemel'in verdiği bilgilere göre Nafi Baba Tekkesi Kolej'e kucak açmış, kolej kısmen ailenin (tekkenin) arazisi ve kısmen de Ahmet Vefik Paşa'nın arazilerinden müteşekkil alanda kurulmuştu. Artemel'e göre Şehitlik Tekkesi'nin rızası olmadan kolejin buraya kurulmasının pek mümkün olmayacağını, "şayet dergâh mensupları olmasaydı kolej neredeyse kâmilen kurulamayacaktı." Bu itibarla hem kolejin hem de Boğaziçi Üniversitesi'nin varlık sebebi dergâhtı (Aksu, 2017, s. 316). Zamanla kolej dergâh arazileri üzerinde genişlemişti. 1925 sonrası tekkeye ve buradaki şehitliğe sahip çıkmak için elinden geleni yapan Nafi Baba ailesinin arazi mafyasına karşı mücadele verdikleri dergâh arazisinin tamamı ve şehitlik alanı günümüzde tamamen Boğaziçi Üniversitesi tarafından isitmlak edilip kampüs içerisinde kalmıştır (Gören, 2015, s. 68).

Kolejin inşası sırasında ise yaşanan kuraklık nedeniyle su bulunması konusunda zorlanılırken tekkedeki dervişler kolej mensuplarını birlikte yağmur duasına çağırılmışlar, ertesi gün yağın sağanak yağışla birlikte okul inşasını için gerekli su temin edilmiştir⁴¹. Nafi Baba dergâhın imkanlarından sadece bu kolej mensuplarını değil tüm Rumelihisarı sakinlerini de yararlandırmıştır. Dergâhın bağ, bahçe ve hayvanlarını Rumelihisarı halkının hizmetine hasretmiştir. Bu üstün gayretleri sebebiyle Şehitlik Dergâhı Nafi Baba'nın ismiyle anılır olmuştur (*Muhibban*, 1326, s. 120). Ayrıca Nafi Baba'nın isminin Hisarüstü Mahallesi'nin en büyük camisine isim olması (Varol, 2016, s. 102) düşünüldüğünde bölgede sembol haline geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

41 İbrahim Ethem Gören, "Boğaziçi Üniversitesi'ndeki Gizli Hazine: Nafi Baba Tekkesi", <https://www.dunyabulteni.net>, Erişim: 06.11.2012.

Şekil 15: Nafi Baba'nın 53 yıl hizmet verdiği Şehitlik Dergâhı'nın yıkılmadan önceki hali.

Nafi Baba'nın herhangi bir eseri olmamakla birlikte bazı mutasavvıfane ve aşıkane şiirleri olduğu rivayet edilmektedir ("Nâfi Baba'ya Âid", 1328, s. 245). Ancak Nafi Baba'ya ait herhangi bir divan veya mecmua bulunmamaktadır. Bununla birlikte Bektaşî nefeslerinden oluşan bir derlemede Nafi Baba'ya nispet edilen kısa ve eksik bir nutuk mevcuttur. Aşağıya aldığımız nutkun muhtevasına bakıldığında Nafi Baba'ya ait olması ihtimali kuvvetlidir.

Nutk-ı Nafi Baba

*Felekler revzen açmış sinesinden şehir-i matemde
Boyanmış çeşm-i kane asumanın menzil-i tende
Güneş câk-i girîban eyleyip her subh u dem ağlar
Nücûmun gözlerinden kan akar mah-ı Muharremde
Bugün Musa ve İsa karalar giysin semavatta
Süleyman eylesin tahrir-i matem nakş-ı hatemde
Melekler baş tutsun ol şehid-i Kerbelâ için
Zemin taşlar alıp başına ursun köhne âlemde (Alkan, 2015, s. 35)*

Nafi Baba döneminde Şehitlik Dergâhı'nın fiziksel görünümü ve iç mekânlarının durumu nasıldı? Bu konuda eldeki dergâha ait resimler ve küçük bilgiler çerçevesinde, Kesedar'ın rivayet ve yorumlarından da istifade ederek Kut ve Eldem şu değerlendirmelerde bulunmuşlardır: "XX. yüzyıl başına ait bir kartpostalda ve 1920'lere ait Robert Kolej fotoğraflarında çok uzaktan ancak seçilebilen bu binanın bugüne kadar gelebilmiş tek düzgün fotoğrafı, Birge'ün eserinde yer alanıdır. Bu az sayıdaki belgeden anlaşılabilirdiği kadarıyla tekke, kâgir bir bodrum katı üzerine oturmuş fevkani tek katlı ahşap bir binadan oluşmaktaydı. Meyilli araziye yaslanmış olan binanın bodrum katı Boğaz'a bakan tarafta açıkta, dağ tarafında ise yer altında kalıyordu. Boğaz'a nazır uzunca cephesi, önünde genişçe bir teras/balkon bulunan dört pencerele bir çıkmayla simetrik olarak muhtemelen beşer pencerele iki kanada bölünmüştü. Binanın eğimli çatısı kiremitle kaplıydı. İhsan Kesedar'ın anılarına göre, binanın çift kanatlı büyük giriş kapısı, bu kapının karşısında, yeraltı sarnıcının batısında, ördek ve kuğuların dolaştığı küçük bir havuz bulunmaktaydı. Binanın iç mekânlarına ait herhangi bir fotoğraf bulunmamaktadır; ancak gençliğinde tekkeyi görmüş olan İhsan Kesedar, Cem ayının yapıldığı odanın tavan süslemelerini tarif etmiştir. Bu tarife göre, tavanın dış kısmında on iki

köşeli Bektaşî motifi, iç kısmında ise sekiz köşeli bir yıldız, her iki motifin köşelerinde de tekrar birer yıldız bulunmaktaydı. Dışta on iki dilimli, köşeli Bektaşî sembolü ve içerisinde sekiz köşeli Osmanlı yıldızı ve her iki motifinde köşelerinde birer yıldız bulunuyordu. $12 + 12 + 8 + 8 = 40$. Böylece bu salonun kırklar meclisi salonu, Cem ayını yeri olduğu ve Bektaşîyiz, Osmanlıyız, Türk'üz mesajını vermek amacını güttüğü söylenebilir." (Kut & Eldem, 2010, s. 66; Kesedar, 1999, ss. 89, 146).

Dergâh binası 1826'da yıktırıldıktan sonra 1832'de Mahmut Baba tarafından yeniden inşa ettirilmiştir. Ancak Nafi Baba zamanında bu binaya ilaveler yapılarak dergâh genişletilmiştir. Bununla birlikte 1927 yılının hemen öncesinde çıkan yangında tekke binasının tahrip olduğu anlaşılmaktadır. Ailenin girişimleriyle tekke vakfına ait 10 dönümlük arazinin elden çıkmaması için yanan tekke binasının dışında yeni bir bina yaptırılmıştır. Böyle nezh bir dergâh Nafi Baba'dan sonra oğlu ve torunu ile diğer aile bireyleri tarafından ayakta tutulmaya ve korunmaya çalışılmışsa da 1943 (veya 1947) yılında yıkılıp yok olmuş,⁴² günümüze kadar da geride kalan hatıralar, mezarlık ve araziler tahrip edilmiş, "zamanla araziye çevreleyen basit çitler devriliş tel örgüler kesilmiş, arazi kaçak yapıların ve gecekonducuların işgaline uğramış, son durumda Nafi Baba'nın kuruluşunu desteklediği kolejin devamı olan Boğaziçi Üniversitesi tarafından dergâh arazileri tamamen zapt edilmiştir (Polat, 2015, ss. 116-117; Kesedar, 1999, s. 145; Kesedar, 1990, ss. 74-75).

Şekil 16: Şehitlik Dergâhı'nın yıkılmadan önceki halini ve günümüzde restore edilmiş halini.

Dergâhın son postnişin Abbas Nüzhet Baba'nın kızı Neşet Baba Eren Hanım'dan nakledilen bilgilere göre "1943'te artık harap haldeki tekke binasını yıkıcıya vererek kalan son izleri de yok eden, ailenin diğer bir kolundan gelen ve Robert Kolej'in ilk Türk müdürü olan Hüseyin Pektaş'tır. Aile, dede yadigarı bu son hatıraları yok eden Pektaş'a o gün güvenmiş ve bir daha da görüşmemişlerdir. Ayrıca Pektaş'ın ölümünden sonra eşi Mihri Pektaş, kocasının kütüphanesini ve ailesinden kalma evrakın tamamını Robert Kolej'in kütüphanesine armağan etmiştir."⁴³ Mihri Hanım'ın eşinden kalan kütüphaneyi koleje bağışlamasını eleştirse de Neşet Eren Hanım da eşi, Türkiye'nin Çin Halk Cumhuriyeti Büyükelçisi A. Nuri Eren Bey'in 2001 yılında vefatının ardından kütüphanesini Boğaziçi Üniversitesi'ne bırakmıştır.⁴⁴

42 A. Süheyl Ünver 30 Ağustos 1947'de bölgeyi ziyaret etmiş, şehitliğin harap halini ve yıkıldığından dergâhın binasından eser kalmamış halini görmüştür (Ünver, 2015, ss. 72-73).

43 Yazgülü Aldoğan, "Bektaşî Ailesinin Kızı", <https://www.posta.com.tr>, Erişim: 04.05.2023.

44 Yazgülü Aldoğan, "Bektaşî Ailesinin Kızı", <https://www.posta.com.tr>, Erişim: 04.05.2023.

5. II. Abdülhamit, Jön Türkler ve Nafi Baba

II. Abdülhamit ile zaman zaman görüşen Nafi Baba devlet ricalinden ileri gelen pek çok kişiyi irşad etmiş, siyasilerle sıcak temas kurmuştur ("Nâfi Baba'ya Âid", 1328, s. 245). Bununla birlikte Nafi Baba'nın şeyhliği döneminde Şehitlik Tekkesi, şeyhin meşrutiyet yanlısı olması münasebetiyle Jön Türklerin toplantı yeri haline gelmiştir (Vatin & Zarcone, 1999, s. 152). Bu dönemde dergâha Dwight ve Hasluck gibi yabancı ziyaretçilerin yanı sıra (Dwight, 1926, s. 390; Hasluck, 1928, s. 20), pek çok yerli, tanınmış kişilerin de gelip gittikleri bir müessesedir. Tekkeye gelip gidenler arasında Ali Şamil Paşa, Ali Rıza Paşa, Rüstem Paşa, Esad Toptani Bey, Mabeynci Emin Bey ve II. Abdülhamit'in başyaveri Fehim Paşa da bulunmaktadır (Noyan, 2002, s. 179). Ayrıca dönemin askeri erkânından olup da mezarı dergâh haziresinde bulunanlar da vardır. Miralay Mehmet Agâh Bey (v. 1851), Giridizâde İzmirli Hacı Reşid Paşa (v. 1873), Topçu Miralayı Mehmet İskender Bey (v. 1909), Mahmud Mazhar Paşa (v. 1901), Kavalalı Ferik Hüseyin Galip Paşa (v. 1905), Kavalalı Ferik Ahmet Celâl Paşa (v. 1918) bahsettiğimiz hazire mezarı bulunan askeri erkandır (Kut & Eldem, 2010, ss. 234-235, 263, 288, 291, 298).

Bu isimlere bakıldığında II. Meşrutiyeti yeniden hazırlamak ve ilan etmek için II. Abdülhamit muhalifleri Şehitlik Dergâhı gibi nezih bir muhitte, edebiyat, sanat ve musiki ortamında hür düşüncenin filizlendiği, yenilikçi fikirlerin neşvü nema bulduğu Nafi Baba'nın meydanında buluşuyor ve destek görüyorlardı. Karikatürist Cemil Cem, şair ve müzisyen Nasuhi Bey ile İstanbul polis müdürü Halil Bey'in sık sık gelip gittiği, kısaca devlet adamları ve saray mensuplarının rağbet gösterdikleri bu tekkenin en önemli müdavimlerinden biri de Filozof Rıza Tevfik Bey'di (TİTE, Kutu nr. 64, Belge nr. 221; Artemel, 2005, s. 14). Şehitlik Dergâhı'nın bu kadar ilgi çekmesinde Dwight'ın

"...orada özellikle mehtaplı gecelerde, aşına olanları kendinden geçiren, tiz ve tutkulu seslerin, bazen bir nefesli saz veya iki küçük davulun garip aksak ritmi eşliğinde yükseldiğini duyarsınız. Şehitlik adıyla maruf bu tepeye yaraşan gerçek musiki budur işte..."

ifadeleriyle betimlediği ortamın da etkisi kadar (Dwight, 1926, s. 390) sözünü ettiğimiz meşrutiyet taraftarlığının baskın bir yeri vardır.

Şekil 17: Nafi Baba'nın 53 yıl hizmet verdiği Şehitlik Dergâhı'nın 1930'larda yıkılmadan önceki hali (Birge, 1937, s. 247) ve günümüzde restore edilmiş hali.

Nafi Baba dergâhı "bir nevi Jön Türk ocağına çevirmiştir" (Kut & Eldem, 2010, s. 61). Bu sebeple Birinci'nin tespitiyle "II. Meşrutiyet'in ilanıyla tekkenin çerağı daha parlak yanmaya başladı." (Birinci, 2010, s. 60) Hatta Jön Türklerle temasları II. Meşrutiyet'in ilanından sonra daha da artmıştır. Nafi Baba döneminde Şehitlik Tekkesi'nin devletle olan ilişkileri gelişmiş, Bektaşilik hala resmen yasaklı olmasına rağmen tekkenin Bektaşî kimliği ile itibarı yükselmiştir. Aşağıda detaylandırılacağı üzere Meşrutiyet yeniden ilanından sonra "Erkân-ı Harbiye Reisi ile yüksek rütbeli subayların tekkeye gelerek Nafi Baba'yı ziyaret etmeleri ve birlikte fotoğraf çektirmeleri Bektaşî tekkelerinin ordu üzerindeki tesir ve nüfuzunun devam ettiğine bir delil olarak" ifade edilmiştir (Ergin, 1977, s. 234; Yiğit, 2011, s. 257). Nitekim II. Meşrutiyet'in ilanından iki yıl kadar sonra Sultan Reşad'ın yaverlerinden Hurşid Paşa ile Erkan-ı Harbiye Başkanı İzzet Paşa'yı maiyetindeki pek çok yüksek rütbeli askerle birlikte dergâhında kabul etmiş, hatta onlara dergâhta yemek ikramında bulunup bir konuşma –"vatanperverlik ve orduya şükran sözleriyle dolu bir nutuk" (Kut & Eldem, 2010, s. 61) - yaptırmış ve topluca resim çektirmişlerdi. Bu ziyaret ve ziyafet Nafi Baba'nın şahsında Bektaşîlerin meşrutiyete ve askeri erkana karşı müspet bakışlarının artarak devam ettiğini göstermekteydi (*Muhibbân*, 1328, s. 1; Ergin, 1977, s. 234). Bu ziyaret sırasında Hurşid Paşa tekkeye girişinde "tozlu çizmelerle odaya girmek münasip olmayacak, çıkaralım" deyince Nafi Baba "İslamiyet'in namusunu izhar, hilafet makamının binasını imar maksadıyla çalışan hürriyetperver askerlerimizin çizmelerindeki tozlar, toz değil bizim gibi bilcümle muhibban-ı meşrutiyetin tûtiyâsıdır" karşılığını vermiştir (Osman Fevzi, 1328, ss. 70-71; Kılıç, 2009, s. 73; Birinci, 2001, s. XLIV).

Rifai dervişlerinden Osman Fevzi bu olayı *Muhibbân*'da yayınlanan "Aynen" isimli yazısında detaylı bir şekilde anlatmaktadır (Osman Fevzi, 1328, ss. 70-71). Buna göre Osman Fevzi uzun zamandır ziyaret etmek istediği Nafi Baba'yı görmek için Şehitlik Dergâhı'na gitmiş, görüşme sırasında Nafi Baba ona sanki kırk yıldır tanışıyorlarmış gibi sıcak ve içten davranmıştır. Ayrıca Nafi Baba o gün çok neşelidir. Osman Fevzi'ye üç aydır bölgede askerlerin nişan talimi yaptıklarını, bu talimin yakında biteceğini, rütbeli askerlerin talimi teftiş ettikten sonra dergâhta bir veda yemeği yiyeceklerini söyleyip kendisinin onlara birkaç söz söylemeyi arzu ettiğini ancak buna kudretinin olmadığını, bu sebeple birlikte bir konuşma metni hazırlayıp okumasını rica etmiştir.

Osman Fevzi bunu kabul etmiş, ancak İbrahim isimli bir derviş söze karşarak onun çok mahcup olduğunu, okuyamayacağını, ama yazması durumunda kendisinin okuyabileceğini belirtmiştir. Nafi Baba "hanginiz yaparsanız yapın" deyip nutku yazdırmaya başladığında Osman Fevzi onun kudreti karşısında şaşırmıştır. O sırada daha nutkun yazılması bitmeden silah sesleri gelmeye başlayıp bu sesler askerlerin yakında olduğunu haber vermiştir. Bektaşî dervişleri askerleri karşılamak için dergâhtan dışarı çıkmışlardır. Gelen askeri erkânı dervişler dergâh kapısında karşılayıp içeri almışlar, Nafi Baba da içerde onları ayakta

göre miktarı kesilmiş öyle hak ettirilmiştir. Gazetemizin bu ay böyle bir hafta gecikmesine bu resmin hakkı sebep olmuştur"⁴⁶ ifadeleri yazılmıştır.

Kut ve Eldem'in yorumuna göre Nafi Baba'nın "istibdat karşıtlığı ve Jön Türklerin ideolojisine yakınlığı" mezar taşına bile yansımıştı. Keza taştaki kitabede yer alan "gönderirdi vatanın hayr dua her yanına" ibaresi onun Jön Türklüğün bariz bir göstergesi olan "vatanperverlik" düşüncesinin bir tezahürüydü. Ayrıca Kut ve Eldem Nafi Baba'nın meşrutiyet döneminde sufilerin cemiyet kurma teşebbüslerine verdiği desteği de onun Jön Türk iktidarıyla yakınlığının bir göstergesi olarak ele almışlardır. Nafi Baba gerek *Muhibban* dergisinin sahibi Hacıbeyzâde Ahmet Muhtar Bey'in Cemiyet-i Sufiye-i İttihadiye kurma çabalarına destek vermiş, gerekse dönemin İttihatçı Şeyhülislamı Musa Kâzım Efendi'nin başkanlığında kurulan Cemiyet-i Sufiye'nin idari heyetinde yer almıştır. Oğlu Mahmut Cevad Baba da Cemiyet-i Sufiye heyeti üyelerindedir (Kut & Eldem, 2010, ss. 63-64).⁴⁷

6. Nafi Baba'nın Mümtaz "Modern" Şahsiyeti

Medrese eğitimi aldığını, ancak sıradan bir müderris olmadığını belirttiğimiz Nafi Baba'nın, Türkçe dışında Arapça ve Farsça'yı okuyup yazmanın yanı sıra İngilizce ve Fransızca da öğrendiği haber verilmektedir.⁴⁸ Bu itibarla Ali Birinci'ye göre Nafi Baba yabancı dil bilme yönüyle dönemin diğer şeyhlerinden farklı bir kişilik ve karakterle öne çıkmıştır (Üçok, 2002, s. 426; Birinci, 2001, ss. XLIII-XLIV). Bir medreseli olarak kendisini Doğu ve Batı dillerini bilen bir kişilik olarak yetiştirmeyi başarmış olması açısından Nafi Baba, çağının ilerisinde ve modern bir Bektaşî babasıdır. Kut ve Eldem'e göre de onun en büyük özelliği "modern" olarak nitelendirilebilecek kişiliği ve davranışlarıdır. Kut ve Eldem ilk anda Nafi Baba ile modernlik arasındaki ilişkinin tezahürü olarak onun Masonluk hareketiyle muhtemel yakınlığından kaynaklandığı irdelemiştir. Ancak Nafi Baba'nın Mason çevrelerle herhangi bir rahatsızlık duymadan bağlantılar kurmuş olması ihtimali olmakla birlikte kendisinin Masonluğa katıldığına veya meylettiğine hükmetmenin yanlış olacağı kanaatini belirtmişlerdir. Kut ve Eldem'in Nafi Baba'nın modern bir kişiliğe sahip olmasıyla ve onun postnişinliği sırasında Şehitlik Dergâhı'nın sosyal ilişkileriyle ilgili bir başka tespitleri buradaki "İslam'ın serbest ve özgür düşünceli Bektaşî dervişlerini" vurgulayan Georg Young ve Edwin Grosvenor gibi dergâhın Batılı ziyaretçileridir (Kut & Eldem, 2010, s. 57).

46 Bu fotoğraf için bakınız: *Muhibbân*, 1328, s. 1.

47 Musa Kâzım Efendi'nin meşrutiyet tarafgirliği ve İttihatçılık yönü hakkında bakınız: F. Koca, 2020, ss. 221-222.

48 Nafi Baba'nın bildiği dillere İtalyanca ve Rumca'yı da ilave edenler vardır (Birinci, 2010, s. 60).

Şekil 19: Nafi Baba'nın vefatından hemen sonra Birinci Dünya Savaşı yıllarında Robert Koleji bahçesinde Osmanlı askerleri ve tepede Şehitlik Dergâhı (Freely, 2009, s. 208; Kut & Eldem, 2010, s. 144).

Dergâhın bir başka ziyaretçisi Hasluck'un Nafi Baba'nın oğlu Mahmut Cevad Baba'dan alarak naklettiği "Bektaşiler bir tür reform hareketini temsil etmektedirler ve geri kalmış Anadolu dindaşlarının inançlarına yapmış oldukları batıl (hurafe) ilavelerden arınmışlardır" sözüne göre Kızılbaş (Alevi) kitleleri de dahil olmak üzere Müslümanlar içerisinde Bektaşiler daha ileri seviyede ve modern bir topluluk durumundaydı. Bununla birlikte Kut ve Eldem'e göre, Nafi Baba'nın modern çehresinin bir diğer ispatı ve "en belirgin" göstergesi Robert Koleji adıyla misyoner okulu kuran Amerikalılarla yakın dostluğuydu. Koleji kuran ve faaliyet gösteren misyonerler Rumelihisarı köyü halkını son derece muhafazakar, mutaassıp ve saldırgan görürlerken, özellikle mahalle imamının karısının başı çektiği saldırılara maruz kalırlarken, tam aksine Nafi Baba bölgeye yeni yerleşen yabancılara gayet dostane davranmıştı. Hatta kolejin genişletilmesi için ihtiyaç duydukları arazileri bizzat Nafi Baba temin etmiş, kendi sahip olduğu arazisinin bir kısmını 1870 yılında kolejin kurucularından Cyrus Hamlin'in eşi Maria'ya satmıştı⁴⁹.

Nafi Baba'nın sahip olduğu ilmi payeden dolayı ve daha çok da Bektaşiliğin kanunen yasaklı olmasının etkisiyle gizliliğe ehemmiyet verdiği anlaşılmaktadır. Bu konuda İlhan Kesedar'ın altını çizdiği tespitleri Nafi Baba'nın karakterini analiz etmemizde ve dönemin koşullarını anlamamızda dikkate değer niteliktedir. Kesedar'ın değerlendirmeleri şöyledir:

"İstanbul'daki Bektaşilerin en ileri gelenlerinden olan Nafi Baba bir yandan Şehitlik Dergâhı'nın şeyhliğini sürdürürken diğer yandan da medresede fıkıh öğretmenliği, müderrislik görevi yapmakta olduğu, tekkedeki ayinler dışında Bektaşî sembolleri de takmadığı bilinmektedir. Elde mevcut iki üç fotoğraftan bu husus anlaşılabilir, sade bir dinî kıyafet giymekte olduğu ve boynundaki teslim taşını da mintanın içine almış bulunduğu görülmektedir. Nafi Baba'nın müderris olduğu, Şehitlik'teki mezar taşında

49 Boğaziçi Üniversitesi senato toplantı odasında çerçeve altında muhafaza edilen Robert Koleji'ne ait tapu kayıtlarında, kolej arazisinin üst tarafında yer alan arazinin "Mahmut Baba kerimesi (kızı) Ferhunde Hanım" adına kayıtlı görüldüğü belirtilmiştir (Kut & Eldem, 2010, s. 59).

da görülmektedir. Şöyle ki mezarlık içindeki diğer Bektaşî taşlarında taş on iki dilimli, bilinen Hüseyinî taş şeklinde olduğu halde Nafi Baba'nın taşında Hüseyinî taca fazladan sarık sarılmış, yani ilmiyeye de mensup bulunduğu belirtilmiştir." (Kesedar, 1999, s. 119)

Şekil 20: Şehitlik Tekkesi'nin 1924 yılına ait fotoğrafları (Çetintaş, 2014, s. 111).

Kesedar'ın bahsettiği Nafi Baba'nın Bektaşî sembolleriyle çektirdiği fotoğraflar ileri yaşlarda ve büyük oranda II. Abdülhamit sonrası II. Meşrutiyet dönemi hürriyet ortamına aittir. Ayrıca eklerde verdiğimiz bu fotoğraflarda mezar taşının aksine on iki dilimli Hüseyinî tacının üstüne normal yeşil renk Bektaşî destarı sardığı görülmektedir. Bahsedilen bu endişe sadece mezar taşına ilmiye sarığı sardırmasında değil, tıpkı babası Mahmut Baba'nın onu medrese tahsiline göndermesine ittiği gibi onun da oğlu Mahmut Cevad Baba'yı aynı şekilde bir eğitime yönlendirmesine de sebebiyet vermiştir. Elbette ilme olan düşkünlüğü mevcut ise de böyle modern düşünceli bir münevver şahsiyetin o dönemde gayet köhnemiş ve yozlaşmış medrese eğitimini tercih etmesinin başka bir izahı da görülmemektedir. Keza Nafi Baba sözünü ettiğimiz modern ve münevver yönü ile Robert Kolej'in kuruluşuna katkı sağlamış, oğlu Mahmut Cevad'ı buraya göndermiş (bu konuda tek kaynak Mesut Koman'dır) (Kut & Eldem, 2010, s. 59), yine bir kuşak sonrası torunu Abbas Nüzhet Baba ve Hüseyin Pektaş da bu okulda eğitim alarak yönetici konumuna kadar yükselmişlerdir.

Nafi Baba'nın Bektaşîlere mahsus kıyafetler ve sembollerle görünür olmayışında Sultan Abdülaziz dönemine kadar devletin Bektaşî kıyafetlerini giymeyi yasaklamış olmasının etkisi bulunmaktadır. Ancak bu konuda giderek serbestliğin oluşmasına rağmen Nafi Baba'nın belirtilen gizliliği tercihinde dini sembolleri günlük hayatta ve ibadet yerlerinin

dışında giymeyi tercih etmemesi, yani bir ölçüde laik bir anlayışa sahip olmasından kaynaklanmıştı. Bu tavır ileride cumhuriyetin ilanından sonra 1925 yılında gerçekleştirilen kılık-kıyafet inkılabı ve tekkelerin kapatılmasının ardından dönemin bazı Bektaşî babalarının (Ali Nutki Baba ve Ali Ulvi Baba örneğinde) bu yeniliklere uyumlu hareket etmeleri ve desteklemeleri şeklinde tezahür etmiştir. Bu açıdan Nafi Baba modern kılık-kıyafet giyiminin ve reformunun de bir nevi öncüsü olmuştur.

Öte yandan Kut ve Eldem'e göre Nafi Baba'nın torunlarını Amerikan misyonerlerinin okuluna gönderen Bektaşî imajı onun "modern" kimliğinin sadece bir yönüydü. Oğlu Mahmut Cevad'ın İstanbul Darülfünunu'nda İngilizce öğretmenliği yapması ve Kesedar'ın ifadesiyle "Bektaşîlerin çevreye ve zamana uyum gösterdiğinin bir delili" olan dergâh arazisi üzerindeki tenis sahası bu modern hayat tarzının yansımalarıydı. Ayrıca bu modernliğin bir göstergesi olarak Nafi Baba'nın etrafında İslam ve tasavvuf meraklısı yabancılar (Young, Grosvenor ve Hacluck gibi) ile ondan nasip ve icazet alan çok sayıda münevver ve şair kişilerin bulunmasıydı. Bu zatlar hakkında aşağıda daha detaylı bilgiler verilmektedir.

Onun tüm bu kişisel özellikleri beraberinde haklı bir şöhret getirmiş ve hayatına dair ansiklopedilerde de bilgiler yer almıştır ("Nafi Efendi", 1946, ss. 271-272; "Nafi Efendi", 1957, s. 220). Nafi Baba'nın yakın ahbablarından Besim Atalay'ın verdiği şu bilgiler onun kişiliğini ve çevresini tanımak isteyenler için dikkat çekicidir:

"Bizde inkıaptan evvelki Bektaşîliğin son şahsiyeti ve müessisi olan, din ve ahlâk sistemine hürmet eden; düşünür, bilir; ıslah taraflısı Bektaşî babası yalnız Rumelihisarı'nda bulunan Nâfi Baba merhum idi. Muayyen zamanlarda erkekli kadınlı toplantılarda ahlaktan, felsefeden bahsedilirdi. Gelenler büyük bir kardeşlik ve sevgi havası içinde dağılırdı." (Birinci, 2001, s. XLV; Birinci, 2010, s. 61; Atalay, 1962, ss. 295-296)

Şekil 21: Nafi Baba döneminde Şehitlik Dergâhı'nı gösteren bir çizim (Gören, 2015, s. 73).

Elli üç yıl Şehitlik Tekkesi'nde ayin-i tarikatla meşgul olan Nafi Baba'nın vefatıyla "*zerafet-i kadimenin bir renginin yıkıldığı*" kabul edilmiştir ("Nâfi Baba'ya Âid", 1328, s. 245). Nafi Baba 1910 yılında "zalimane ve aşalayıcı bir gösteri" olması, halkın ahlâk seviyesini düşürmesi, seyircilerde bayağı duyguları uyandırması gibi gerekçelerle boğa güreşlerinin yasaklanmasını isteyen hayvan severlerin dilekçelerine imza vermiştir. Bu girişimi desteklemekle Nafi Baba günümüzde gelişme kaydeden hayvan sever dünya görüşünü daha o yıllarda benimsemiş görünmektedir. Aynı zamanda Darülfünun'da fıkıh hocalığı yapan ve zamanının en büyük Bektaşî şeyhi olarak gösterilen Nafi Baba'nın hatırası bugün Boğaziçi Üniversitesi'nin Kuzey ve Güney kampüsleri arasında yer alan Nafi Baba Camii'nde ve restore edilen Şehitlik Dergâhı'nın Boğaziçi Üniversitesi bünyesinde kurulan Nafi Baba Tasavvuf, Tarih ve Kültürel Miras Uygulama ve Araştırma Merkezi'nin⁵⁰ faaliyet binası olarak tahsis edilmesiyle yâd edilmektedir.

Nafi Baba verdiği bir icazetname ile ilgili yazı kaleme alan Ercan Alkan onun kişiliği ve geride bıraktığı izler konusunda şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "Şehitlik Dergâhı Abdünnafi Baba'nın yarım asrı aşan idaresinde büyük bir nüfuz sahası bulmuş, Arnavutluk, Rumeli ve Anadolu'da dergâhın müntesipleri çoğalmıştır. Dergâhın toplumun farklı kesimlerinden pek çok müdavimi vardır ve icazetnâmenin sahibi Ahmet İsmet Efendi ulema zümresinden olup dergâh müdavimlerinden biridir. Şehitlik Dergâhı'nın tekkeler kapatılmazdan evvel bu denli faal oluşu büyük oranda Abdünnafi Baba'nın karizması ile irtibatlıdır. Onun aynı zamanda müderrislik vasfı taşıması ve ilmiyeye mensubiyeti, bunun yanı sıra Batı dillerine aşinalığı Şehitlik Dergâhı tarihindeki diğer Bektaşî babalarından kendisini farklı kılan nitelikler arasındadır. Ayrıca Abdünnafi Baba'nın memuriyet tecrübesinin bulunuşu ve farklı tasavvufi muhitlerle irtibatlı oluşu, Bektaşîlere dönük mevcut siyasi gerginlik içinde bir denge unsuru olmasını netice vermiş ve bu durum o dönem için Şehitlik Dergâhı'nın faaliyetlerine de yansımış gözükmektedir." (Alkan, 2015, s. 46).

7. Nafi Baba'nın Nüktedan ve Nâzenin Kişiliği

Nafi Baba tıpkı babası Mahmut Cevad Baba gibi aydın, zeki ve bilgili olduğu kadar nüktedan, nâzenin (Kılıç, 2016, s. 109) ve hoşsohbet; kısaca nevi şahsına münhasır bir şahsiyetti. Mahmud Erol Kılıç O'nun bu mümtaz şahsiyetinden dolayı, günümüzde restore edilen dergâhta Bizans Araştırmaları Merkezi'nin açılması tartışmaları arasında, biraz da kinayeli olarak "Bizans imparatoru kendisini tanısaydı müridi olurdu" (Kılıç, 2016, s. 109) demektedir.

50 Yeniden inşa edilen Şehitlik Dergâhı binasının ortak kullanım alanı halinde bir kısmının Bizans Araştırmaları Merkezi tarafından da kullanılması tartışmalara ve eleştirilere neden olmuştur ("Nafi Baba Tekkesi'nde 'Bizans' Araştırılıyor", <https://www.timeturk.com>, Erişim 21.12.2022; "Şehitlik oldu Bizans araştırma merkezi!", <https://www.turkiyegazetesi.com.tr>, Erişim 21.12.2022).

Şekil 22: Nafi Baba Dergâhı'nın üçüncü binası ve yanında hazirenin görünüşü (Göncüoğlu, 2016, s. 284).

Onun sözleri ve nükteleri dilden dile dolaşırdı. Bunlardan bir kaç zamanımıza kadar anlatıla gelmiştir. Bu nüktelerden ilkinde göre Nafi Baba'ya canlardan biri: "Baba erenler! Bu sene üzüm bereketli oldu ne yapalım?" diye sorar. Nafi Baba, "Oh ne âlâ... Yiyiniz" cevabını vermiş, dervişler, "Yiyoruz Baba erenler, bitmiyor" dediklerinde bu defa gelen ziyaretçilere ikram etmelerini, konu komşuya dağıtmalarını tavsiye etmiştir. Dervişlerin birkaç gün sonra, "Baba erenler! Konu komşuya dağıttık, bitmiyor. Kütüklerden fıskırıyor" demeleri üzerine, "Sokaktan gelen geçene verin" cevabını verir. Aradan biraz zaman geçer. Can yine bir gün Nafi Baba'ya sorar, "Baba erenler! Biz dağıttıkça bereketi arttı. Koyacak kap kacak kalmadı. Ne yapalım?" Nafi Baba, biraz düşündükten sonra şöyle cevap verir: "Suyunu sıkın, küplere doldurun, bekleyin, bakalım Allah ne gösterir." (Birinci, 2001, s. XLV; Gülçiçek, 2003, s. 192; Kut & Eldem, 2010, s. 56) Bu fıkradan hareketle Nafi Baba'nın özel hayatında içki içip içmediği mevzuu gündeme gelmektedir. Kut ve Eldem'in tespitlerine göre Nafi Baba'nın içki içmediği, ancak çevresindekilerin içmelerini de hoş gördüğü görülmektedir (Kut & Eldem, 2010, s. 56). Kesedar torunu Nizhet Baba'dan sohbet, yemek veya cem ayini öncesinde Nafi Baba'nın "sofradakilerin neşesine iştirak etmiş olmak ve geleneği uygulamak için parmağını bir rakı kadehine batırıp sonra ağzına sürerek yemeği ve içkiyi başlattığını" belirtmektedir (Kesedar, 1999, s. 151).

Şekil 23: Nafi Baba'nın son yıllarına ait resimlerinden biri.

Tahsin Öz 1961 yılında Yeni İstanbul gazetesine hazırladığı Ramazan Nükteleri köşesinde Nafi Baba'ya da yer vermiştir. Öz, "Nafi Baba'dan" başlığıyla şu bilgileri vermiştir: "Şimdi İstanbul Rumelihisarı sırtlarında ancak yıkık temelleir kalan, eski Bektaşî Tekkesi'nin güler yüzlü Şeyhi Nafi Baba, lâtifeleri hala dudaklarda tebessümler belirten bir nüktedandı. Hazret biraz boğazına düşkün olduğundan ramazanda oruç tutmasa bile mutlak sahura kalkıpi Allah ne verdiyse atıştırmış. Bir gün karısı sormuş; '-Yahu oruç tutmadığın halde niçin sahura kalkıyorsun? Bari uyu, rahatsız olma!' Sahur yemeklerini seven, hele pilavla hoşaftan vaz geçmeyen Babaerenler: "-Yoo, demiş. O zaman büyük günah işlemiş olurum. Oruç bize farzdır. Haydi onu tutmuyoruz. Ya sünnet olan sahur da mı terk edeyim?" demiş (Öz, 1961, s. 6).

Şekil 24: Nafi Baba tarikat kisvesi dışında dönemine göre modern kıyafetlerle oğlu Mahmut Cevad ile birlikte.

Nafi Baba'nın hazırcevap karakteriyle ilgili bir hadise ise şöyledir: Nafi Baba bir Kurban Bayramı günü, büyük bir torik balığını satın alıp evine gitmekte iken kendisini gören biri laf atıp; "Baba erenler, sırat köprüsünü bunun sırtına mı binip geçeceksin" der. Baba cevap verir; "Merak etme evlat, onun çaresini buldum, bu yıl sıratı deryadan geçmeye karar verdim." (Ş. Koca, 2005, s. 48).⁵¹

Murat Bardakçı'nın olaya şahit olan kişilerden bizzat dinlediği Nafi Baba ile ilgili bir rivayette şu şekildedir: Nafi Baba İstanbul Bahariye Mevlevihânesi'ne yatılı misafir olmuş. Babanın istirahati için Mevlevihanenin selamlık kısmındaki misafir odasını hazırlamışlar. Neyle Fransızca musiki parçaları üfleyen, Mevlevihanenin modern şeyhi, babanın yakın dostu Hüseyin Fahrettin Efendi odayı hazırlayan yüzü peçeli hanım dervişe, "Evladım, erenler için seccadeyi de oraya hazırla" deyince o hanım derviş -o sırada Nafi Baba da kapının arkasında konuşmayı duyuyor, ama devriş hanım onu görmüyor imiş- "Aaa, koca Bektaşî namaz mı kılacak" deyince, Nafi Baba oradan cevap vermiş; "-Hanım hanım biz kılan cinsindeniz."⁵²

51 Nafi Baba'ya ait bazı fıkra ve nükteler Necdet Rüştü Efe'nin *Türk Nüktecileri* (İstanbul 2013) adlı kitabında bulunmaktadır.

52 Murat Bardakçı, "Osmanlı, Bektaşî Tekkelerini Neden Kapattı?" adlı televizyon programı, <https://www.youtube.com>, Erişim: 21.12.2022.

8. Nafi Baba'nın Aile Fertleri

Nafi Baba'nın Şehitlik Dergâhı postnişinlik görevini uzun yıllar birlikte sürdürdükleri Ahmet Baba adlı erkek kardeşinden başka Salise (v. 1840) (Kut & Eldem, 2010, ss. 53-54, 187, 194), Hatice Ferhunde Şevkiye, Hatice Şerife ve Nesibe isimlerinde dört kız kardeşi vardı (Birinci, 2001, s. XLIII).⁵³ Kardeşi Ahmet Baba geride Hasan ve Mehmet isimlerinde iki erkek evlat bırakmıştır. Bunlardan Hatice Şerife Hanım ile aralarında 1867 yılında babalarından kalan mirasla ilgili bir sorun yaşanmıştır. Şerife Hanım'ın 8 Temmuz 1867 tarihinde verdiği dilekçe hem dergâhın o sıradaki ve öncesindeki durumu hakkında bilgiler içermekte hem de bünyesinde kardeşi Nafi Baba'yla ilgili bazı iddialar barındırmaktadır. Buna göre Sultan Abdülaziz'e dualar ettikten sonra kardeşi Mehmet Nafi Baba'nın babalarının vefatından beri yedi yıldır mirası kardeşler arasında taksim etmediği gibi vakıf gelirlerini zapt edip kendilerine bir akçe bile vermemesinden şikâyetçi olmaktadır. Hatta bu iddialara göre Nafi Baba dergâhtaki fukara ve misafirlere de yemek ikramını kesip vakıf gelirlerini zimmetine almaktaydı. Bu sebeple Hatice Şerife Hanım sefil halde kalmaktaydı. Hatice Şerife Hanım'ın iddiaları bunlarla da sınırlı değildi. Mirastan ve vakıf gelirlerinden mahrum bırakılan Hatice Şerife Hanım "kemal derecede sefalet çekmekteyim" demektedir. Ayrıca kardeşim Nafi Baba'dan daha önce güzel hal ile defalarca ricada bulunduysam da "itale-i lisan" edip bıçak ile kendisini korkuttuğunu, kendisine merhamet etmeyen Nafi Baba'dan umudunu kestiğini sözlerine eklemiştir. Dilekçesini "aman efendim bu konuda herkesin penahı olan bâb-ı adalet kapınıza düştüm, lütfen merhameten" mirastan ve gelirlerden hakkımın itasını talep ediyorum, diyerek bitirmiştir. Konu incelenmek üzere Evkaf-ı Hümayun Nezareti'ne ve ilgili resmi birimlere havale edilmiştir. Yapılan incelemede özellikle dergâha aylık olarak tahsis edilen zeytin yağı, mum, piriç, ekmek, et gibi yiyeceklerin dergâhta bulunma fukaranın yemek ihtiyaçları için tahsis edildiği, bunda Hatice Şerife Hanım'ın hakkı olmadığından dilekçesinin iade edilmesine karar verilmiştir.⁵⁴

Şekil 25: Nafi Baba'nın dergâh haziresinde bulunan eşi Neşet Hanım'ın mezar taşı kitabesi (Hu. Bende-i Âl-i Abâ Nafi Baba'nın zevcesi iş bu merkadde yatan hatun-ı ferhunde-lika

53 BOA, MVL, 540/25.

54 BOA, MVL, 540/25.

zevc ü zevce çok vakitler şad idi handan idi nazenin râhın erkânın ederlerdi eda irci'i emri gelince gûşuna bî-ân u îñ canib-i Rabb-i Kerime etdi derhal iltica himmet-i pîrân ile vakanüvisi devletin yazdı bu tarihi kırtas-ı niyaza bî riyâ bezl-i nezr-i Mevlevî tarihini islâh eder Rahmetullahi Aleyha hem-ser-i Nafi Baba sene 1324/1906-1907).

Nafi Baba'nın kız kardeşlerinden Nesibe Hanım, Miralay Giritli Osman Bey'le evlenmiş, bu evlilikten Lütfiye Hanım ve Cafer Bey dünyaya gelmiştir. Cafer Bey'in oğlu İbrahim Ethem Gören'dir (Aksu, 2017, ss. 315-316). Nafi Baba'nın kız kardeşi Hatice Ferhunde Hanım, Ferik Şişman (Büyük) Ahmet Paşa ile evlenmiştir.⁵⁵ Aileden gelen bilgilere göre dergâh yakınında bir arazi Ferik Şişman (Büyük) Ahmet Paşa'ya aitti (Aksu, 2017, s. 314). Bu arazi muhtemelen 1826 sonrası dergâh arazilerinin kamulaştırılması sırasında paşanın uhdesine geçmişti. Bu evlilikten Salise Hanım dünyaya gelmiştir. Adını genç yaşta vefat eden teyzesinden alan Salise Hanım'ın Erkan-ı Harbiye-i Bahriye resilerinden Faik Paşa (1846-1909) ile evliliğinden ise Ali Naci Kurtaran (v. 1942) dünyaya gelmiştir. Robert Kolej'den mezun olan, Bahriye miralaylığı ve binbaşılığına yükselen, iyi derece İngilizce bilen ve "çok kültürlü bir ihtiyar" olarak anlatılan Ali Naci Bey, subaylıktan emekli olduktan sonra dergâh arazisini küçük bir çiftlik haline getirmiştir. Ali Naci Bey, ömrünün son yıllarını Şehitlik Dergâhı'nda geçirmiş, beline kuşandığı tabancayla dergâha ait arazilerin ekim-biçimine nezaret etmiş, asabi tavırlarından "Deli Ali Bey" unvanıyla anılmıştır. O sırada dergâhta yine aile bireylerinden Cafer Bey ile Fatma Hanım ikamet etmektedir (Hızlı, 2022, ss. 113-128; Kut & Eldem, 2010, s. 65).⁵⁶ Ali Naci Bey ile Salise Hanım'ın Emine isminde kızları olduğu tespit edilmektedir (Aksu, 2017, s. 316). 1925 yılında tekke, zaviye ve türbelerin kapatılmasından sonra vakıflar idaresi tekkedeki el yazmalarına ve kitaplara el koymuşsa da Nafi Baba ailesinin bazı fertlerinin tekkeye gönül verip bir süre daha burada yaşamaya devam etmişler ve dergâhâ sahip çıkmışlardır.

Nafi Baba'nın aile fertleri, yetiştirdiği evlatları, torunları ve aileden gelen diğer bireylerin eğitim, sanat, politika vs. konularda sağladıkları başarıları da O'nun modern, yenilikçi ve aydın kişiliğinin bir neticesi olarak değerlendirilmelidir. Nafi Baba'nın Neşet Hanım isminde eşi, kendisinden önce vefat eden Mustafa Abbas Efendi (v. 1896)⁵⁷, Şîr Ali (v. 1899/1900)⁵⁸ ile Mahmut Cevad Baba isminde üç oğlu, Fatma Hayriye Hanım isminde bir de kızı bulunduğu tespit edilmektedir (Birinci, 2001, ss. XLVI-XLVII; Kut & Eldem, 2010, ss. 165, 169).

55 Ahmet Paşa'nın mezarı dergâh haziresinde, yani Şehitlik mezarlığındadır. Mezar taşında "duhter-i Mahmut Baba" ifadesi bulunmaktadır (Kut & Eldem, 2010, s. 105).

56 Dergâh hakkında detaylı bilgiler veren, çocukluğu ve gençlik yılları Rumelihisarı'nda geçen İ. Kesedar bu bilgilerin çoğunu Ali Naci Bey'den ve İstanbul'daki son Osmanlı Bektaşilerinden derlemiştir (Kesedar, 1999, s. 1).

57 Mustafa Abbas Efendi'nin mezarı dergâh haziresindedir (Kut & Eldem, 2010, s. 169).

58 Şîr Ali'nin mezarı dergâh haziresindedir (Kut & Eldem, 2010, s. 165). O'nun Atilla, A. Muzaffer Yeşim ve Hatice Yeşim adlarında üç çocuğu vardı (Birinci, 2010, s. 61).

Şekil 26: Nafi Baba'nın oğlu ve kendisinden sonra dergâhta postnişin olan Mahmut Cevad Beybaba (Birinci, 2010, s. 56) (Birinci fotoğrafın altında: "Nur Baba'nın pek sevdiği muhiblerinden sâbık Dârülfünûn muallimlerinden Mahmut Beybaba" yazıyor)

Nafi Baba'dan sonra Şehitlik Dergâhı'nda postnişinliğine H. 1281 (M. 1864/1865)'de dergâhta dünyaya gelen oğlu, Türkiye'nin ilk eğitim tarihçisi (Yiğit, 2011, ss. 255, 258-259, 262), Dârülfünûn (İstanbul Üniversitesi) Edebiyat Fakültesi Müdür, İngiliz Dili ve Edebiyatı Müderrisi Mahmut Cevad Baba (v. 22 Nisan 1921)⁵⁹ getirilmiştir. Daha sonra posta 1898'de dergâhta dünyaya gelen Nafi Baba'nın torunu Abbas Nüzhet Baba biraz da gönülsüz olarak geçmiştir (Birinci, 2010, ss. 62-63). Ancak soyadı kanunu sonrası "Baba" unvanını soyadı olarak kullanmıştır.

Nafi Baba oğluna babasının adını vermiş, bu sebeple babası Mahmut Baba "Büyük" unvanıyla oğlu "Küçük" unvanıyla anılmıştır. 1925 yılında tüm tekkelerle birlikte Şehitlik Dergâhı'nın da âyine kapatılması üzerine Nafi Baba'nın aile efradından bazı kişiler o dönemde Mason localarına girmişlerdir. Bu iddiayı dile getiren Kesedar aileden kimlerin Mason olduklarına dair isim belirtmeyi uygun bulmamıştır (Kesedar, 1999, s. 97). Mahmut Cevad Baba'nın eşi Sabiha Cemile Hanım (1863-1938) ile Nafi Baba'nın torunu, dergâhın son postnişini, Robert Kolej mezunu, yazar, çevirmen, Fenerbahçe futbolcusu, milletvekili ve hariciyecisi (büyükelçi) Abbas Nüzhet Baba (1893-1975)'nin mezarları dergâh haziresindedir (Kut & Eldem, 2010, ss. 60, 158; Maden, 2013, s. 198). Tekkenin son şeyhi Abbas Nüzhet Baba'nın dört evliliğinin her birinden bir kız evladı dünyaya gelmiş, bunlardan ilki dergâhta 1915 yılında doğan ve 1939'da Amerikan Kız Koleji'nden mezun olan Neşet Eren Hanım (v. 2022)'dir.⁶⁰

⁵⁹ Nafi Baba'nın oğlu Mahmut Cevad Beybaba'nın memur sicil kaydına göre 1864 yılında Şehitlik Dergâhı'nda dünyaya gelmiştir. O da babası gibi özel hocalardan ders alarak Arapça, Farsça, Fransızca ve İngilizce dillerini öğrenmiştir. 1884 yılında yirmi yaşında mülazemetle Dâhiliye Nezaretî mektubi kalemde göreve başlamıştır. 27 Ağustos 1885'te Şura-yı Devlet Dâhiliye dairesi kalemine geçmiştir. 12 Mart 1889'da bu görevden istifa etmiştir. 20 Kasım 1892'de yedi yüz elli kuruş maaşla Galata Gümrüğü Polîçe Salonu Muayene-i Kütüb memuriyetine tayin edilmiştir. Ardından 13 Nisan 1893'de aynı maaşla Dersaadet Emniye-i Ecnebiye Gümrük Nezaretî kalemde-i muayene memurluğuna nakledilmiştir. Uzun yıllar vazifesini başarıyla yerine getirdikten sonra 10 Ağustos 1908'da açığa alınarak kendisine 1.181 kuruş 10 para tahsis edilmiştir (BOA, DH.SAİDd, Defter nr. 50, s. 411).

⁶⁰ Yazgülü Aldoğan, "Bektaşî Ailesinin Kızı", <https://www.posta.com.tr>, Erişim: 04.05.2023; Birinci, 2010, s. 63.

Şekil 27: 1911-1915 yıllarında Fenerbahçe'de futbolculuk yapan Abbas Nüzhet Baba (Dağlaroğlu, 1957, s.175) ve kızı Neşet Baba Eren Hanım.

Türk Meşhurları Ansiklopedisi'nde Nafi Baba'nın Amerikan Koleji müdürlüğü de yapan Hüseyin Pektaş isminde oğlunun (aslında torunu) bulunduğu zikredilmektedir ("Nafi Efendi", 1946, s. 272). Nafi Baba'nın kızı Fatma Hayriye Hanım ve onun eşi Yusuf Aziz Efendi (v. 1902)'den⁶¹ torunu ve 1884 doğumlu Hüseyin Hulusi Bey (v. 13 Kasım 1970)'in⁶² Robert Kolej'in ilk Türk mezunu (1903 yılında), aynı okulda tarih, edebiyat ve Türkçe dersleri hocası olduğu ve 1931 yılında kolejin ilk Türk müdürü olarak atandığı bilinmektedir. Hüseyin Hulusi Bey, 1919 yılında Atatürk ile Amerikan generali James Harbord'un görüşmesine Atatürk'ün tercümanı olarak katılmış, Lozan Konferansı müzakerelerinde de Türk heyetinde tercüman kâtabi olarak görev almıştır. "Pektaş" soyadını almıştır. Hüseyin Hulusi Pektaş'ın eşi, Robert Kolej mezunu ve öğretmen Mihri (İffet) Pektaş (v. 4 Temmuz 1979) olup Türkiye'nin ilk kadın milletvekillerindedir. 5, 6 ve 7. dönem CHP Malatya milletvekilliğini yürütmüştür (Kaya, 2022, s. 126; Gök & Kılınççeker, 2019, ss. 53, 60, 62).⁶³ Nafi Baba ailesinin sonraki kuşaklarının Robert Kolej merkezli nitelikli bir eğitim alarak Hariciye'den Bahriye'ye geniş bir bürokrasi yelpazesinde kendilerine yer bulmuşlardır (Varol, 2016, s. 102).

Günümüzde kolejin devamı niteliğinde olan Boğaziçi Üniversitesi'nde üniversitesinin kurucular kurulu üyesi merhum Prof. Dr. Süheyla Artemel hoca ile hazine avukatlarından ve dergâhta dünyaya gelen Âli Artemel'in oğulları Prof. Dr. Mehmet Nafi Artemel'in şahsında ailenin müntesiplerinin varlığı devam etmektedir.

61 Nafi Baba'nın damadı Yusuf Aziz Efendi'nin mezarı dergâh haziresindedir. O'nun 31 Aralık 1902 tarihli, on iki dilimli Hüseyinî tâclı ve on iki köşeli teslim taşı motifli mezar taşı kitabesi için bakınız: Kut & Eldem, 2010, ss. 105, 192.

62 1930'larda dergâhı ziyaret eden Robert Koleji'nde hocalık da yapan, "misyoner" Birge, Fatma Hayriye Hanım ve oğlu Hüseyin Pektaş ile görüşmüştür. Eserine dergâhın görsellerini de eklemiştir (Birge, 1937, ss. 12, 237, 239).

63 Nuray Özdemir, "Mihri İffet Pektaş (1895-1979)", *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr>, Erişim: 28.12.2022.

Şekil 28: Nafi Baba'nın kızı Fatma Hayriye Hanım'dan torunu Hüseyin Hulusi Pektaş ve eşi Malatya Milletvekili Mihri Pektaş.

9. Nafi Baba'nın Yetiştirdiği Bektaşiler

"Yaşadığı devrin en büyük Bektaşî şeyhi olduğu" vurgulanan (Yiğit, 2011, s. 256) Nafi Baba'nın icazet verdiği kişilerin dağıldıkları coğrafyaya bakıldığında Dağıstan'dan Balkanlara, Bağdat'tan Mısır'a kadar geniş bir alanda ve çok yönlü insan yetiştirdiği anlaşılmaktadır. Bu geniş coğrafya Nafi Baba'nın İstanbul dışında da Bektaşiliği yaymaya çalıştığını göstermektedir. Nafi Baba doğu ve batı dillerini öğrenmiş olmasına, çok kültürlü ve ilim sever bir zat bulunmasına rağmen elimizde bir eseri bulunmamaktadır. Ancak yukarıda da belirttiğimiz üzere O'nun yetiştirdiği dervişlerinden, icâzetname ve hilafet verdiği nasiplilerinden çok sayıda eser kaleme alan yazar ve şairler bulunmaktadır.

Halifelerine geçmeden önce yukarı da zikrettiğimiz sivil ve askeri bürokrasinin yanı sıra eşraftan da Nafi Baba döneminde Şehitlik Dergâhı'nın müdavimleri de vardır. Dergâh haziresinde mezarı bulunan Çeyrekzâde Hacı Hafız Efendi (v. 1882) en dikkat çekenidir. Keza on iki dilimli Hüseyinî tâclı mezar taşı kitabesinde Hacı Bektaş Veli'nin bendesi olarak nitelenen Çeyrekzâde Hacı Hafız Efendi, Safranbolulu Çeyrekoğulları adı verilen meşhur ailedendir. Bu aile Safranbolu Yörük köyünün en itibarlı ailesi olup Karaköy'de meşhur börekçi fırını kurmuşlardı (Kut & Eldem, 2010, s. 237).

Şekil 29: Nafi Baba'nın 53 yıl hizmet verdiği Şehitlik Dergâhı'nın 1930'larda yıkılmadan önce terasından Rumelihisarı ve Boğaziçi'nin görünümü (Birge, 1937, s. 247).

Rıza Tevfik, Nafi Baba'nın etrafında Şehitlik Dergâhı'nda nezih ve münevver bir muhitin oluştuğunu haber vermektedir. Şairin bu muhite ilişkin intibalarını şu satırlarla anlatmaktadır:

"Bebek tepesinde, meşhur Bektaşî şeyhi merhum Abdünnafi Baba'nın tekkesi vardı; birçok münevver kimseler orada toplanırlardı. Bu tekkenin mensupları arasında yaşca akranımdan ve aziz dostlarımdan Selman Cemali Baba pek mümtaz bir sima idi. Bir mektepte tahsil etmemiş olduğu halde zihni açık ve pek uyanık bir adamdı. Bana takriben otuz beş sene evvel bir mecmua hediye etmişti. Onda kendisinin pek zarif nefesleriyle beraber eskilerden birçok kişilerin manzumeleri de münderçti.

Şehitlik Dergâhı'nın gerek müdavimleri gerekse müntesipleri arasında tasavvuf edebiyatı ile ilgilenenler olduğu gibi Bektaşî nefesleri söyleyenler, tarikatın âdâb ve erkânına ilişkin metinler kaleme alıp Bektaşîlik literatürüne katkıda bulunanlar da vardı. Bunlardan Hasan Cemali Baba, Ruhi Beybaba, Selman Cemali Baba, Ali Ulvi Baba, Zikri Baba gibi isimler ayrıca Abdünnafi Baba'dan icazet de almışlardı. Sözü edilen zatlardan farklı olarak Ahmet İsmet Efendi, Abdünnafi Baba'nın çevresindeki ulema zümresine mensup isimlerden birisidir... Ayrıca yukarıda ismi zikredilenlerin dışında Abdünnafi Baba'nın muhitinde şiir kaleme alan Gedai, Rami, Hüseyin Kamî ve Künci (Günci) gibi isimler de vardır. Gedai, dönemin meşhur saz şairlerinden biridir... Rami, döneminin tanınan tulumbacıları arasındadır. Hüseyin Kamî, Abdünnafi Baba'nın vefatına tarih düşürmüştür. Hayatı hakkında pek fazla bilgiye sahip olunmayan Künci (Günci),

'Biz bu gülistanın bülbülleriyiz/
Bağçe-i rindanın sünbülleriyiz/
Biz de Nafi Baba'nın gülleriyiz/
Seyyid Ali Sultan'ın kullarıyız."

Bağçe-i rindanın sünbülleriyiz/
Biz de Nafi Baba'nın gülleriyiz/
Seyyid Ali Sultan'ın kullarıyız."

Biz de Nafi Baba'nın gülleriyiz/
Seyyid Ali Sultan'ın kullarıyız."

Seyyid Ali Sultan'ın kullarıyız." nutkunda Abdünnafi Baba'ya yer vermiştir." (Alkan, 2015, ss. 36-38).

Rıza Tevfik'in bu anlattıklarından son dönemin ünlü şahsiyetleriyle ve Bektaşî şairlerinden İlhami Bey, Nazmi, Kürâ, Ramî, Künci (Günci), Beşiktaşlı Gedai, Hüseyin Kamî ile Osmanlı Devleti'nin son yıllarında Bektaşîlik tarikatı içerisinde etkili şahsiyetlerden Selman Cemali Baba, Tekirdağ'ın Kılavuzlu köyünden Abdal Ahmet Baba ve oğlu Şa'ban Sırrı Baba, Tekirdağlı Hasan Cemali Baba, Yalvaçlı Tevfik Baba, Ruhi Beybaba, Zikri Baba, Ali Ulvi Baba ve ulemadan Ahmet İsmet Efendi onun icazet verdiği müridlerindendi (Alkan, 2015, ss. 36-38; Sadettin Nüzhet, 1930, ss. 43, 310, 319; Birinci, 2001, s. XLIV; Noyan, 2002, s. 179; Gülçiçek, 2003, s. 264; Yüksel, 2002, s. 73). Yine tekkeler ve tarikatlar tarihine dair araştırmaları ile tanınan ve geride zengin bir arşiv bırakan Cemalettin S. Revnakoğlu (v. 1968)'nun babası Server Bey'in nasib aldığı (Koç, 2021, s. 382) Nafi Baba'nın muhibbanı arasında Kumkapı baş komiseri Ali Rıza Efendi de vardı (Haskan, 1994, s. 111).

Şekil 30: Hu Dost. Rumelihisarı'nda Şehitlik Dergâhı postnişini Nafi Baba muhibbanından Kumkapı ser komiseri Ali Rıza.

Nafi Baba'nın yetiştirdiği ve icâzet verdiği zatlar dikkate alındığında O'nun 53 yılın postnişinliği döneminde Bektaşî tarikatı içerisinde önemli ve saygıdeğer bir mevkiye ulaştığı, aynı şekilde postnişini bulunduğu Şehitlik Dergâhı'nı Bektaşî icâzeti verilmiş bir kurum haline getirdiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Bektaşilikte icâzetname verilmesi ve onaylanması daha önceleri merkez tekke postnişini uhdesine mahsus kılınmıştı. Nafi Baba'nın gayretleri ve tarikat içerisinde elde ettiği otoritesi Şehitlik Dergâhı'nın da icâzetname ve hilafetname verme selahiyetine kavuşan dergâhlar arasına katılmıştır (Alkan, 2015, ss. 39-40; Pakalın, 1993, s. 829). Böylece yukarıda ismi zikredilen çok sayıda zata Nafi Baba icâzetnameler ve hilafetnâmeler vererek tarikat içerisinde saygınlığını artırmış, Bektaşîliğin yayılmasına ve kuvvetlenmesine de hizmet etmiştir. Nafi Baba'nın yetiştirip icâzet verdiği tespit edebildiğimiz şahısları ele alalım.

9.1. Beşiktaşlı Gedai

Asıl adı Ahmet olan Gedai (v. 1888/1889), Tokat'ta dünyaya gelmiş, İstanbul'a göç ettikten sonra yerleştiği semtin adıyla "Beşiktaşlı Gedai" olarak anılmıştır. Gençlik yılları Tokat'ta geçen Gedai bu şehre gelen Batumlu Yesari Baba tarafından keşfedilip "Gedai" mahlası da baba tarafından verilmiştir. Askerliği sırasında esir düşmüş, esaretten kurtulduktan sonra İstanbul'a gelmiştir. Kısa zamanda âşık kahvehanelerinde ün yapan Gedai, Tavukpazarı Âşıklar Kahvesi ve Üsküdar Selimiye Çiçekçi Kahvesi gibi mekânlarda âşık fasılları başlatmıştır. Bektaşîliğe intisabı Mehmet Ali Hilmi Dede Baba veya Nafi Baba kanalıyla gerçekleşmiştir. Şöhreti Osmanlı sarayına ulaşan Gedai'nin Sultan Abdülaziz'in huzurunda saz çaldığı, beğenilip ince saz heyetine kabul edildiği de rivayet edilmektedir. Ancak II. Abdülhamit'in tahta çıkmasıyla bu saz heyeti de dağıtılmış, bunun üzerine Âşık Gedai emekliye ayrılmıştır. Emekliliği sırasında arzuhalcilik mesleğini de icra etmiştir. Ancak asıl mesleği olan âşıklık geleneğini dostlarıyla fasıllar şeklinde devam ettirmiş, şiirler yazıp besteler yapmıştır. Bektaşî geleneğinde çok önemli bir yer tutan Kerbela faciasına dair iki uzun mersiye kaleme almıştır (Koz, 1994, ss. 385-386; Dağlı, 1943, ss. 1-148).

Şekil 31: Nafi Baba dervişliğine alıp yetiştirdiği ve icazet verdiği Selman Cemali Baba (sağında) ve dervişi Hüseyin Mentеш (solunda) ile birlikte (Artemel, 2005, s. 13).

9.2. Abdal Ahmet Baba

Nafi Baba, Edirne ve Tekirdağ bölgesindeki Gülşeni, Bedreddinî ve Babaîleri Bektaşiliğe bağlamak için yoğun bir çaba göstermiş (Ş. Koca, 2005, s. 187), bu çaba içerisinde Abdal Ahmet Baba'ya icazet vermiştir. 1868 yılında Bektaşiliği benimseyen Abdal Ahmet Baba aslen Eski Zağra'ya bağlı Kızanlık Yenişarköy'ünden ve Amuca kabilesi mürşitlerindedir. Simavna Kadıoğlu Şeyh Bedrettin'e mensup Bedreddinî denilen Trakya bölgesi Türklerinden ve Abdallar kolundan olan Amuca kabilesi mensupları, 93 Harbi sebebiyle göç edip İstanbul'a gelmişlerdir. İstanbul'da Şehitlik Dergâhı'nda misafir kalan Abdal Ahmet Baba, Bektaşiliği akla ve mantığa uygun bir yol gördüğünden Nafi Baba'ya ikrar verip ondan babalık icazeti almıştır (Noyan, 2002, s. 180; Gölpınarlı, 1966, s. XXVII). Sonra tekrar Kılavuzlu köyüne yerleşen Abdal Ahmet Baba, kendisine bağlı pekçok Bedreddiniyi ve Amuca kabilesi mensuplarını Bektaşiliğe sokmuştur. 1 Ağustos 1902 tarihinde vefat eden Abdal Ahmet Baba'nın kabri Kılavuzlu köyündedir (Yüksel, 2002, s. 73).

9.3. Şaban Sırrı Baba

Abdal Ahmet Baba'nın oğlu Şaban Sırrı Baba da Nafi Baba'ya ikrar vererek Bektaşiliğe girmiştir. 1865 yılında Yenişarköy'de dünyaya gelen Şaban Sırrı Baba tıbbi babası gibi Trakya bölgesinde Bektaşiliğin yaşaması için büyük çaba sarf etmiştir. 1890 yılı başlarında Nafi Baba'dan ikrar verip el tutarak Bektaşilik yoluna girmiştir. 1905 yılında Mehmet Ali Hilmi Dede baba'dan babalık icazeti alan Şaban Sırrı Baba yıllarca Şahkulu Dergâhı'nda Ahmet Burhan Baba'nın rehberliğini yapmıştır. Medrese eğitimi de alan Şaban Sırrı Baba, üç yıl Eyüp Sultan Camii'nde, iki yıl da Tekirdağ Orta Camii'nde imamlık da yapmıştır. Tekirdağ belediye başkanlığı yapan Hasan Cemali Baba ile çok sıkı dostlukları vardır. Bir ara Tekirdağ müftü vekilliğinde de bulunan Şaban Sırrı Baba, dönemin Edirne valisinin yanında kalmasını talep etmesine rağmen babasının Kılavuzlu köyüne dönmesini istemesi sebebiyle vefatına kadar bu köyde çiftçilik

yapmıştır. Milli Mücadele'ye destek verip Trakya Paşaeli Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti'nin Çorlu kurucular heyetinde yer almıştır. Mollalıktan kalma içi kırmızı, dışı yeşil hırkasını hiç çıkarmadığından ve medrese eğitimi aldığından "Molla Şaban" lakabıyla da anılmıştır. Aynı zamanda pehlivan olan Şaban Sırrı Baba geleneksel yağlı güreşler tertip ettirmiştir. "Sırrı" mahlasıyla nefes ve şiirler yazan Şaban Sırrı Baba'nın 360'ın üzerinde şiiri olduğu rivayet edilmesine rağmen günümüze sadece iki nefesi kalmıştır. 24 yıl babalık yapan Şaban Sırrı Baba sağlığında birçok derviş ve baba adayı yetiştirmiş, 1930 yılında vefat etmiştir. Kılavuzlu köyünde aile kabristanlığına defnedilen Şaban Sırrı Baba'nın çok güzel sesli olduğu ve halk arasında "Şaban Efendi" diye anıldığı da belirtilmektedir (Ş. Koca, 2005, s. 190; Yüksel, 2002, ss. 74-76; Özmen, 1995, s. 189).

Şekil 32: Nafi Baba'dan icazet alan Şaban Sırrı Baba (Refik Engin Arşivi)

9.4. Hasan Cemali Baba

Hasan Cemali Baba ise Tekirdağ'ın Hacı Mehmet Mahallesi'nde doğmuştur. Doğum tarihi kaynaklarda H. 1247 (M. 1830-1831) ve H. 1252 (M. 1836-1837) olarak geçmektedir (Yıldırım, 2005, s.32). Asıl ismi Kürt Muhsinzâde (Memişzâde) (Huyugüzel, 2000, s. 549) Hasan Efendi'dir. Bir süre belediye başkanlığı yapmış, Nafi Baba'ya intisap etmiş ve babalık icazeti almıştır. Farsça ve Arapça bilen Hasan Cemali Baba devrin şair ve yazarları ile arkadaşlık etmiş, her sene "Muharrem ayında mutlaka İstanbul'a gider ve kendisi gibi asırlaşmış bir ihtiyar olan ve mürşidi Nafi Baba'yı ziyaret ederek Şehitlik Dergâhı'nda aşure töreninde bulunurdu." (Yıldırım, 2005, s. 33) İki hanımla evlenmesi, bunlardan birinin kendine intisap edenlerden olması ve gayrimüslimleri Müslüman etmeden Bektaşî tarikatına alması hususlarında eleştiri almıştır. Ancak onun vesilesiyle Müslümanlığı kabul edip tarikata intisap eden gayrimüslimler de vardır. Belediye başkanlığı makamında Bektaşî kisve ve kıyafetleri ile oturması, iki hanımla evliliği, gayrimüslimlere müsamahası gibi o döneme göre sıra

dışı tavırları ile son dönem Bektaşiliğinin renkli bir simasıdır (Salcı, 1948, ss. 70-71; Özmen, 1998, s. 549; Yıldırım, 2005, s. 33).

Doğum tarihi gibi vefat tarihi de net değildir. Kaynaklarda vefat tarihi olarak 1895, 1902, 1914, 1924 ve 1929 yılları geçmektedir. Hasan Cemali Baba'nın mezarının nerede olduğu da meçhuldür (Hasan Cemâli Baba, 2014, s. II-V; Yıldırım, 2005, ss. 32-33). Refik Engin, Tekirdağ'daki mezarının otogarın alt tarafındaki yetiştirme yurdunun arsasında, çöplük olarak kullanılan yerde olduğunu söylemektedir. Altı adet risâle kaleme almış, bunlar günümüzde de yayınlanmıştır. Aynı zamanda şair olan Hasan Cemali Baba'nın 45 adet nefesi, bir adet de gazeli vardır. Tekirdağ'da Belediye başkanlığı sırasında resmî merasimlerde kendi yazdığı şiirleri okur ve umumun takdirini kazanırdı.⁶⁴

Şekil 33: Nafi Baba'dan icazetli Hasan Cemali Baba (ayaktakilerden soldan üçüncü, elleri cebinde olan) Amerikalı misafirleriyle (1900) (Gören, 2015, s. 66).

9.5. Yalvaçlı Topal Tefvik Baba

Yalvaçlı olan Tefvik Babamedresetahsiligörmüş olup hafız ve hocalıktan gelmektedir. Önce Kadiri tarikatına bağlı iken sonradan Bektaşî olmuştur. Bektaşîliğe girişi ve nasibi Mehmet Ali Hilmi Dede baba'dandır. Babalık icazetini Şehitlik Tekkesi postnişini Nafi Baba'dan, hilafet icazetnamesini ise 1920 yılında Hacı Feyzullah Dede baba'dan almıştır. Bektaşîliğe girdiği ilk zamanları Şahkulu Tekkesi'nde geçirmiş, Dede baba'dan dervişlik tacı giydikten sonra mücerred erkânı görmüş, Salih Niyazi Dede baba'dan da ayrıca hilafet erkânı öğrenmiştir. İstanbul'da resmi olarak son halife baba olan Mehmet Tefvik Baba, II. Mahmut zamanındaki Bektaşî yasağından sonra Şahkulu Tekkesi'nde görev alabilmesi için Nakşi icazetnamesi alması da gerekmiş, bu münasebetle Üsküdarlı Şeyh Hüseyin Hüsnü Efendi'den Nakşi icazeti almıştır (Kocadağ, 1998, s. 82; Yüksel, 2002, ss. 67-68). Filibeli İbrahim Fevzi Baba'nın görevden çekilmesinden sonra, Tefvik Baba 1921 yılı sonunda Şahkulu Tekkesi'ne halife ve türbedar olmuştur.⁶⁵ Arşiv kayıtlarına göre Mehmet Tefvik Efendi ibn Hafız Ali Rıza

64 "Gelin ey kardeşler bâtin dilinden/Hû çekelim Hacı Bektaş aşkına" ve "Bektaşîlik kolay zannetme âşık/Tarik-i nâzenin sırrı lâ fetâ/Eline beline diline sâdık/Olmayan Bektaşî tariktir cânâ" mısralarıyla başlayan şiirlerinden örnekler için bakınız. Yıldırım, 2005, ss. 62, 409.

65 İMMM, Defter nr. 1757, v.8a, 71a.

Efendi, 23 Temmuz 1922 tarihi itibarıyla Şahkulu Tekkesi şeyhliği ve vakıf mütevellisi görevini yürütmektedir.⁶⁶

Tevfik Baba, II. Meşrutiyet ve Milli Mücadele yıllarında kişiliği ve siyasi faaliyetleri bakımından olumsuz olarak görülen davranışlar sergilemiştir. Önce para karşılığında Nakşî icazetnamesi alan Tevfik Baba, Şahkulu Tekkesine kayd-ı hayat şartıyla şeyh olduktan sonra Hürriyet ve İtilaf Partisi'nden görünmüş, diğer taraftan Tarik-i Salâhiye'ye intisabı sebebiyle İstiklal Mahkemesi'ne verilmiş, sonra Milli Mücadele lehinde casusluk yaptığı ve yararlı işler gördüğü tespit edilerek kendisine İstiklal Madalyası verilmiştir.⁶⁷

Tevfik Baba, Tarikat-ı Salahiye adlı örgütün kırklarına dâhil olmuştu. Örgütlenme tarzı Masonlara benzetildiğinden "İslam Masonları" ismi verilen bu cemiyete Tevfik Baba'nın üyeliği meselesi Şahkulu Tekkesi postnişini olunca İstiklal Mahkemesi'nce ele alınmıştır. Cemiyet içinde güya Hürriyet ve İtilaf Fırkası adına çalıştığı sanılan Tevfik Baba bir taraftan karşı tarafa bilgi verirken, aslında Ankara'daki Milli hükümeti tutup iki tarafı sır vermeden idare etmiştir. Tevfik Baba'nın bu durumu Ankara hükümeti tarafından bilindiği için İstiklal madalyası ile ödüllendirmiştir (Yüksel, 2002, ss. 69-71).

Şekil 34: Yalvaçlı Topal Tevfik Baba'ya ait bir resim (Koç, 2021, s. 390).

Tevfik Baba, çocuk felci nedeniyle sol ayağı ve sol kolu engelli olduğundan Bektaşiler arasında "Topal" lakabıyla anılmıştır. Bektaşilik'te

66 İMEM, 801/237.

67 Tevfik Baba'nın bu ilginç yaşamıyla ilgili bilgi veren arşiv kayıtları için bkz. TİTE, Kutu nr.56, Belge nr.12; TİTE, Kutu nr.63, Belge nr.151; TİTE, Kutu nr.64, Belge nr.221; Küçük, 2003, ss. 149, 245-246; Ş. Koca, 2005, ss. 265-271.

engelli veya vücudunda arızası olanlara babalık makamı verilmemesine ve bu durum hoş karşılanmamasına rağmen Tevfik Baba'nın doğumdan değil bir arıza neticesi sonradan bu engelinin ortaya çıktığı bilgisi muhibban arasında haklı bir gerekçe olarak kabul görmüştür. Tevfik Baba, Şahkulu Tekkesi'ne postnişin olmak için çok uğraşmış, başta Ahmet Burhan Baba ve İbrahim Feyzi Baba olmak üzere kendinden önce postnişin olanları tekkede rahat bırakmamıştır. Meclis-i Meşâyih kayıtlarına göre 1918 yılında Şahkulu Tekkesi postnişinin istifası üzerine meşihat vekâletine talip olan Tevfik Efendi'nin tayini emredilmiş (İMMM, Defter nr. 1761, v.25a, 27a), ancak bu gerçekleşmeyince 1919 yılında Tevfik Baba Şahkulu Tekkesi şeyh vekâletinin uhdesinde ibkasını ve azline dair dosyanın tetkikini talep etmiştir (İMMM, Defter nr. 1756, v.13a). Bununla birlikte İstanbul'daki Bektaşî tekkelerinden Topkapı, Çamlıca ve Karyağdı tekkeleri şeyhlerinin Arnavut olması sakıncalı görülerek bir ara Şehitlik Tekkesi postnişinliğine de Tevfik Baba'nın atanması faydalı görülmüştür (TİTE, Kutu nr.57, Belge nr.136).

Tevfik Baba elde etmeye çalıştığı ve kısmen de başarılı olduğu Şahkulu Tekkesi postnişinliğinde uzun süre kalamamıştır. Ancak pes etmemiş, Köse Nuri Baba'nın 1924 yılındaki ani vefatının ardından üç yıl boş kalan⁶⁸ Şahkulu Tekkesi postnişinliğine 1927 yılında yeniden atanmayı başarmıştır. Revnakoğlu'na göre Tevfik Baba 1939 yılında Üsküdar Numune Hastanesi'nde tedavi edilirken vefat etmiştir. Hastaneye yatırıldığında sakalı kesildiği için çok üzülen Tevfik Baba'nın mezarı Şahkulu Tekkesi haziresinde olup mezar taşı bulunmamaktadır. Hakkında yayılan dedikodu ve inişli çıkışlı hayatı hakkında anlatılanların aksine Revnakoğlu'na göre Tevfik Baba örnek bir şahsiyettir. Babanın şahsiyetiyle ilgili Revnakoğlu'nun verdiği bilgiler şöyledir: "...Tevfik Baba aslında ilmiyeden gelme bir zât olduğu için, tahsil, terbiye görmüş, eli kalem tutan, mürekkep yalamış, yerine göre konuşmasını bilen, sözü sohbeti dinlenilir, muhabbetlerde özlenir ve aranılırdı. Ubeydullah ve İsmet Molla'dan başka Merdivenköyü'nde postnişin olanlar içinde en münevver insandı. Sohbetleri ilmi ve kitabi olurdu. Dinleyenler mutlaka faydalanırlardı, çağdaşı ve arkadaşı bulunan diğer babalardan birçoğunu her münasip vesile ile bazı kereler ve epeyce gayretle irşada çalışırdı. Bu yüzden kendisine büyük saygı gösterirlerdi. Babalıkta kıdemli olanlar bile ilmi müşküllerini çözmek için ona niyaza gelirlerdi. Tekkelerin seddinden sonra da Merdivenköyü'nden ayrılmamıştı." (Yüksel, 2002, s. 71).

9.6. Selman Cemali Baba

Doğum tarihi, baba ve annesinin ismi bilinmeyen Selman Cemali Baba, İstanbul'da dünyaya gelmiştir (Özmen, 1998, s. 137). Rıza Tevfik, Selman Cemali Baba hakkında şu bilgileri vermiştir:

"İstanbul'da Bebek tepesinde, meşhur Bektaşî şeyhi merhum Abdünnafi Baba'nın tekkesi vardı. Birçok münevver kimseler orada toplanırlardı. Bu tekkenin mensupları arasında yaşça akranımdan ve aziz dostlarımdan Selman Cemali

68 1925 tarihli tekke listesinde Şahkulu Tekkesi'nin postnişini olarak Mehmet Tevfik Baba kayıtlıdır (Övüç, 2016, s. 112).

Baba pek mümtaz bir sima idi. Bir mektepte tahsil etmemiş olduğu hâlde zihni açık ve pek uyanık bir adamdı. Bana takriben otuz beş sene evvel bir mecmua hediye etmişti. Onda kendisinin pek zarif nefesleriyle beraber eskilerden birçok kişilerin manzumeleri de münderiçti." (Bölükbaşı, 2015, ss. 370-371).

Şekil 35: Selman Cemali Baba'nın 32 yaşında çekilen fotoğrafı (Noyan, 1966, s. 5) ve Elbasan'da Cefai Baba Tekkesi'nde postnişin iken bir derviş ile fotoğrafı.

Nafi Baba'dan icazet alan mücerret bir Bektaşî'dir. Nafi Baba'nın kendi evli olmasına rağmen Selman Cemali Baba'ya mücerret dervişlik icazeti vermesi istisnai bir durumdur. Selman Cemali Baba 1913 yılında Irak'ta Bağdat Kazimiye Bektaşî Dergâhı'na da postnişin bulunuyordu. Kurtuluş Savaşı'nda Denizli'ye gelip vatan savunmasında görev almıştır. Dönemin Denizli valisi Cemal Bardakçı ve Denizli'nin yerlilerinden Asım Kiritoğlu babaya intisap edip Bektaşî dervîşi olmuşlardır. Selman Cemali Baba'nın *The Bektashi Order of Dervishes* kitabının yazarı John Kinsley Birge'ye de nasip verdiği iddia edilmektedir. Bu sebeple Birge'nin kitabında Selman Cemali Baba'dan övgü ve hayranlıkla bahsettiği, onun tasavvuf bilgisini ve Bektaşîliğe vukufiyetini dile getirdiği ifade edilmiştir. Türkiye'de Şapka inkılabı ve tekkelerinin kapatılmasından sonra Selman Cemali Baba'nın Bektaşîliği terk etmemek için Çanakaleli avukat Haydar Baba ve Topkapı Tekkesi şeyhi Bektaş Baba ile birlikte Arnavutluk'a gittikleri iddia edilmektedir. Elbasan'a hicret eden baba vefat edinceye kadar buradaki Bektaşî tekkesinde postnişinlik görevini yerine getirmiştir. Bununla birlikte doğum tarihi gibi vefat tarihi de tam olarak bilinmeyen Selman Cemali Baba'nın 1940'larda vefat ettiği tahmin edilmektedir. Aynı zamanda şair olan Selman Cemali Baba, nefeslerinin konusunu da Bektaşî inancı çerçevesindeki oluşturmuştur. "Cemali" ve "Selman" mahlaslarını kullanmıştır. Nefesleri dışında 1934 yılında hazırladığı ve on iki sayfadan oluşan *Tarikatnâme* adlı eseri de Bektaşî adâb ve erkânını konu almaktaydı (Özmen, 1995, ss. 137-138; T. Koca, 1990, ss. 719-720; "İstanbul, Rumelihisarı, Nafi Baba Türbesi ve Hazire Alanı", s. 3; Şapolyo, 1964, s. 324; Küçük, 2019, ss. 282-283).

9.7. Ruhi Beybaba

Eski şeyhülislamlardan Zeynelabidin Efendi ailesinden olarak 1828 yılında İstanbul'da doğmuştur. Şairliği de olan Ruhi Beybaba bilgili,

kalender meşrep ve tıpkı Nafi Baba gibi nüktedan bir Bektaşî'dir. Asıl adı Seyyid Mehmet Ruhi'dir. Aile olarak ilmiyeden gelen Ruhi Beybaba küçük yaşta "bilad-ı hamse" rütbesini almıştır. Bağdat, Edirne ve Trabzon vilayetlerinde niyabetlik (naib, kadı vekili) görevlerinde bulunmuştur. İstanbul'a döndükten sonra bazı söz ve davranışları sebebiyle II. Abdülhamit'in emriyle 1878 sonrası İzmir'e sürgün edilmiştir (Huyugüzel, 2000, ss. 519-520). Onun V. Murat ile yakınlığından dolayı sürgün edildiği ifade edilmektedir (Gölpınarlı, 1992, ss. 17-18; Koç, 2021, s. 399). İzmir'in şahadetnameli ilk Türk avukatı olup hayatını avukatlık yaparak kazanmıştır. Bektaşilik yolunu meşrebine uygun bulduğundan sempati duymuş ve 1886'da İstanbul'a gelip Nafi Baba'ya ikrar verip ondan icazet alarak Bektaşî babası olarak İzmir'e dönmüştür. Önce Karadutlu Dergâhı'nda mütevellilik yapmış, daha sonra kendi gayretleriyle Karataş Mahallesi'nde bir tepeye Bektaşî Tekkesi yaptırıp postnişinliğini yürütmüştür (Huyugüzel, 2000, ss. 520-521; Doğu, 2020). Ahmet Rifki onun İzmir'de gayret ve çalışmalarıyla Bektaşî müntesiplerinin çoğaldığını haber vermekte, vefat ettiğinde geride birçok derviş bıraktığı için şükretmektedir (Ahmed Rifki, 2013, s. 212). Ruhi Beybaba hayatının uzun bir kısmını İzmir'de geçirip devrin sanat ve ilim meclislerinde çok sevilen ve aranan şahsiyeti olmuştur. Üç-dört ay kadar süren bir rahatsızlıktan sonra 22 Nisan 1900 tarihinde vefat etmiş, vasiyeti gereği Mızraklı Dede haziresine defnedilmiştir. Vefat haberini duyuran Ahenk gazetesinde hakkında, "mesned-i meşihat-ı İslamiyeyi ihraz etmiş bulunan Zeynelabidin Efendi hanedanına mensup kudemayı mevaliden ve bilad-ı hamse pâyelilerinden ve rical-i ilmiyeden bir zat olup Bağdat, Edirne ve Trabzon niyabetlerinde bulunmuş hoş meşrep, nükte-perdaz, hazır cevap bir pîr-i rûşen-zamir" ifadeleri bulunmaktadır (Huyugüzel, 2000, s. 521).

Nükte ve fıkralarından bir kaç şöyledir:

"Padişahlık idaresinin en bozuk gittiği bir tarihte İzmir hükümet konağının bacalarının üstüne leylekler gelip, yuva kurmuşlar. Uçma mevsimi henüz gelmeden, bu yuvadan kazaen bahçeye düşen iki leylek yavrusunu memurlardan bazıları içeri alıp yemek artıklarıyla, ekme kırıntılarıyla beslemişler. Günün birinde İzmir'in o devirdeki ünlü simalarından Avukat Ruhi Beybaba ile bazı arkadaşları, hükümet konağının önünden geçerlerken, bu leyleklerden biri kapıdaki binek taşına çıkarak, orada duran simitçi tablasından bir simit kapıp içeriye doğru kaşmış. Ruhi Beybaba'nın arkadaşları bu hale hayret edip, gülüşüklerinde Beybaba;

-Ne gülüyorsunuz? demiş. Bunda gülünecek ve şaşılacak bir şey yok. Bu leylekler hükümet kapısında terbiye gördüler. Elbette böyle olacaklar!

Yine Ruhi Beybaba, dostu Cin Ahmet Beyle Kordonboyu'nda dolaşırken bir köpeğin rıhtım üzerinde can çekiştiğini görünce;

-Azizim! demiş, bak köpeği cin çarpmış. Cin Ahmet Bey de hiç istifini bozmayarak;

- Gerçek! Ruhu kıçından çıkıyor! diye O da Ruhi Baba'yı mat etmiş." ("Çerez Kabilinden", 1935, s. 2)

Şekil 36: Nafi Baba önde, ortada sağ elinde tespihi, sol elinde ise teberiyle İstanbul Bektaşî babalarıyla resmedilmiş.

9.8. Ali Ulvi Gerçek Baba

Nafi Baba'dan babalık icazeti alan son devirin tanınan Bektaşî babalarından bir diğeri Ali Ulvi Baba (v. 1954)'dır. Asıl adı Mehmet Ali Çerkesî olup 1864 yılında Çankırı'nın Çerkeş ilçesinde doğmuştur. Bektaşîliğe Şahkulu Dergâhı'nda Mehmet Ali Hilmi Dede Baba'ya ikrar vererek intisap etmiş, sırasıyla Ali Nutki Baba, Nafi Baba ve Salih Niyazi Dede Baba'dan icazet alarak İzmir Balpınar (Mızraklı) Dergâhı'na postnişin olmuştur. 8 Mart 1909 tarihinde Nafi Baba tarafından kendisine verilen ve Hacı Bektaş Veli Dergâhı babaları tarafından da onaylanan icâzetnamede "bu defa Çerkeşî Ali Ulvî Baba Efendi ibni Ali Baba Tarîkat-i Aliye-i Bektaşîye'de pîr ve perver ve âdâb ve erkân ve evliyâyâ ârif ve ricâl-i hakîkatin etvâr ve sülûklarına vâkıf, âşık ve sâdık ve derviş ve kûşe-i vahdet-nişîn olduğu halde elân uhde-i hakîrânemde bulunan Dersaadet'te Rumelihisarı'nda Şehîdlik nâm mahalde vâki ve Arnavudluk ve bilcümle Rumeli ve Anadolu'dan gelip ahz-ı dest-i biat ve icâzet eyleyen muhibbânın melcei olan âbâ an ced sâkin olduğumuz eş-Şeyh es-Seyyid Bedreddin Baba Kaddesallahu Sırrahu Hazretlerinin Dergâh-ı Şerîflerine gelip Nerdiban Karyesi'nde Şahkulu Sultan Dergâh-ı Şerîfinde Postnişîn Muhammed Ali Hilmi Baba merhumun muhibbânından bulunduğundan bir kıta icâzetnâme müstehak filhakîka mumaileyh Çerkeşî Ali Ulvî Baba Efendi ulûm-ı şer'iyeye ârif ve âdâb ve erkân tarîkine vâkıf, edîb ve kâmil ve ehl-i ırz ve ashâb-ı temkîn olub dâhil-i silsile-i irşâda ehliyeti ind-i fakîrânemde mübeyyen ve müsellemler olduğundan" bu icâzeti almaya layık görüldüğü dile getirilmiştir (Bora, 2019, ss. 133-134).

Genç yaşta askeri vazifeye başlamış ve İstiklal Savaşı sırasında da tabur imamlığı görevinde bulunmuştur. Tabur imamı olarak dini vaaz, namaz kıldırma ve moral verme gibi bir nevi manevi rehberlik hizmetinde bulunmuş, askerin dini ihtiyaçlarını yerine getirmiştir. Süvari yüzbaşı unvanıyla da emekliliğe ayrılmıştır. 1954 yılında İzmir'de vefat etmiştir. Sadettin Nüzhet Ergun onu İzmir'i işgal eden Yunanların 55 yaşında şehit ettiklerini belirtiyorsa da bu bilgi doğru değildir (Kasap & Günaydın, 2006, ss. 167-168; Küçük, 2019, ss. 186, 258-259). Ali Ulvi Baba'nın 1933 yılında İzmir'de Hüseyin oğlu Niyazi'nin evinde Bektaşî ayini (ayin-i cem) yaptığı

ve zabita baskısıyla "cürm-i meşhud (suçüstü)" ile yakalandığı dönemin gazete haberlerine yansımıştır. Gazete haberinde tutuklananlar arasında Ali Ulvi Baba'nın eşi Hatice Hanım ve oğlu Mustafa Enver'in de bulunduğu anlaşılmaktadır ("Bir Bektaşî Babası", 1933). Soyadı kanunundan sonra "Gerçek" soyadını almıştır.

Şekil 37: Ali Ulvi (Gerçek) Baba (Bora, 2019, s. 116).

Ali Ulvi Baba'nın kaleme aldığı dört kitabından söz edilmiştir. Bunlar *Tarih-i Şâh-ı Velayet*, *Mevlûd-i Hazret-i İmam*, *Şecere-i Hacı Bektaş-ı Veli* ve *Bektaşîlik Makâlâtı*'dır. Bektaşîlik Makâlâtı'nın kaleme alış sebebinin; "Bu risaleyi yazmaktaki âcizane amacım, öteden beri kamuoyunda, halk arasında Bektaşî Sırrı adıyla hayret ve kuşku doğuran görüşleri mümkün olduğunca gidermek ve saygıdeğer halka Bektaşîliğin gerçeklerini arz etmektir. Sultanların ezici saltanatı, baskıcı zulmü karşısında gizli kalan bazı gerçekler Bektaşî Sırrı adıyla dillerde dolaşa dolaşa kâh hayret gerektiren bir muamma, kâh Tarikat-ı Aliyye aleyhine bir iftira biçimini kazanıyordu. Şimdi bu gerçekleri açıklaya engel bir sebep yoktur. Bunun için muhterem halkı manasız düşüncelerden kurtarmak emeliyle şu risaleyi kaleme aldım." (Kasap & Günaydın, 2006, ss. 168, 173)

9.9. Ahmet Rıfki

Bezmi Nusret Kaygusuz'un verdiği bilgilere göre Nafi Baba'dan nasip alan ünlü Bektaşîlerden biri Ahmet Rıfki'dir (Kaygusuz, 2002, s. 35). Ahmet Rıfki, Rumelihisarı ahalisinden ve meşhur Kesedar ailesinden Ahmet Rifat Efendi'nin oğludur. İstanbul'da dünyaya gelen Ahmet Rıfki, ilk eğitimini babasından görmüş, Fatih medresesinde Arapça ve Farsça öğrenmiş, hukuk ve tıp tahsilini yarıda bırakmıştır. Ayrıca Sakallı Rıfki, Deli Rıfki, Derviş Ruhullah (bu müstear ismi annesi İrfan Hanım'dan almış), Şanlı Ahmet Rifat, Şeyh Ahmet Rifat, Elif Rifat gibi takma isimlerle anılmış, roman, mizah ve şiir tarzı eserler kaleme almıştır. Şiirleri *Nakûs-ı Adem* adıyla yayınlanmıştır (Ahmed Rıfki, 1329). İstanbul Bektaşîleri içerisinde ilginç bir yaşama ve serüvene sahip olan Ahmet Rıfki özellikle *Bektaşî Sırrı* adlı eseriyle bilinmektedir. Ahmet Rıfki bu eserin yazılması

ve yayınlanmasında Nafi Baba'nın yetiştirdiği Selman Cemali Baba'dan yardım almıştır (Taşğın vd., 2020, s. 271).

Şekil 38: *Bektaşî Sırrı* adlı eserin yazarı Ahmet Rifki

9.10. Filozof Rıza Tevfik Bölükbaşı (1868-1949)

Filozof lakabıyla bilinen Rıza Tevfik'in Gelibolu ve İstanbul Bektaşî dergâhlarıyla sıkı bir ilişkisi olduğu ve Bektaşîlik yoluna bağlandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca onun İstanbul'da Şehitlik dışında Çamlıca ve Karaağaç dergâhlarıyla yoğun bir temas içerisinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Bazı araştırmacılara göre Rıza Tevfik, Nafi Baba tarafından yetiştirilmiştir. Bebek'teki hariciyeci dostlarını ziyareti sırasında ve ayrıca sık sık Şehitlik Dergâhı'nda bulunduğu rivayet edilmiştir. Kesedar ise eserinde Nafi Baba'nın oğlu Mahmut Cevad Baba ile Rıza Tevfik'in fotoğrafına yer vermiş, dolayısıyla Şehitlik Dergâhı postnişinleriyle filozofun yakın teması ifade edilmiştir (Kut & Eldem, 2010, ss. 60-61; Kesedar, 1999, s. 63).

Şekil 39: Rıza Tevfik Bölükbaşı yanından Ahmet Sırrı Baba'nın vekili Derviş Bayram ile birlikte Bektaşî kıyafetiyle (Revnakoğlu, 1952, s. 1)

Felsefeye ilgisinin yanında siyasi bir kişilik olan Rıza Tevfik, Hürriyet ve İtilaf Partisi kurucuları arasında yer almış, son dönem Osmanlı hükümetlerinde Maarif Vekilliği ve Şura-yı Devlet başkanlıkları yapmıştır. Askeri direniş taraflısı olmadığından, "meseleleri savaş yoluyla çözmeye karşı" olduğundan milletin silahla değil politika ve politik yöntemlerle

kurtarılması fikrinde olduğundan Milli Mücadele ile ters düşmüş, Sevr Antlaşması'nı imzaladığı gerekçesiyle Darülfünun öğrencileri tarafından protesto edilmiş, hatta 1920 yılında vatana ihanetten yargılanmıştır. İngiliz Muhipleri Cemiyeti üyeleri arasında da yer alan Filozof Rıza Tevfik, öğrencilerin protestosuna "kendisini istemeyenlere bir şey öğretemeyeceğini" söyleyerek Nisan 1922'de Darülfünunun öğretim üyeliğinden istifa etmiştir. Aynı yıl vatan hainliğinden 150'likler listesinde on altıncı sıraya alınan Rıza Tevfik ülkeyi terk etmiştir. Onun Milli Mücadele aleyhtarlığının diğer bazı Bektaşî kimlikli kişileri de etkilediği ifade edilmektedir. Yurt dışına sürgün edildikten sonra bir süre arkadaşı olduğu Kral Emir Abdullah'ın yönetimindeki Ürdün'de kalmış, af sonrası 1943 yılında İstanbul'a dönmüş ve vefatına kadar burada yaşamıştır. Edebi, siyasi ve felsefi konularda çok sayıda kitap ve makale kaleme almıştır (Küçük, 2019, ss. 193-195, 279).

9.11. Abdülhalik Nasuhi Bey

Hekimbaşı Abdülhalik Molla'nın torunudur. Babası Hayrullah Bey tarihçidir. Nasuhi Bey aynı zamanda Abdülhak Hamid Tarhan'ın kardeşidir. 1837 yılında dünyaya gelen Nasuhi Bey önemli resmi görevlerde bulunmuştur. Tahran sefirliği ve Bulgaristan komiserliği ile muhtelif valiliklere ilave olarak II. Meşrutiyet döneminde Meclis-i Ayan azalığı görevleri arasındadır. Nafi Baba'ya mürid olmakla birlikte zamanla babalık mertebesine yükselmiştir (Kut & Eldem, 2010, s. 60).

Şekil 40: Şehitlik Dergâhı'nın müdavimlerinden Karikatürist Cemil Cem'in eşi Zehra Hanım ile Paris'te çekindikleri fotoğraf (Kut & Eldem, 2010, s. 161).

9.12. Karikatürist Cemil Cem

Dönemin renkli simalarından olan bu zatın da Şehitlik Dergâhı müdavimlerinden olduğu rivayet edilmektedir. Keza dergâh haziresinde bulunan mezar taşına göre 1882 doğumlu Cemil Cem (V. 1950)'in Bektaşîliğe intisabıyla ilgili bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak eşi Zehra Hanımla birlikte mezarının Şehitlik Dergâhı'nda bulunması onun buraya karşı özel bir ilgi ve alakasının bulunduğunu göstermektedir. Cemil Cem, Türkiye'de karikatür sanatının öncülerinden olup Doktor Cemal Paşa'nın

oğludur. İstanbul Hukuk Mektebi'ni bitirdikten sonra Paris'te Siyasal Bilgiler Okulu'nda eğitim aldıktan sonra memlekete dönüp dışişlerinde çalışmıştır. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Sanayi-i Nefise Mektebi müdürlüğü, Cumhuriyet yıllarında ise bir ara İstanbul Şehir Meclisi azalığını yürütmüştür. Fransızca dilini mükemmel seviyede bilen Cemil Cem'in birkaç yabancı dil daha konuştuğu ifade edilmektedir. İlk karikatürlerini 1910-1912 arasında Kalem isimli mizah dergisinde yayınlamış, ardından Cem adında bir mizah dergisi çıkarmaya başlamıştır. Siyasi karikatür alanında Batılı anlamda sanat olgunluğuna ulaştığı, karikatür anlayışı Cumhuriyet döneminde eskimiş olsa da sanat dünyasında "Üstad" olarak anılmaya devam ettiği bilinmektedir. İstanbul Mosa semtinde yaşanan süren Cemil Cem Nisan 1950'de kalp krizinden hayatını kaybetmiştir (Kut & Eldem, 2010, ss. 160-161; Koçu, 1963, ss. 3431-3432; Toros, 1984, s. 275).

9.13. Ahmet İsmet Efendi

Nafi Baba'dan icâzetli zatlar arasında Mahmut Paşa Mahkemesi naibliği vazifesinde bulunan, ulemeden Ahmet İsmet Efendi de yer almaktadır. Ahmet İsmet Efendi Dağıstanlı bir aileye mensuptur. H. 1278 (M. 1861-1862) yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası ulemanın reislerinden Mehmet Muhyiddin Efendi, dedesi ise yine hocalardan Dağıstanî Ali Efendi'dir. İlk eğitimini özel dersler alarak tamamlamış, sonra Ödemişli Mustafa Efendi'den de dersler görmüştür. Bir süre de Şehrî Ahmet Efendi'nin tedrisinin ardından îlmî icâzet almıştır. Devlet memuriyetine 8 Temmuz 1894'de başlamış, Yeniköy, Tophane, Davutpaşa, Ahi Çelebi ve Mahmut Paşa mahkemelerinde naib görevini ifa etmiştir. Nafi Baba kendisine 1908 yılında Bektaşî icâzetini vermiştir. Nafi Baba ile ne zaman tanıştıkları ve aralarında nasıl bir eğitim süreci yaşandığı hakkında bilgi yoktur. Ancak icâzetnamede Nafi Baba O'nu; "ulum-ı şer'iyeye arif ve adab ve erkân-ı tarikata vakıf, edib ve kamil ve ehl-i ırz ve sahib-i temkin... tarikat-ı aliyeye-i Bektaşîyye'de pir-perver ve adab ve erkan-ı evliyaya arif ve rical-i hakikatin etvar u suluklerine vakıf, aşık ve sadık ve derviş ve kuşe-i vahdet-nişin" olarak tarif etmiştir. Ahmet İsmet Efendi 1930 yılında vefat etmiştir (Alkan, 2015, ss. 38-39).

9.14. Ramî

Son dönem tulumbacı Bektaşîlerin en tanınmışlarından (Işın, 1994, s. 136). Sadeddin Nüzhet Ergun hakkında şu bilgileri derlemiştir: "XIX. asrın son yarısında yetişen Bektaşî şairlerindendir. Üsküdar'da doğdu. Asıl adı *Rıza*, mahlası *Râmî*'dir. Kendisini yakından tanıyan şair *Farkî* Efendi ile *Ali Nutkî Baba* merhumlardan aldığımız malûmata göre *Nâfi* Baha'nın müridlerindendir. Gençliğinde beygir sürücülüğü, tulumbacı reisliği gibi işleri meslek edinen *Ramî*, bir müddet de kalaycılık ettiği için *Kalaycı Rıza Efendi* diye tanınmıştır. Son vazifesi olan Bandırma Rüşumat memuru iken kendisine nüzul isabet etmiş ve Üsküdar'a gelerek bir yıl kadar İhsaniye'deki evinde yattıktan sonra tahminen elli beş yaşlarında olduğu halde H. 1339 (M. 1920/1921) de vefat eylemiştir. İrticalen şiiir söylemekte mehareti olan *Râmî* tatlı sözlü ve hazır cevap, rind bir Bektaşîdir." Ergun, tıpkı mürşidi Nafi

Baba gibi hazır cevap bir zat olduğunu haber verdiği Ramî'nin "Âşık cânân için terlc-i cân eyler/Seyyah olub düşer aşk kişverine", "Beni kabul etse erenler şâhî/Bir kul olub şu meydanda satılsam", "Hitâb-ı Elest'de bezm-i uşşakda/Lebbeyk yâ Rabbenâ âmenna dedim" mısralarıyla başlayan üç adet şiirini yayınlamıştır (Ergun, 1956, ss. 265-267).

Şekil 41: Nafi Baba'nın dervişleriyle birlikte son resimlerden.

Sonuç

Nafi Baba tarihi Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar geri giden, İstanbul'un Avrupa yakasındaki ilk dergâhlarından olan Şehitlik Bektaşî Dergâhı'nda Mahmut Cevad Baba'nın ikinci erkek evladı olarak dünyaya gelmiştir. Ailenin cediti dergâhın ilk banisi Seyyid Şeyh Mustafa oğlu Seyyid Şeyh Mahmut oğlu Seyyid Şeyh Bedreddin'e dayanmaktadır. "Seyyid" soyundan olmaları itibarıyla soy zincirleri Ehl-i Beyt ve Hz. Peygamber'e çıkmaktadır. Nafi Baba 1826 yılında Bektaşîliğin yasaklanmasının ardından, yasaklı yılların etkileri yoğun olarak devam ederken dünyaya gelmiş ve o şartlar altında yetişmiştir. 1826 yılında tüm Bektaşî tekkeleriyle birlikte Şehitlik Dergâhı da kapatılıp yıktırılmış, dergâhta bulunan Mahmut Baba dervişleri ve ahfadıyla birlikte tashih-i itikat etmek üzere ulemanın bol olduğu Kayseri ve ardından Kütahya'ya sürgün edilmiştir. Altı yıl devam eden bu sürgün hayatından sonra Nafi Baba'nın doğumundan birkaç yıl önce, 1832 yılında Mahmut Baba Nakşi icazeti alarak affedilmiştir. Nakşi olmak kaydıyla İstanbul'a dönmesine müsaade edilen Mahmut Baba Şehitlik Dergâhı'nı yeniden canlandırmış ve 1835 yılında Nafi Baba bu dergâhta dünyaya gelmiştir.

Nafi Baba'nın babası Mahmut Baba ilim seven ve ilim adamlarıyla birlikte olan bir karaktere sahipti. Şehitlik Dergâhı onun döneminde ilim meclisi haline gelmişti. Ancak 1826 yasağı bu durumu sekteye uğrattı. Yasağın zor şartları altında Mahmut Baba oğlu Nafi Baba'nın iyi bir eğitim alması için gayret gösterdi. Ona özel dersler aldırıldığı gibi Sultan Abdülmecit'in de desteğiyle medrese tahsiline gönderdi. Nafi Baba bir taraftan Şehitlik Dergâhı'nda gizlice Bektaşîlik eğitimi alırken diğer yandan müderrislik payesine ulaştı. Çeşitli devlet görevlerinde bulundu. 1861 yılında babasının vefatı üzerine Şehitlik Dergâhı'nda 53 yıl sürecek olan postnişinlik vazifesi başladı. Ancak onun sıradan bir şeyh efendi

olmadığı, modern, aydın ve yenilikçi bir kişilik ve karakteriyle farklılaştığı anlaşılmaktadır. Babası gibi nüktedan kişiliğiyle sevilen Nafi Baba'nın bu kişilik özellikleri ve gayretleri Şehitlik Tekkesi'nin haklı bir şöhrete kavuşmasına olanak sağlamıştır. "Yaşadığı devrin en büyük Bektaşî şeyhi olarak" kabul edildiğini dile getirenler de olmuştur.

Nafi Baba'nın bu modern kişiliğinin tezahürlerinden biri Amerikan misyonerlerin girişimleriyle açılan Robert Kolej'e olan desteğidir. Dergâh bölgesinde bir takım arazileri kolej kurucularına sattığı, hatta kolej mütevelli heyetinde yer aldığı ifade edilmektedir. Nafi Baba'nın soyundan gelen başta dergâhın son postnişini, torunu Abbas Nüzhet Baba olmak üzere ailenin Robert Koleji ve günümüzde Boğaziçi Üniversitesi ile maddi bağları devam etmiştir. Bununla birlikte Nafi Baba'nın Şehitlik Dergâhı'nı ilim, kültür ve sanat merkezi haline getirmesinin yanı sıra Osmanlı Devleti'nin son yıllarında siyasi değişim rüzgârlarını destekleyen bir mekân haline getirdiği anlaşılmaktadır. Dergâh gözlerden ırak konumuyla, Jön Türk hareketinin buluşma ve fikir alışverişinde bulunma yeri idi. Böylece bilhassa II. Abdülhamit'e karşı yürütülen siyasi muhalefette dergâh Nafi Baba'nın şahsında meşrutiyet taraftarlarına kucak açmıştı. Bu yönüyle tarihi bir rol üstlendiğini söylemek abartılı olmasa gerek. Keza meşrutiyetin ilanı sonrası özellikle Jön Türklerin askeri kanadının dergâha ilgisinin eksilmediği Muhibban dergisinde yer alan haberlerde açıkça görülmektedir.

İngilizce ve Fransızca gibi Batılı dilleri bilen ilk tekke postnişinlerinden olan Nafi Baba, son devir Bektaşî babaları ve tasavvuf muhiti içerisinde mümtaz bir şahsiyettir. Nükteleri yıllarca dilden dile aktararak kitaplara geçmiş, nâzenin ve güzel konuşan yönüyle hatırdâ ve anılarda kalmıştır. 53 yıllık postnişinliği döneminde sosyal çevresiyle ve yetiştirdiği kişilerle Şehitlik Dergâhı'nı İstanbul Bektaşiliğinde ve tüm Bektaşî tarikatı içerisinde özel bir konuma yükseltmiştir. Bu dönemde Şehitlik Dergâhı Anadolu'dan Rumeli'ye Arnavutluk'a kadar geniş alanda varlığını hissettirmiştir. Nafi Baba, Filozof Rıza Tevfik'ten Hasan Cemali ve Selman Cemali Babalara, Ruhi Beybaba'dan Ali Ulvi Gerçek Baba'ya kadar dönemin birçok tanınmış Bektaşî babalarına icazet vererek devletin yasaklılık politikasını sürdürdüğü o yıllarda tarikatın temsili ve yayılması konusunda iz bırakmıştır. Nafi Baba ailesinden gelen bireyler arasında da büyükelçilikten milletvekilliğine bürokraside önemli roller alan kişiler yetişmiştir. Ailenin o yıllarda Robert Kolej'de öğretmenlik ve idarecilik yapan bireyler var olduğu gibi günümüzde Boğaziçi Üniversitesi bünyesinde profesör unvanıyla hocalık görevinde bulunanlar vardır. Aslında bu durumu Nafi Baba'nın geleneksel medrese eğitimi almış olmasına rağmen büyük oranda Bektaşî babalığının getirdiği modern, aydın ve yenilikçi karakterinin bir sonucu olarak görmek yerinde olacaktır.

Kaynaklar / References

- "Bir Bektaşî Babası", *Vakit*, 5667, 17 Ekim (Birinci Teşrin) 1933.
 "Çerez Kabilinden", *Son Posta*, 1814, 21 Ağustos 1935, s. 2.
 "İstanbul, Rumelîhisarı, Nafi Baba Türbesi ve Hazire Alanı", İstanbul Büyükşehir Belediyesi Etüt ve Projeler Daire Başkanlığı Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü.

- "Nafi Baba Tekkesi'nde 'Bizans' Araştırılıyor", <https://www.timeturk.com>, Erişim 21.12.2022.
- "Nafi Baba'ya Âid", *Yirminci Asırda Zekâ*, 1328, ss. 245-246.
- "Nafi Efendi", *Türk Meşhurları Ansiklopedisi*, haz. İbrahim Alâettin Gövsa, İstanbul 1946, s. 272.
- "Nafi Efendi", *Türk ve Dünya Meşhurları Ansiklopedisi*, haz. K. Z. Taneri, İstanbul 1957, s. 220.
- "Şehitlik oldu Bizans araştırma merkezi!", <https://www.turkiyegazetesi.com.tr>, Erişim 21.12.2022.
- Ahmed Cevdet Paşa. (1309). *Tarih-i Cevdet*, XII, Matbaa-i Osmaniye, Dersaadet.
- Ahmed Lutfî Efendi. (1290). *Tarih-i Lutfî*, I, Matbaa-i Âmire, Dersaadet.
- Ahmed Rifkî. (1329). *Nakûs-ı Adem*, Manzume-i Efkâr Matbaası, Kostantiniyye.
- Ahmed Rifkî. (2013). *Bektaşî Sırrı*, I-II, Haz. Mahmut Yücer, Kesit yayınları.
- Ahmet Rifkî. (2017). *Bektaşî Sırrı Sadeleştirilmiş ve Asıl Metin Bir Arada*, I-IV, haz. H. Dursun Gümüšoğlu, Post Yayınları.
- Aksu, A. (2017). *Robert Kolej'in İzinde Türkiye'de Amerikan Misyonerliğinin Eğitim Stratejisi*, Dergâh Yayınları.
- Albayrak, S. (1980). *Son Devir Osmanlı Uleması (İlmiye Ricalinin Teracim-i Ahvali)*, I.
- Aldoğan, Y. "Bektaşî Ailesinin Kızı", <https://www.posta.com.tr>, Erişim 04.05.2023.
- Alkan, E. (2015). "Şehitlik Dergâhı Tarihçesine Bir Katkı: Abdünnafi Baba'nın Ahmed İsmet Efendi'ye Verdiği İcazetname", *Tasavvuf (İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi)*, 35, ss. 25-58.
- Artemel, M. (2005). "The Hilltop on the South Campus", *Leaders*, 4, ss. 12-15.
- Atalay, B. (1962). "Son Bektaşîler", *Yakın Tarihimiz*, 1/10, ss. 295-296.
- Ayvansarâyî Hüseyin Efendi.-Alî Sâtî Efendi-Süleymân Besîm Efendi. (2001). *Hadîkatü'l-Cevâmî': İstanbul Câmileri ve Diğer Dînî-Sivil Mi'mârî Yapılar*, haz. Ahmed Nezih Galitekin.
- Banarlı, N. S. (1971). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, I.
- Bandırmalizâde Ahmed Munib. (1307). *Mecmua-i Tekaya*, Âlem Matbaası, Dersaadet.
- Bardakçı, M. "Osmanlı Bektaşî Tekkelerini Neden Kapattı?" adlı televizyon programı, <https://www.youtube.com>, Erişim 21.12.2022.
- Beydilli, K. (1997). "Halil Hamîd Paşa", *DİA*, XV, İstanbul, ss. 317-318.
- Birge, J. K. (1937). *The Bektashi Order of Dervishes*, Londra.
- Birinci, A. (2001). "Bir Bektaşî Babası, Dârülfünûn İngiliz Edebiyatı Müderrisi ve Maarifin İlk Tarihçisi Mahmut Bey Baba". *Maârif-i Umûmiye Nezareti Târihçe-i Teşkilât ve İcrââtı-XIX. Asır Osmanlı Maârif Tarihi*. Haz. Taceddin Kayaoğlu, ss. XXXIX-XL.
- Birinci, A. (2001). "Rumelihisarı'nda Bir Bektaşî Şeyh Ailesi", *Dergâh (Edebiyat, Sanat, Kültür Dergisi)*, XII/134, Nisan, ss. 9-11.
- Birinci, A. (2010). *Tarihin Alacakaranlığında (Meşâhir-i Meçhûleden Birkaç Zât-2)*, Dergâh Yayınları.
- BOA, DH.MKT, 2434/113, Tarih 12 Şaban 1318/5 Aralık 1900.
- BOA, DH.SAİDd, Defter nr. 50, s. 411.
- BOA, EV.MKT, 591/110.
- BOA, HAT, 502/24676.
- BOA, HR.MKT, 13/29.
- BOA, İ.DH, 125/6395, Tarih 23 Şaban 1262/16 Ağustos 1846.
- BOA, MAD, 9731, s.407; MAD, 9766, ss. 339, 339.
- BOA, MVL, 540/25.
- Bora, S. (2019). "Yeni Belgeler ve Fotoğraflar Işığında Ali Ulvi (Gerçek) Baba: Yaşamı ve Eserleri", *Cihannüma (Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi)*, V/1, Temmuz, s. 111138.

- Bozkurt, M. B. "Gelin Ey Nâzenin Canlar", <https://twitter.com>, Erişim 14.04.2023, s.2.
- Bölükbaşı, R. T. (2015). *Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*, Haz. Abdullah Uçman, Dergâh Yayınları.
- Brown, J. P. (1868). *The Dervishes or Oriental Spiritualism*.
- Câbî Ömer Efendi. (2003). *Câbî Târihi (Târîh-i Sultân Selîm-i Sâlis ve Mahmûd-ı Sâni. Tahlîl ve Tenkidli Metin*, II, Yayına Haz. Mehmet Ali Beyhan, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Coşğun-Kandal, Sena. (2017). "Kuruluşu, Öğrencileri, Etkisi: Amerikalı Seyyah Diplomat ve Misyonerlerin Anılarıyla Robert Kolej", *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1/1, Aralık, ss. 91-105.
- Çelik, C. (2012). "Rumelihisarı, Ebül-Feth Camii ve Nafi Baba Dergâhı", *KADEM Mûsikî ve Edebiyat Dergisi*, 8, Yaz, s. 54.
- Çetin, A. (1981). "İstanbul'daki Tekke, Zaviye ve Hankahlar Hakkında 1199 (1784) Tarihli Önemli Bir Vesika", *Vakıflar Dergisi*, 13, ss. 583-590.
- Çetintaş, B. (2014). "Rumelihisarı'ndaki Nâfi Baba Şehidlik Dergâhı'nda Yeni Bulunan Osmanlı Dönemi Mezar Taşı Kitâbelerine Dair", *Arkeoloji ve Sanat*, 147, Eylül-Aralık, ss. 110-134.
- Dağlaroğlu, R. (1957). *Fenerbahçe Spor Kulübü Tarihi 1907-1957*.
- Dağlı, M. Y. (1943). *Bektaşî Edebiyatından Tokatlı Gedayi Hayatı ve Eserleri*, İstanbul Maarif Kitaphanesi.
- Dehri (Huseyin Kami). (1330). *Divance-i Dehri*, Matbaa-i Amedi.
- Doğu, B. C. (2020). "İzmir'in Şahadetnameli İlk Türk Avukatı: Bektaşî Babası Ruhi Beybaba", *İlkes Gazetesi (Kültür Sanat)*.
- Düzlü, Ö. (2008). *Dîvânçe-i Vak'a-nüvîs Ahmed Lütfî (İnceleme-Metin)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Dwight, H. G. (1926). *Constantinople, Settings and Traits*, London.
- Efe, N. R. (2013). *Türk Nüktecileri*.
- Engin, R., Sarı, O., & Eren, S. S. (2022). "Rumeli'de Bir Bektaşî Babası: Mehmet Tevfik Bey Baba", *Edeb Erkan*, 1, Ankara, ss. 35-76.
- Ergin, O. (1977). *Türkiye Maarif Tarihi*, I-II.
- Ergun, S. N. (1956). *Bektaşî-Kızılbaş Alevî Şairleri ve Nefesleri (19. Asırdanberi)*, III, İstanbul Maarif Kitaphanesi.
- Esad Efendi. (1243). *Üss-i Zafer*.
- Freely, J. (2009). *A history of Robert College*, I, Yapı Kredi Yayınları.
- Galitekin, A. N. (2003). *Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul Câmî, Tekke, Medrese, Mektep, Türbe, Hamam, Kütüphane, Matbaa, Mahalle ve Selatin İmaretleri*.
- Gök, S., & Kılınççeker, Ö. (2019). "Türk Kadının Siyasete Giriş Süreci ve İlk Kadın Sayılabı Mihri İffet Pektaş", *Mecmua (Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi)*, 4/8, Güz, ss. 48-84.
- Gölpınarlı, A. (1966). *Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin*.
- Gölpınarlı, A. (1992). *Alevî Bektaşî Nefesleri*, İnkılâp Kitabevi.
- Göncüoğlu, S. F. (2016). *Osmanlı İstanbul'unun İlk Yapıları Hisarlar ve Mahalleleri*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını.
- Gören, İ. E. (2015). "İstanbul'un Fethinin Manevi Mirası: Rumelihisarı Şehitlik Dergâhı", *1453 İstanbul Kültür ve Sanat Dergisi*, 22, s. 66.
- Gören, İ. E. (2016). "Resmî Açılıştaki Bartholomeos da Vardı", *Derin Tarih*, 46, Ocak, s. 104.
- Gören, İ. E. "Feth-i Mübîn'in unutulmuş şehitleri-I", <https://www.ittifakgazetesi.com>, Erişim 22.12.2022.
- Gülççek, A. D. (2003). *Alevî-Bektaşî Fıkra, Nükte, Hiciv Antolojisi*.
- Gündüz, M. (2013). "Robert Koleji (Boğaziçi Üniversitesi)'nin Kuruluş Hikâyesi", *Eğitime Bakış*, Yıl 9, Sayı 27, Ekim-Aralık, ss. 83-88.

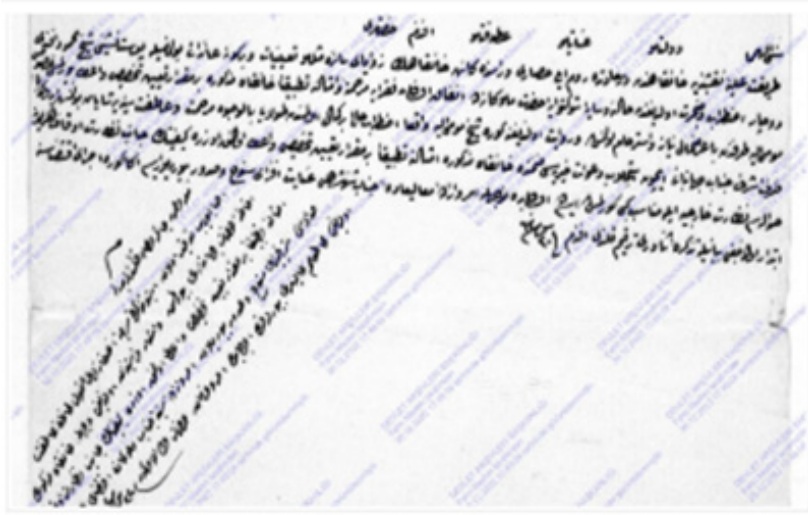
- Hacı İsmail Beyzâde Osman Bey. (1304). *Mecmû'a-i Cevâmî'*, II, Dersaadet.
- Hamlin, C. (2011). *Robert Kolej'i Kuran Misyonerin Anıları Türkler Arasında*, Tercüme: Hasan Yüksel, Maydan Yayıncılık.
- Hamlin, C. (2012). *Robert Kolej Uğrunda Bir Ömür*, Çev: Ayşe Aksu, Elma Basım Yayın.
- Hasan Cemâli Baba. (2014). *Bektaşî Risâleleri*, haz. Kahraman Özkök, Revak Kitapevi.
- Haskan, M. M. (1994). *Eyüp Sultan Tarihi*.
- Hasluck, F. W. (1928). *Bektâşîlik Tedkîkleri*, trc. Râgıb Hulûsi.
- Hızlı, K. (2022). "Greenwich'te Bir Osmanlı Subayı: Ali Naci Kurtaran", *Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi*, IV/4, ss. 113-128.
- Huyugüzel, Ö. F. (2000). *İzmir Fikir ve Sanat Adamları (1850-1950)*, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Işın, E. (1994). "Bektaşîlik", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, II, IMEM, 801/237.
- İMMM, Defter nr. 1756, v.13a; Defter nr. 1757, v.8a, 71a; Defter nr. 1761, v.25a, 27a; Defter nr. 1762, s.21; Defter nr. 1771, s.53, 70; Defter nr. 1773, s. 59.
- İnal, İbnülemin Mahmud Kemal. (1969). *Son Asır Türk Şairleri*, I.
- Kasap, İ., & Günaydın, Y. T. (2006). "Ali Ulvi Baba'nın Bektaşîlik Makalâtı'ndan Mücerretlik Postuyla İlgili İkinci Bölüm", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi*, 40, ss. 167-176.
- Kaya, Ö. (2022). *Dünyanın Tam Orta Yerinde Robert Kolej İmparatorluktan Cumhuriyete Bir Okulun Tarihi*, Kronik Kitap.
- Kayseri Şer'iyye Sicili*, nr. 193, s. 99.
- Kazan, H. (2016). "Fethin Mirasına Sahip Çıkmalı", *Derin Tarih*, 46, Ocak, s. 105.
- Kesedar, İ. (1990). *Rumelihisar*.
- Kesedar, İ. (1999). *Osmanlı Devleti ve Bektâşî Yolu*.
- Kılıç, M. E. (2016). "Bizans Versus Nâfi Baba Olmamalıydı", *Derin Tarih*, 46, Ocak, ss. 106-109.
- Kılıç, R. (2009). *Osmanlıdan Cumhuriyete Sufi Geleneğin Taşıyıcıları*.
- Koca, F. (2020). "Mûsâ Kâzım Efendi", *DîA*, XXXI, Ankara, ss. 221-222.
- Koca, Ş. (2000). "Boğaziçi'nde Bir Bektaşî Dergahı: Şehitlik", *Cem*, 106, Kasım, s. 45.
- Koca, Ş. (2005). *Bektâşîlik ve Bektâşî Dergâhları*, Cem Vakfı Yayınları.
- Koca, T. (1990). *Bektaşî Alevi Şairleri ve Nefesleri*, Maarif Kitaphanesi.
- Kocadağ, B. (1998). *Şahkulu Sultan Dergâhı ve İstanbul Tekkeleri*.
- Koçu, R. E. (1963). "Cem", *İstanbul Ansiklopedisi*, VI, İstanbul, ss. 3431-3432.
- Koman, M. (1958). "Rumeli Hisarı Şehidliği ve Fetih Şehidleri", *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, 196, Mayıs, ss. 7-12.
- Koz, M. S. (1994). "Gedâî (Beşiktaşlı)", *DBİA*, III, İstanbul, ss. 385-386.
- Kut, G., & Eldem, E. (2010). *Rumelihisarı Şehitlik Dergâhı Mezar Taşları*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Kutay, C. (1975). "155 Yıl Önce 10 Mübarek Adam", *Örtülü Tarihimiz*, Hilâl Matbaası, s. 107.
- Küçük, H. (2003). *Kurtuluş Savaşı'nda Bektaşîler*.
- Küçük, H. (2019). *Arşiv Belgeleri Işığında İstiklâl Harbi'nde Mevlevîler ve Bektâşîler*, Nefes Yayınları.
- Maden, F. (2013). "Şehitlik Tekkesi ve Şeyh Ali Baba Vakfiyesi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 65, ss. 185-210.
- Maden, F. (2019). *İstanbul Bektaşîleri*, Gazi Kitabevi.
- Maden, F. (2020). *Bektaşî Tekkelerinin Kapatılması (1826)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Maden, F. (2020). *Zümre-i Nâzenin (Bektaşîlik Üzerine Makaleler)*, Kitabevi Yayınları.

- Mahmud Cevad. (1338). *Maarif-i Umumiyye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı*, Matbaa-i Âmire.
- Mehmed Süreyya. (1996). *Sicill-i Osmanî*, III, haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Muhibbân*, Sayı 12, İstanbul 1328, s. 1.
- Muhibban*, Sene 2, Sayı 2, 14 Safer 1329 (14 Şubat 1911), s. 120.
- Muhibban*, Yıl 1, Sayı 12, s. 97.
- Noyan, B. (1966). "Bektaşılık Alevilik Nedir? (Ahlak, İnanış, Gelenekler)-18- Hırka ve Teslim Taşı", *Yeni Gazete*, s. 5.
- Noyan, B. (2002). *Bütün Yönleriyle Bektâşîlik ve Alevîlik*, V, Ankara.
- Osman Fevzi. (1328). "Aynen", *Muhibban*, 1/8, ss. 70-71.
- Övüç, E. (2016). "1341 Defterine Göre 1925'te Üsküdar Tekkeleri", *Tasavvuf (İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi)*, 38, Temmuz-Aralık, s. 112.
- Öz, T. (1961). "Ramazan Nükteleri: Nafi Baba'dan", *Yeni İstanbul*, s. 6.
- Özdemir, N. "Mihri İffet Pektaş (1895-1979)", *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://atatürkansiklopedisi.gov.tr>, Erişim 28.12.2022.
- Özmen, İ. (1998). *Alevi-Bektaşî Şiirleri Antolojisi*, IV-V, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I, MEB Yayınları.
- Polat, A. E. (2015). "1862 Rumelihisarı Bölge Haritası Işığında Şehitlik Dergâhı ve Şehitlik Kabristanı", *Arkeoloji ve Sanat*, 150, Eylül-Aralık, ss. 111-118.
- Polat, E. (2016). "Osmanlı Haritasında da 'Şehitlik Kabristanı' Diye Geçiyor!", *Derin Tarih*, 46, Ocak, s. 111.
- Revnaoğlu, C. S. (1930). "Bektaşilikte Dinî Bir Ayin Var mı?", *Vakit*, 22 Ekim, s. 1.
- Sadettin Nüzhet. (1930). *Bektaşî Şairleri*.
- Sadık Albayrak. (1996). *Son Devir Osmanlı Ulemâsı*, V.
- Salcı, V. L. (1948). "Edirne Sairleri, Hasan Cemâlî Baba", *Damla Dergisi*, 45-46, ss. 70-71.
- Soyşekerci, S. (2020). "Sultan II. Mahmut'un Ölümü Hakkında İki İroni", *Ulakbilge*, 52, Eylül, ss. 1067-1077.
- Soyyer, A. Y. (2008). *Çerağlar Uyanırken*, Doğan Kitap.
- Şapolyo, E. B. (1964). *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, Türkiye Yayınları.
- Taşğın, A., Aydın, N. & Yeler, A. (2020). "Hazım Ağâh Efendi ve Osmanlı Devleti Hâkimiyeti Son Dönemi Irak'ında Bektaşî Tekkelerini Anlattığı Mektubu", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 96, Kış, ss. 263-292.
- TITE, Kutu nr.56, Belge nr.12; Kutu nr.57, Belge nr.136; Kutu nr.63, Belge nr.151; Kutu nr.64, Belge nr.221.
- Toros, T. (1984). "Türk Karikatürünün Babası Cemil Cem", *Tarih ve Toplum*, 4, Nisan, s. 275.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1956). "Nizâm-ı Cedîd Ricâlinden Valide Sultan Kethüdâsı Meşhur Yusuf Ağa ve Kethüdâzâde Ârif Efendi", *Bellekten*, XX/79, ss. 485-509.
- Uzunçarşılıoğlu, İ. H. (1932). "Bektaşî Şeyhi Mahmut Baba", *Bizans ve Selçukiyelerle Germiyan ve Osman Oğulları Zamanında Kütahya Şehri*, s. 157.
- Üçok, A. K. (2002). *Görüp İşittiklerim*. ed. Ali Birinci.
- Ünver, A. S. (2015). "Şehidliknâme", *1453 İstanbul Kültür ve Sanat Dergisi*, 22, ss. 72-73.
- Varol, M. (2016). "Bektaşî Tekkesi Bizans Merkezi Oldu", *Derin Tarih*, 46, Ocak, s. 102.
- Vatin, N., Zarcone, T. (1999). "İstanbul'da Bir Bektaşî Tekkesi: Karyağdı (Eyüp) Tekkesi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 11, ss. 143-155.
- VGMA, Defter nr. 627, s. 44.
- Yahya Kemal. (1969). *Aziz İstanbul*, Milli Eğitim Basımevi.

- Yıldırım, S. (2005). *Hasan Cemâli Baba Hayatı, Sanatı ve Eserleri Üzerine Bir İnceleme*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yiğit, A. A. (2011). "Bektaşî Babası Mahmud Cevat ve Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraatı Adlı Eseri", *I. Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyumu (7-9 Mayıs 2010 Çorum) Bildiriler*, ss. 253-263.
- Yücer, H. M. (2003). *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*.
- Yüksel, M. (2002). *Bektaşîlik ve Mehmed Ali Hilmî Dede Baba*.

Ekler / Appendices

Ek 1: Mahmut Baba'nın 1846 yılında Şehitlik Dergâhı'na maddi sıkıntılarından dolayı emsalleri gibi nân-ı aziz (ekmek) ve sair yiyecek tayinat isteği.⁶⁹

Seniyyü'l-himemâ devletlû inâyetlû atüfetlû efendim hazretleri

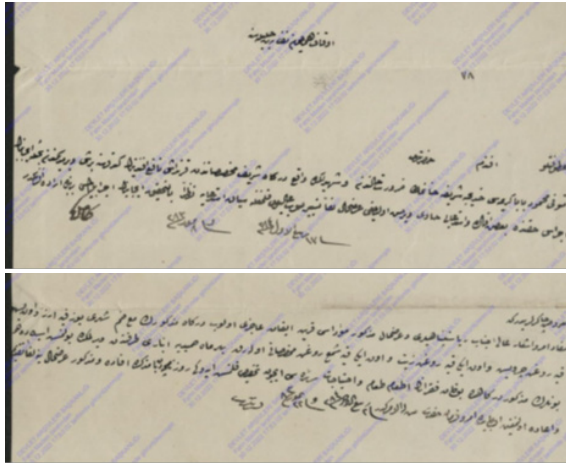
Tarikat-ı aliyye-i Nakşibendiye hângâhından Dersa'adette Rumilihasarı verâsında kâ'in hângâhın zevaya-yı sa'ire misillü ta'yinat ve bir güne â'idatı bulunmamasıyla postnişini Şeyh Mahmud Efendi düçar-ı ızdırab ve zıcret (?) olduğundan hâline ve saye-i şevketvâye-i hazret-i mülûkanede infak olunan fukaraya merhameten ve emsaline tatbiken hângâh-ı mezkure bir mikdar ta'yin tahsis ve i'ta buyurulması hususu mumaileyh tarafından barzuhal niyaz ve istirhâm ve rivayet olduğuna göre şeyh-i mumaileyh vâkı'a ızdırab hali ber kemâl olmasından dolayı bi'l-vücuha-ı merhamet ve atufet-i seniyyeye şayan bulunmuş idüğüne binâ'en taraf-ı eşref-i cenab-ı cihanbani için isticlâb-ı da'vat-ı hayriyesi zımnında hângâh-ı mezkure emsaline tatbiken bir mikdâr ta'yin tahsis ve i'ta olunmak üzere keyfiyetin canib-i nezaret-i evkaf-ı hümayuna havalesi nezaret-i hariciye ile münasib gibi görülmüş ise de ol babda ne veçhile emr ve irade-i me'âlimâde-i cenab-ı şehinşahi inayet efza-yı sunûh ve sudur buyurulur ise anâ göre icrâ-yı iktizasına ibtidâr olunacağı beyanıyla tezkere-i senâveri terkim kılındı efendim fî 20 Ş sene 62 (13 Ağustos 1846).

Ma'rûz-ı çâker-i müsadif-i tekessürleridir ki

Asâb-ı azib-i (?) tevkir olan iş bu tezkere-i samiye-i asafaneleri meşmûl-i lihâza-i âtifet-ikâza-i hazret-i cihândarî buyurulmuş ve iş'âr ve istizân olduğu veçhile hânkâh-ı mezkûrda emsaline tatbiken bir mikdâr ta'yin tahsis ve i'ta olunmak üzere keyfiyetin canib-i nezaret-i evkaf-ı hümayuna havalesi şeref-pıra-yı sunûh ve sudur buyurulan emr ve irade-i seniyye-icenab-ı mülûkane iktiza-yı (.....) olduğu mehat-ı ilm-i âlileri buyuruldukda olbabda erm u ferman hazret-i veliyyü'l-emrindir 22 Ş sene 46 (15 Ağustos 1846).

69 BOA, İ.DH, 125/6395, Tarih 23 Şaban 1262/16 Ağustos 1846.

Ek 2: Şehitlik Dergâhı merhum postnişini Mahmut Baba'nın kızı Hatice Şerife Hanım'ın kardeşi Nafi Baba'nın kendisini babasından kalan mirastan ve dergâha verilen taamiyeden mahrum bıraktığı ve maddi olarak zor duruma düştüğünden şikâyetle devlet yetkililerinden yardımcı olunması isteği.⁷⁰

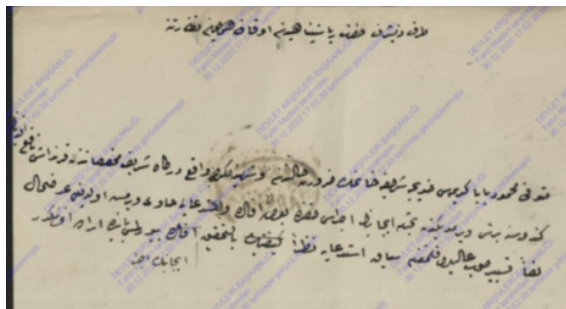
Evkaf-ı Hümayûn Nezaret-i Celilesine

Atûfetlû Efendim Hazretleri

Müteveffâ Mahmûd Baba kerimesi Hadice Şerife Hânım'ın zaruret hâlinde ve Şehidlik'de vâki' dergâh-ı şerif muhassasatından karındaşı Nâfi' Efendi'nin kendüsüne bir şey vermediğinden bahisle icabının icrâsı hakkında bazı ifade ve istid'ayı havî vermiş olduğu arzuhâl leffen tesyir-i savb-ı âlileri kılınmağla sıyak-ı istid'aya nazaran bi't-tahkik icabının icra buyurulması bâbında irade efendimindir fi 17 Rebiülevvel sene 284 ve fi 8 Temmuz sene 283 (19 Temmuz 1867).

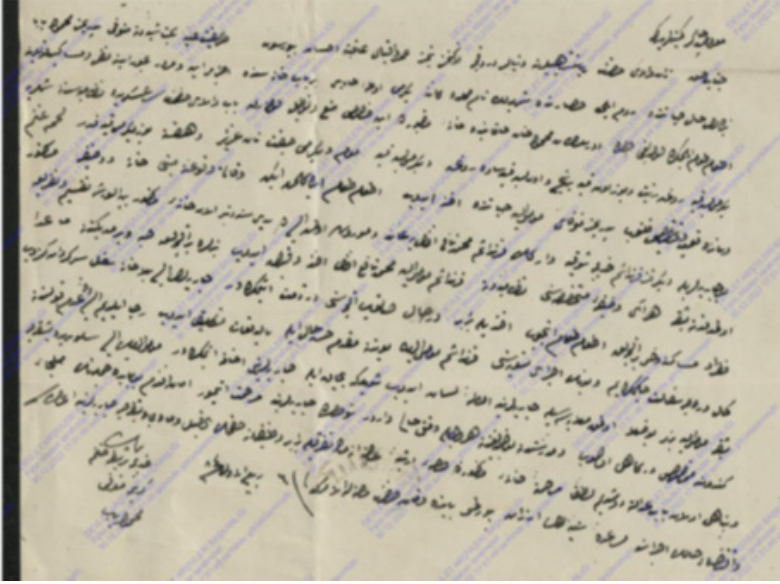
Ma'ruz-ı çâkerileridir ki

Müfad-ı emr ve iş'âr-î âli-i cenâb-ı riyasetpenahileri ve arzuhal-i mezkûr mü'eddâsî karîn-i îkân-ı âcizi olub dergâh-ı mezkurun ma'a zam şehri yüz kıyye erz ve on beş kıyye revgan-ı çerviş ve on iki kıyye revgan-ı zeyt ve on iki kıyye şem'-i revgan mütehasısatı olarak beher mâh Hamidiyye anbarı tarafından verilmekde bulunmuş ise de bunların mezkur dergâhda bulunan fukaranın it'âm-ı ta'âm ve ihtiyacat-ı sâ'iresi için tahsis kılınmış idüğü ruznamçeden bâ-müzekkere ifade ve mezkur arzuhâl yine leffen takdim ve i'âde olunmağın olbâbda emr ve ferman hazret-i men lehül-emrindir fi 2 Rebiülahir sene 284 ve fi 22 Temmuz sene 83 (3 Ağustos 1867).

Taraf-ı zi-şeref-i Hazret-i Riyasetpenahiden Evkaf-ı Hümayûn Nezaretine

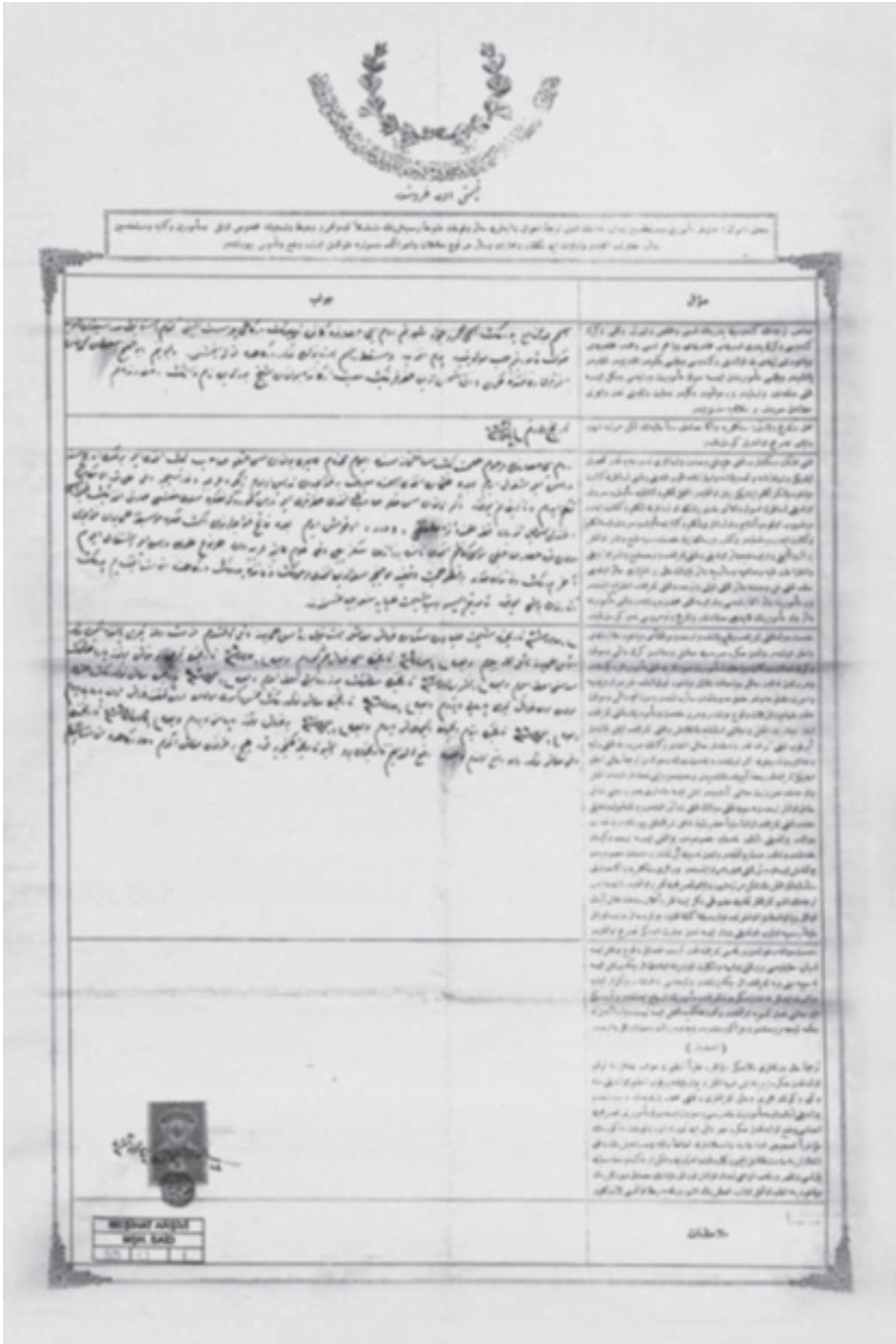
Müteveffâ Mahmûd Baba kerimesi Hadice Şerife Hânım'ın zaruret hâlinde ve Şehidlik'de vâki' dergâh-ı şerif muhassetatından karındaşı Nâfi' Efendi'nin kendüsüne bir şey vermediğinden bahisle icabının icrası hakkında bazı ifade ve istid'âyı hâvî vermiş olduğu arzuhâl leffen teşyir-i savb-ı alileri kılınmağla sıyak-ı istid'aya nazaran bi't-tahkik icabının icra buyurulması babında irade efendimindir

Ma'rûz-ı çâker-i keminelidir ki

Cenâb-ı Hak Zât-ı Dâileri Hazret-i Riyasetpenahilerine dünyalar durdukça kuvvetiniz bitmez ömr ve ikbâl-i afiyet ve ihсан buyursun Tarikat-ı Aliyye-i Bektaşîyyeden müteveffa pederimiz Mahmud Baba bendeleri hâl-i hayatında Rumilihisârı'nda Şehidlik nâm mahalde kâ'in yirmi odayı hâvî bir bâb hânesinde icrâ-yı âyin ve mürur-ı ubûr eden nefer ve mesâkin kullarına it'âm-ı ta'âm eylemekte olduğu hâlde devr-i saltanat-ı Mahmud Han-ı hâkânide hâne-i mezburede ayin hususu men' ve ta'til olunarak bâb-ı vâlâ-yı hazret-i ser askeride nizamiyesinden şehriye yirmi beş kıyye revgan-ı zeyt ve yüz on kıyye pirinç ve on beş kıyye sâde revgan ve yirmi beş kıyye mum ve yirmi çift nân-ı aziz ve haftada yüz yirmi kıyye kadar lahm-ı ganem ve sa'ire ta'yin ve tahsis kılınub pederimiz müteveffâ-yı mumaileyh hayatında ahz edüb it'âm-ı ta'âm edegelmiş iken vefat vuku'una mebni hane ve vakfiye-i (?) mezkur cariyeleriyle diğer kız karındaşım Hadice Şevkiye ve erkek karındaşım Mehmed Nafi Efendi'ye a'id ve mevrûs olmuş ise de yedi seneden beri olan hane-i mezkur beyne'l-ıverese taksim ve tefrik olmadıkna başka her ay vakfiye-i mütehasıssasını nizamiyeden karındaşım mumaileyh Mehmed Nafi Efendi ahz ve kabz edüb bizlere bir akçelik habbe vermediğinden ma'adâ fukara ve mesâkine dahi bir akçelik it'âtm-ı ta'âm etmeyüb ahziyla beraber derhal satub akçesini der zimmet etmekte dir cariyeleri ise bila hâne sefil sergerdar gezüb kemal derecede sefalet çekmekteyim ve bunların icra-yı tesviyesini karındaşım mumaileyhe bundan mukaddem hüsn-i hâl ile bi'd-defe'ât teklif edüb rica eyledim ise de adem-i kabulünden başka mumaileyh birer (...) olmak mülahesesiyle cariyelerine itale-i lisan edüb şöyle ki bıçak ile cariyelerini ihâfe etmektedir mumaileyh ise Silivri'de başkaca kendüsüne mahsus dergâhı olub demderişden (?) bulunduğuundan her veçhile vakti hâli vardır şu hâlde cariyelerine merhamet etmiyor aman efendim bu babda cümlelerin melca' ve penâhî olan bâb-ı adâlete düşdüm lutfen merhameten hane-i mezkurede hisse-i irsiyye-i acizanemin tefrikiyle beraber vazifedar hakkımın tahsil ve (...) başkaca cariyelerine it'ası ve iktiza-i hâlin icrasına müsa'ade-i seniyyeleri erzân buyurulması babında ferman hazret-i men lehül'-emrindir fi 6 Rebiülevvel sene 84 (8 Temmuz 1867).

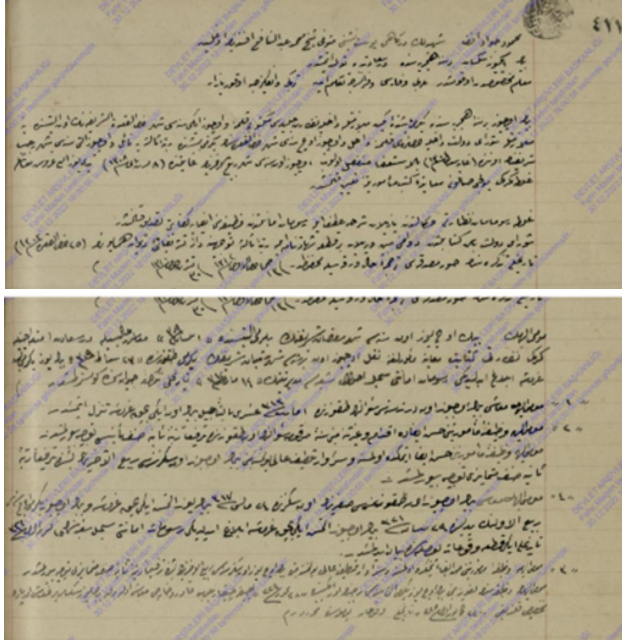
Ek 3: Abdünnafi Baba'nın Sicill-i Ahvâl Dosyası'ndaki Terceme-i Hali (Alkan, 2015, s.52-55).

Kıymeti on kuruştur

<p>Sicill-i Ahval: Sunuf-ı me'murin ve mustahdemin-i Devlet-i Aliyye'nin asıl terceme-i ahval-i zatiyyeleriyle sair vuku'at-ı mütenevvi'a-i resmîyelerinin muteselsilen kayd u tahrir ve zabt u tesciline mahsus olmak ve me'murin ve ketebe ve mustahdemin-i saire haklarında intihabat ve terakkîyat ile mukafat ve mucazat ve sair nev' muamelat ve icraatta ma'mulun bih tutulmak üzere vaz' ve te'sis buyurulmuştur.</p>	
Su'al	Cevâb
<p>Sahib-i tercemenin kendisiyle pederinin ismi ve mahlas ve şöhrati ve lakabı ve gerek kendisi ve gerek pederi ismiyle mi mahlasıyla mı veya hem ismi ve hem de mahlasıyla mı ve yahud şöhretiyle mi yad olunduğu ve kendisi ve babası bey midir, efendi midir, ağa mıdır, paşa mıdır ve babası me'murinden ise son me'muriyet ve rütbesi ve değil ise hangi sınıftandır ve nerelidir ve ber-hayat mıdır değil midir ve milliyet ve tabiiyeti nedir ve ebeveyni cihetinden ma'ruf bir sülaleye mensub mudur?</p>	<p>İsmim Abdünnafi'. Pederimin ismi Mahmud Cevad. Şöhretim, Rumelihisarı'nda kâin Şehidlik Dergâhı postnişini. Kendim İstanbul müderrisinin olup son me'muriyetim Haleb Mevleviyetidir. Pederim Efendidir. Ve meskat-i ra'sim, İstanbul'da mezkûr dergâhta tevellüd etmişimdir. Ve ebeveynim, Ebu'l-feth Sultan Muhammed Han Hazretleri refakatinde gelen ve Akşemseddin Hazretlerinin maiyyet-i erkânında bulunan Şeyh Bedreddin nam zatın ahfadındam.</p>
<p>Mahal ve tarih-i veladeti: Sene-i hicriyye ve ona müsadif sene-i maliyyenin mümkün mertebe şuhur ve eyyamı tasrih olunarak gösterilmelidir</p>	<p>Tarih-i veladetim 20 Mayıs 1251/15 Safer 1252 (1 Haziran 1836).</p>
<p>Hangi memleket ve mekteplerde hangi ilim ve fen ve san'at ve lisanları ne dereceye kadar tahsil eylediği ve şehadetnâme ve tasdikname ve icazetname alıp almadığı. Ve hangi lisanlarla kitabet ve yahud yalnız tekellüm ettiği beyan olunmalıdır. Ancak tekellüm ve kitabetiyle me'luf ve ma'ruf olmadığı lisanların usul ve lugatını adı bilmekle "o lisanlarla tekellüm ve kitabet ederim" denilmeyip, "okudum, aşınayım" ve o lisanları tekellüm ve kitabetler me'luf ve ma'ruf ise "tekellüm ederim" denilmelidir. Ve kütüb ve resaiden baruhsat-ı resmîyye tab' ve neşr olunmuş bir eser ve te'lifi var ise neye dair olduğu ve hangi tarihte ve nerede tab' ve neşr olduğu ve ihtiraat-ı fenniyye ve sınaîyye vesaireye dair ba-berat-ı ali bir imtiyazı haiz olduğu halde hangi fen ve san'ata dair hangi şeyi ve nerede ve hangi tarihte ihtira' etmiştir ve bir me'muriyete dair intihabnemesi var ise hangi mahalden verilmiştir ve hangi me'muriyete dair ve o me'muriyetin kaçınıcı sınıfındandır ve tarih ve numerosu nedir, gösterilmelidir.</p>	<p>Rumelihisarı'nda merhûm İsmet Bey'in sahilhanesinde el- yevm mahdum-ı alileri bulunan semahatlû Sahib Beyefendi ile birlikte üç sene ders ile meşgul idim. Ba'dehu Osman Efendi isminde ma'ruf bir hocadan tedris olundum. Türkçe ve Arapça ve Farsça dahi ala-kaderi'l-ımkân tekellüm ederim. Ve te'lifatım yoktur. Zikr olunan semahatlû Sahib Beyefendi Hazretleri ile ders gördükten sonra Silivri Müftüsü Sadık Efendinin talebe (?) Adanalı İsmail Efendi'den fıkıh ilmine dair "Multeka" ve "Durer" okumuş idim. Ba'dehu Fatih hocalarından en sonra Musika-i Hümayun hocalarından Karahisar-ı sahib Musa Kazım Efendi namında bir zattan sekiz yıl dahi ulum-ı aliyye-i Arabiyyeden her nev' ilimden ders ile iştilal eyledim. Ahir, pederimin vefatından sonra ber-kıt'a-i hüccet-i vakfiyye mucbeince Sa'deddin Efendi merhûmun zamanında pederimin dergâhında ikâmet etmekteyim. Pederimin asarından bir şey yoktur. Me'muriyetim ise Bab-ı Meşihat-ı Ulyaya mensubın kısmındandır.</p>

<p>Hizmet-i devlete hangi tarihte ve kaç yaşında ve nerede ve muvazzafan mı ve yahud mülahazetle mi dâhil olmuştur? Ve ondan sonra sırasıyla maaşlı ve maaşsız, gerek daimi ve muvakkat ve gerek asalet ve vekâlet veya ilave-i me'muriyyet suretleriyle hangi me'muriyyetlere geçmiştir? Ve her birinden ne kadar maaş veya maaşa mukâbil ve yahud fevka'l-ade harc-ı rah ve yevmiyye ve ücret-i maktu'a ve gayr-ı maktu'a ve aidat-ı saire almıştır? Ve mu'ayyenatınca daimi ve muvakkat ne kadar zamaim ve tenzilât vuku' bulmuştur? Ve her bir hizmet ve me'muriyyette hangi tarihte işine mübaşeret etmiş ve maaşını istifaya başlamış ve hangi tarihte iş başından ayrılıp hangi tarihe kadar ve ne mikdar maaş almıştır? Ve kezalik sırasıyla hangi rütbe ve nişanlara ve ne sebeblerle nail olmuştur? Ve hizmet-i devlete duhûlünden terceme-i halini tanzim eylediği tarihe kadar ba'zen açlıkta kalmış mıdır? Ve müddet-i ma'zuliyyeti ne mikdar imtidat etmiş ve o müddette ma'zuliyyet maaşı almış mıdır? Almış ise mikdarı nedir? Ve ecnebi nişanını hamil olanlar nerede ve ne sebeble hangi devletin hangi nişanını almıştır ve bunun kabul ve ta'liki hakkında hangi tarihte irade-i seniyye-i hazret-i padişahi şeref-mute'allik buyurulmuştur? Ve hizmet-i devlette bulunduğu esnada hidemat-ı hususiyede bulunmuş ise nerede ve kimin hizmetinde ve ne kadar müddet bulunmuştur ve ondan ne sebeble ayrılmıştır? Ve hidemat-ı hususiyede bulunmamış ise o müddeti hangi mahalde imrar eylemiştir? Buraları sene-i hicriyye ve ona müsadif sene-i maliyye tarihlerinin mümkün mertebe şuhur ve eyyamı tasrihiyle tahrir olunmalıdır. Şayed sahib-i tercemenin işbu tarihler tamamıyla mazbutu değil ise, takriben "falan senenin falan ayının evail veya evasit veya evahirinde" ibaresiyle iktifa kılınır. Bunlara dair yedinde evrak-ı müsbite-i resmiyye olup olmadığı ve var ise neden ibaret idüğü tasrih olunmalıdır.</p>	<p>1 Mart (12)71 (13 Mart 1855) tarihinde Meşihat-ı Ulya'dan seksen kuruş maaşla İstanbul ruus-ı hümayuna nail olmuştum. Hizmet-i devlete yirmi yaşında iken mezkûr ruus-ı hümayuna nail olabildim. Ve ba'dehü 1 Nisan (12)75 (13 Nisan 1859) tarihinde elli kuruş zam gördüm. Ve ba'dehü 1 Mart (12)83 (13 Mart 1867) tarihinde yirmi bir kuruş otuz pare maaşımın sudusunu i'ta eyledim. Ve ba'dehü 1 Teşrin-i Evvel (12)87 (13 Ekim 1871) tarihinde maaşımın yüzde beşini i'ta eyledim. Ve ba'dehü 1 Eylül (12)95 (13 Eylül 1879) tarihinde maaş-ı mezkûrumun öşrü olan on kuruş yirmi parayı verdim. Ve ba'dehü 1 Mart (12)96 (13 Mart 1880) tarihinde maaş-ı mezkûrumun humus ve küsuru olan on dokuz kuruş on parayı verdim. Ve ba'dehü 1 Eylül (12)96 (13 Eylül 1880) tarihinde eytam için iki kuruş verdim. Ve ba'dehü 1 Eylül (1)310 (13 Eylül 1894) tarihinde bir kuruş otuz parasını verdim. Ve ba'dehü 1 Kanun-ı Evvel (1)323 (14 Aralık 1907) tarihinde dahi maaş-ı mezkûrdan ref' olundum. Ve ba'dehü ref' olduğum tarihten beri işbu tarihe gelinceye kadar hiç bir taraftan maaş almadım. Ve halen dergâhta ikâmet etmekteyim.</p> <p>22 Mart 1326/23 Rebiülevvel 1328 (4 Nisan 1910) Mühür Seyyid Mehmed Abdünnafi'</p>
Mülâhazât	

Ek 4: Nafi Baba'nın oğlu Mahmut Cevad Beybaba'nın memur sicil kaydı.⁷¹

Sicill-i ahval defteri 411

Mahmut Cevad Efendi Şehidlik Dergâhı postnişini müteveffâ Şeyh Mehmed Abdünnafi Efendi'nin oğludur.

Bin iki yüz seksan bir (1864) sene-i Hicriyyesinde Dersa'adette tevellüd etmiştir.

Mu'allim-i mahsusdan okumuşdur Arabi ve Farsi ve Fransızca tekellüm eder Türkçe ve İngilizce okuryazar.

Bin üç yüz bir (1884) sene-i Hicriyyesinde yirmi yaşında iken mülazemetle Dâhiliye Nezaret-i Celilesi mektubi kalemine ve üç yüz iki senesi şehir-i Zilka'deti's-Şerifin on altısında (27 Ağustos 1885) mülazemetle Şura-yı Devlet Dâhiliye dairesi kalemine dâhil ve üç yüz üç senesi şehir-i Zilka'desinin yirmi beşinde (25 Ağustos 1886) rütbe-i saliseye na'îl ve üç yüz altı senesi şehir-i Receb-i Şerifinin onunda (gâyet-i Şubat sene 1304/12 Mart 1889) bi'l-isti'fa münsafıl olub üç yüz on senesi şehir-i Rebiülahirinin gâyetinde (8 Teşrin-i sani sene 1308/20 Kasım 1892) yedi yüz elli gurusu ma'aşla Galata Gümrüğü Polîçe Salonu Mu'ayene-i Kütüb me'muriyetine ta'yin kılınmıştır.

Galata Rüsûmât Nezareti Vekâleti'nden yazılan şerha atif ile rüsumat emanetinden vazifesini ifaya kifayeti tasdik kılınmıştır.

Şura-yı Devlet kitâbetinden devamını mübeyyin verilen bir kıta' şehadetnâme ile rütbe-i salîse tevcellühüne dâ'ir teşrifâtı divan-ı hümayunun (25 Zilka'de sene 1303/25 Ağustos 1886) tarihli tezkeresinin sûr-i musaddakası terceme-i hâl varakasıyla mahfuzdur fî 12 Cemaziyelevvel sene 1312 ve fî 30 Teşrin-i evvel sene 1310 (11 Kasım 1894).

Mumailayhin bin üç yüz on senesi şehir-i Ramazan-ı Şerif'in yirmi altısında "1 Nisan sene 309 (13 Nisan 1893)" maaş-ı hâlîsiyle Dersaadet Emniye-i Ecnebiye Gümrük Nezareti kitâbet-i mu'ayene me'murluğuna nakl üç yüz on bir senesi şehir-i Şa'ban-ı Şerifin yirmi dokuzunda "23 Şubat sene 309 (7 Mart 1894)" bin yüz yirmi beş gurusu ibrâğ edildiği rüsumat emaneti sicil-i ahval şu'besi müdüriyetinin "14 Mart sene 312 (26 Mart 1896)" tarihli tezkere-i cevabiyesinde gösterilmiştir.

71 BOA, DH.SAİDd, Defter nr. 50, s. 411.

1 Mumaileyhin maaşı bin üç yüz on dört senesi Şevvâlinin dokuzunda 1 Mart 313 (13 Mart 1897) aşarı bi't-te'cil bin on iki buçuk guruşa tenzil etmiştir.

2 Mumaileyh vazife-i me'muriyeti hüsn-i ifaya ikdam ve gayretine mebni sene-i merkume Şevvalinin on dokuzunda (23 Mart 1897) terfikan rütbe-i saniye sınıf-ı sanisi tevcih buyurulmuştur.

Mumaileyh vazife-i me'muriyetini hüsn-i ifa etmekte olmasına ve sezâvâr taltif-ı âlî bulunmasına mebni bin üç yüz on sekiz senesi Rebiülahirinin beşinde (2 Ağustos 1900) terfikan rütbe-i saniye sınıf-ı mütemayize tevcih buyurulmuştur.

4 Mumaileyhin maaşı bin üç yüz on dokuz senesi Saferinin on sekizinde 24 Mayıs sene 317 (6 Haziran 1901) bin yüz altmış iki buçuk guruşa ve bin üç yüz yirmi üç senesi Rebiülevvelinin yedisinde 29 Nisan sene 321 (12 Mayıs 1905) bin üç yüz altmış iki buçuk guruşa iblağ edildiği rüsumatı emaneti sicil şu'besinin 15 Teşrin-i evvel sene 321 (28 Ekim 1905) tarihli iki kıt'a vuku'at pusulasında beyan edilmiştir.

3 Mumaileyh vazife-i me'muriyetini hüsn-i ifa etmekte olmasına ve sezavar taltif-ı âlî bulunmasına mebni bin üç yüz on sekiz senesi Rebiülahirinin beşinde (2 Ağustos 1900) terfi'an rütbe-i saniye sınıf-ı mütemayize tevcih buyurulmuştur.

Mumaileyhin vazifesinin lüzumuna (?) mebni bin üç yüz yirmi altı senesi Recebinin on ikisinde "28 Temmuz sene 324 (10 Ağustos 1908)" acıca çıkarılıb karar ve harcı maaşı olarak bin yüz seksan bir guruş on para tahsis kılındığı "22 Kanun-ı evvel sene 325 (4 Ocak 1910)" tarihli vuku'ât pusulasında muharrerdir.

Ek 5: Nafi Baba'nın soyağacı ve tespit edilen aile bireyleri.

Postnişinler	Kardeşler, Eş, Çocuk vs. Yakın Akrabalar				
Seyyid Şeyh Mustafa					
Seyyid Şeyh Mahmut					
Seyyid Şeyh Bedrettin (v. 1451)					
Hacı Kuddusi Mehmet Efendi					
Şeyh Ali Baba (v. 1767)					
Hisarlı Seyyid Ahmet Baba (v. 1784) Eşi Ayşe Molla Nine (v. 1822)	Mustafa Baba (v. 1771)	Mazlum Mustafa Baba (v. 1813)			
Mahmut Baba (v.1861) Eşi Fatma Hayriye Hanım	Ali Agâh Baba (v. 1856)	Züleyha Hanım			
Mehmet Abdünnafi Baba (v. 1912) Eşi Neşet Hanım (v. 1907)	Salise Hanım (v. 1840)	Ahmet Baba (v. 1892) Oğulları Hasan ve Mehmet	Hatice Şerife Hanım	Nesibe Hanım Eşi Miralay Giritli Osman Bey Çocukları Lütfiye Hanım ve Cafer Bey	Hatice Fehunde Şevkiye Hanım Eşi Ferik Şişman Ahmet Paşa Kızları Cazibe, Bedriye, Nesibe, Salise, Nafia Hanımlar

<p>Mahmut Cevad Baba (v. 1921) Eşi Sabiha Cemile Hanım (v. 1938)</p>	<p>Mustafa Abbas Efendi (v. 1896)</p>	<p>Şîr Ali (v. 1900) Oğlu Atilla, A. Muzaffer Yeşim ve kızı Hatice Yeşim</p>	<p>Fatma Hayriye Hanım Eşi Yusuf Aziz Efendi (v. 1902) Oğlu Hüseyin Pektaş (v. 13 Kasım 1970) ve eşi Mihri Pektaş (v. 4 Temmuz 1979)</p>
<p>Abbas Nüzhet Baba (v. 8 Ekim 1975)</p>	<p>Abbas Nüzhet Baba'nın kızı Neşet Baba Eren (v. 2022) ve eşi A. Nuri Eren (v. 2000)</p>		